

RİSALE-İ NUR
KÜLLİYATINDAN

Fatiha Tefsiri

﴿BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ﴾

 NESİL

This page intentionally left blank

RİSALE-İ NUR KÜLLİYATINDAN

FATİHA TEFSİRİ

Bediüzzaman Said Nursî

Sanayi Cad. Bilge Sk. No: 2
Yenibosna-Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx ■ Fax: (0212) 551 26 59

www.nesil.com.tr
www.nesilyayinlari.com
www.erisale.com
www.risaleinur.com.tr
www.bediuzzaman.net
www.sozbasimyayin.com
e-posta: iletisim@sozbasimyayin.com

© Bu Eserin Yayın Hakkı
Nesil Basım Yayın
Gıda Tic. ve San. A.Ş.'ye aittir.

ISBN: 978-975-269-985-4

Baskı: Nesil Matbaacılık
Beymer San. Sit. 2. Cad. No: 23
Yakuplu-Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0212) 876 38 68

İstanbul – Temmuz 2011

This page intentionally left blank

İÇİNDEKİLER

Fatiha Sûresinin tefsiri	9
Fatiha-i Şerifenin bir muhtasar hülâsası.....	52
Yeryüzü bir mescid	96
Namazda Kâbe'yi hayale getirmek	98
Fatiha'daki "biz" in mânevî sırrı.....	100
Fatiha'nın ahirindeki üç yol.....	119
Fatiha'nın âhirinde işaret olunan üç yolun beyanı.....	127
Hazırane ibadetin anahtarı: Fatiha	134
Namazda Fatiha'nın Türkçesi okuna- bilir mi?	145
Fatiha'daki külliyyet.....	148
İndeksler	151

... İnsan řu âlem-i kebirin bir misal-i
musağğarıdır ve Fatiha-i şerife řu Kur'ân-ı
Azîmüşşânın bir timsal-i münevveridir.

Dokuzuncu Söz, Üçüncü Nükte'den

Fatiha Sûresinin tefsiri

(İşârâtü'l-İ'câz'dan)

¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ *Evvelâ:* Bu kelimeyi mâkabline bağlattıran cihet-i münasebet, Rahmân ve Rahîm'in delâlet ettikleri nimetlerin hamd ve şükürle karşılanması lüzumundan ibarettir.

Saniyen: Şu اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesi, herbiri niam-ı esasiyeden birine işaret olmak üzere, Kur'ân'ın dört sûresinde² tekerrür etmiştir. O nimetler de, “neş'e-i ûlâ ile neş'e-i

¹ “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü Allah'a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

² Bu dört sûre En'am, Kehf, Fatır ve Sebe' sûreleridir.

cihet-i münâsebet: münasebet yönü ve tarafı
delâlet etmek: delil olmak, işaret etmek
hamd: övgü, şükür ve minnet duyma
mâkabli: önceki, öncesi

neş'e-i ûlâ: insanın ilk yaratılışı
niam-ı esasiye: temel nimetler
Rahîm: merhametli; rahmetinin çok özel tecellîleri olan ve sonsuz şefkat ve merhamet sahibi Allah

Rahmân: bütün yarattıkları esirgeyip koruyan, şefkat eden ve rızıklandıran sonsuz rahmet sahibi Allah
saniyen: ikinci olarak
tekerrür etmek: tekrarlanmak

ûlâda beka, neş'e-i uhrâ ile neş'e-i uhrâda beka" nimetlerinden ibarettir.

Salisen: Bu cümlelerin Kur'ân'ın başlangıcı olan Fatiha Sûresine fatiha, yani başlangıç yapılması neye binaendir?

C - Kâinatın ve dolayısıyla insanların hilkatindeki hikmet ve gaye,

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ¹

ferman-ı celîlince, ibadettir. Hamd ise, ibadetin icmâlî bir sûreti ve küçük bir nüshasıdır. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ 'ın bu makamda zikri, hilkatin gayesini tasavvur etmeye işarettir.

Rabian: Hamdin en meşhur mânâsı, sı-

¹ "Cinleri ve insanları ancak Bana îman ve ibadet etsinler diye yarattım." Zâriyat Sûresi, 51:56.

beka: devamlılık ve kalıcılık

binaen: dayanarak
Fatiha Sûresi: açılış, başlangıç anlamına gelen Kur'ân-ı Kerim'in ilk sûresi

ferman-ı celîl: Cenab-ı Hakkın yüce fermanı, buyruğu

hamd: övgü, şükür ve minnet duyma

hikmet: sır, amaç, gaye

hilkat: yaratılış
icmâlî: kısaca, özetle

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

neş'e-i uhrâ: âhîrette ikinci kez di-

ritilme

nüsha: kopya

rabian: dördüncü olarak

salisen: üçüncü olarak

tasavvur: düşünme, zihinde bir kişilik kazandırma

zikir: açıklama, anma

fât-ı kemâliyyeyi izhar etmektir. Şöyle ki:

Cenâb-ı Hak, insanı, kâinata câmi bir nüsha ve on sekiz bin âlemi hâvi şu büyük âlemin kitabına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve Esmâ-i Hüsnâdan herbirisinin tecellîgâhı olan herbir âlemden bir örnek, bir nümune, insanın cevherinde vedâa bırakmıştır.

Eğer insan, maddî ve mânevî herbir uzvunu Allah'ın emrettiği yere sarf etmekle hamdin şubelerinden olan şükr-ü örfîyi îfa ve şeriate imtisal ederse, insanın cevherinde vedâa bırakılan o örneklerin herbirisi, kendi âlemine bir pencere olur. İnsan, o

câmi: kapsamlı, büyük, geniş

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah

Esmâ-i Hüsnâ:

Cenab-ı Hakkın güzel isimleri

fihrist: içindekiler

hamd: övgü, şükür

ve minnet duyma

hâvi: ihtiva eden, içine alan

ifa etmek: yerine

getirmek

imtisal: emre uyma, boyun eğme

izhar etmek: göstermek, açığa çıkarmak

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

nümune: örnek, misal

nüsha: kopya

sıfât-ı kemâliye:

Cenâb-ı Hakk'ın

Zâtını niteleyen,

bütün noksanlıklardan uzak ve

yüce olduğunu

bildiren mükemmel

sıfatları, kutsal

özellikleri

şeriat: Allah tarafından

bildirilen

ilâhî hükümlerin

hepsi, İslâmiyet

şükr-ü örfî: örfî,

fiilî şükür

tecellîgâh: yansıma

ve görünme

yeri

uzuv: organ

vedia: emanet,

ödünç

pencereden, o âleme bakar ve o âleme tecellî eden sıfatla o âlemden tezahür eden isme bir mir'at ve bir âyine olur. O vakit insan, ruhuyla, cismiyle âlem-i şehadet ve âlem-i gayba bir hülâsa olur ve her iki âleme tecellî eden, insana da tecellî eder. İşte bu cihetle, insan, sıfât-ı kemâliye-i İlâhiye-ye hem mazhar olur, hem muzhir olur. Nitekim Muhyiddin-i Arabî,

كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ لِيَعْرِفُونِي¹

hadîs-i şerifinin beyanında, “Mahlûkatı yarattım ki, Bana bir âyine olsun ve o âyine-de cemâlimi göreyim” demiştir.

¹ Süyûtî, *ed-Dürerü'l-Müntesire*, s. 125; Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfûa*, s. 273.

âlem-i gayb: gayb âlemi, görünmeyen âlem

âlem-i şehadet: görünen âlem, dünya

âyine: ayna

beyan: açıklama

cemâl: güzellik

hadîs-i şerif: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) mübarek söz, fiil ve hareketi veya onun

onayladığı başkasına ait söz, iş veya davranış

hülâsa: özet

mahlûkât: yaratılmışlar, varlıklar

mazhar: ayna olma, yansıma yeri

mir'at: ayna

muzhir olmak: göstermek, ortaya çıkarmak

sıfât-ı kemâliye-i İlâhiye: Cenâb-ı

Hakk'ın Zâtını niteleyen, bütün noksanlıklardan uzak ve yüce olduğunu bildiren mükemmel sıfatları, kutsal özellikleri

tecellî etmek: belirlemek, görünmek; yansımak

tezahür etmek: görünmek, ortaya çıkmak

ل: 1 burada ihtisas içindir. Hamdin Zât-ı Akdes'e has ve münhasır olduğunu ifade eder. Bu ل 'ın mütealliki olan ihtisas hazf olduktan sonra ona intikal etmiştir ki, ihlâs ve tevhidi ifade etsin.

İhtar: Müşahhas olan birşeyin umumî bir mefhumla mülâhaza edildiğine binaen, Zât-ı Akdes de müşahhas olduğu halde, Vâcibü'l-Vücut mefhumuyla tasavvur edilebilir.

1 Allah'a has olan.

binaen: dayanarak
hamd: övgü, şükür ve minnet duyma
hazf olmak: zikredilmemek, çıkarmak, atlamak
ihlâs: ibadet ve davranışlarda sadece Allah rızasını gözetme
ihtar: hatırlatma
ihtisas: bir şeye ait kılma ve ona has özgü yapma; meselâ, الْحَمْدُ 'daki lam harfi hamdin Allah'a ait olduğunu bildirir
intikal etmek: geç-

mek
mefhum: bir sözden çıkarılan mâ-nâ, terim, kavram
mülâhaza etmek: düşünmek, akla getirmek
münhasır olmak: bir şeyle sınırlı ve sadece ona ait olmak
müşahhas: şahıs hâlinde, varlığı teşhis ve tayin olunmuş, bilinen
müteallik: alâkalı, ilgili, bağlı olma
tasavvur: düşünme, zihinde şah-

siyet kazandırma
tevhid: birleme; herşeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma
umumî: genel
Vâcibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah
Zât-ı Akdes: bütün kusurlardan, çirkinliklerden, eksikliklerden, benzer ve ortak edinmekten sonsuz derecede yüce olan Allah

1 رَبَّ Yani, herbir cüz'ü bir âlem mesa-
besinde bulunan şu âlemi bütün eczasıy-
la terbiye ve yıldızlar hükmünde olan o
cüzlerin zerratını kemâl-i intizamla tahrik
eder.

Evet, Cenâb-ı Hak, herşey için bir nokta-i
kemal tayin etmiştir ve o noktayı elde et-
mek için o şeye bir meyil vermiştir. Herşey,
o nokta-i kemale doğru hareket etmek üze-
re, sanki mânevî bir emir almış gibi mun-
tazaman o noktaya müteveccihen hareket
etmektedir. Esna-yı harekette onlara yardım
eden ve mânilerini def eden, şüphesiz, Ce-
nâb-ı Hakkın terbiyesidir.

1 Her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç
olduğu şeyleri veren, onları terbiye eden; tedbir, tasarruf
ve egemenliği altında bulunduran Allah.

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah
cüz': kısım, parça
ecza: kısımlar, par-
çalar
esna-yı hareket:
hareket anı, za-

manı
kemâl-i intizam:
kusursuz derece-
de düzenlilik
mâni: engel
mesabe: derece,
konum
muntazaman: dü-
zenli olarak

müteveccihen:
yönelmiş olarak
nokta-i kemâl: mü-
kemmellik, olgun-
luk noktası
tahrik etmek: ha-
rekete geçirmek
zerrat: zerreler,
atomlar

Evet, kâinata dikkatle bakıldığı zaman, insanların taife ve kabileleri gibi, kâinatın zerratı, münferiden ve müçtemian Hâlık-
rının kanununa imtisalen, muayyen olan vazifelerine koşmakta oldukları hissedilir. (Yalnız bedbaht insanlar müstesna!)

الْعَالَمِينَ¹ Bu kelimenin sonundaki ين yalnız i'rab alâmetidir,

عِشْرِينَ² ثَلَاثِينَ gibi. Veya cem' alâmetidir; çünkü, âlemin ihtiva ettiği cüzlerin herbirisi bir âlemdir. Veyahut, yalnız manzume-i şemsiyeye münhasır değildir. Cenâb-ı

¹ Âlemler, varlık âlemleri.

² Yirmi, otuz.

alâmet: belirti, işaret

bedbaht: kötü bahtlı, tahlisiz

cem': çoğul

cüz: bölüm, parça

Hâlık: her şeyi yaratan Allah

i'rab: gr. cümle

içinde yüklendiği

göreve göre, keli-

melerin sonların-

da meydana gelen ses ve hareke

değişiklikleri

ihtiva etmek: içine almak, kapsamak

imtisalen: emre

uyarak

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

manzume-i şemsi-

ye: güneş sistemi

muayyen: belirlen-

miş, tayin edilmiş

müçtemian: toplu

olarak, topluca

münferiden: tek

olarak, yalnız başına

münhasır: ait,

mahsus

müstesna: hariç

taife: grup, topluluk

zerrat: zerreler,

atomlar

Hakkın, şu gayr-ı mütenahi fezada çok âlemleri vardır.

Evet,

الْحَمْدُ لِلَّهِ كَمَ لِلَّهِ مِنْ فَلَكَ تَجْرِي النُّجُومُ بِهِ
وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ¹

Ve ² رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ 'de olduğu gibi, burada da ukalâya mahsus cem' sîgasıyla gayr-ı ukalâ cem'lendirilmiştir. Bu ise, kavaide muhaliftir?

Evet, âlemin ihtiva ettiği uzuvların birer âkıl, birer mütekellim sûretinde tasavvur

¹ Hamd olsun Allah'a ki O'nun tayin ettiği nice yörüngeler vardır ki, yıldızlar, güneş ve ay o yörüngelerde akıp gider.

² "Bana secde ettiklerini gördüm." Yûsuf Sûresi, 12:4.

cem' sîgası: Ar.
gr. çoğul, çoğul
kipi

cem'lendirmek:
çoğul kipiyle gel-
mek, çoğul yap-
mak

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah

feza: uzay, gökyü-
zü

gayr-ı mütenâhi:
sınırsız, sonsuz

gayr-ı ukalâ: akıl
sahibi olmayanlar

ihtiva etmek: içine

almak, kapsamak

kavâid: dilbilgisi

kuralları

muhalif: aykırı, zıt

mütekellim: konu-

şan, birinci tekil
şahıs

sûret: biçim, şekil

tasavvur etmek:
düşünmek, zihin-
de şahsiyet kazan-
dırmak, hayal et-
mek

ukalâ: akıllılar; akıl
sahibi canlılar

uzuv: organ

edilmesi, belâgatin en makbul bir prensibidir. Zira, kâinatın âlem ile tesmiyesi, kâinatın Sâniine olan delâleti, şهادeti, işareti içindir. Binaenaleyh, kâinatın uzuvları da Sânie olan delâletleri, şهادetleri için birer âlem olmaları icap eder. Öyleyse, Sâniin o uzuvları terbiyesinden ve o uzuvların da Sâni ilâm etmelerinden anlaşılır ki, o uzuvlar; birer hayy, birer âkıl, birer mütekellim sûretinde tasavvur edilmiştir. Binaenaleyh, bu cem'de kavaide muhalefet yoktur.

1 **أَلرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ** Mâkabliyle bu iki sıfatın

1 “Kullarına karşı sınırsız rahmet sahibi olan ve rahmetinin eserleri dünya ve âhireti dolduran Allah.” Fatiha Sûresi, 1:3.

belâgat: konusu, düzgün, kusursuz, hâlin ve makamın icabına göre söylenmesi olan ilim
binaenaleyh: buna binaen, bundan dolayı
delâlet: delil olma, işaret etme
hayy: diri, canlı
ilâm etmek: duyurmak, bildirmek

kâinat: evren
kavâid: dilbilgisi kuralları
mâkabli: önceki, öncesi
makbul: kabul gören, geçerli
muhalefet: zıt ve aykırı davranma
mütekellim: konuşan, birinci tekil şahıs
Sâni: her şeyi mü-

kemmel ve san'atlı bir şekilde yaratan Allah
şهادet: şahidlik, tanıklık, delil olma
tasavvur etmek: düşünmek, zihinde şahsiyet kazandırmak, hayal etmek
tesmiye: isimlendirme
uzuv: organ
zira: çünkü

nazmını icap eden şöyle bir münasebet vardır ki:

Biri menfaatleri celp, diğeri mazarratları def etmek üzere terbiyenin iki esası vardır.

“Rezzak” mânâsına olan ۱ الرَّحْمَن birinci esasa, “Gaffar” mânâsını ifade eden ۲ الرَّحِيم ’de ikinci esasa işaretleri için birbiriyle bağlanmıştır.

۳ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ Mâkabliyle şu sıfatın nazmını iktiza eden sebep şudur ki:

۱ “Kullarına karşı çok merhametli olan ve şefkat eserleri bütün varlık âlemini kuşatan Allah.” Fatiha Sûresi, 1:3.

۲ “Rahmeti herşeyi kuşatmakla birlikte, dilediği varlıklara çok özel ihsanı ve hususî rahmet tecelisi olan Allah.” Fatiha Sûresi, 1:3.

۳ “Hesap gününün yegane sahibi, yöneticisi ve hâkimi olan Allah.” Fatiha Sûresi, 1:4.

celp: çekme

Gaffar: ne kadar çok ve büyük olursa olsun dilediği kullarının her türlü suç ve günahını tekrar tekrar bağışlayan Allah

iktiza etmek: gerektirmek

mâkabli: önceki, öncesi

mazarrat: zararlar, ziyanlar

münasebet: bağlantı, ilişki, vesile

nazm: tertip, diziliş, düzen

Rezzâk: bütün varlıkların rızıklarını tekrar tekrar veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah

Şu sıfat, rahmeti ifade eden mâkabline neticedir. Zira, kıyametle saadet-i ebediye-nin geleceğine en büyük delil, rahmettir. Evet, rahmetin rahmet olması ve nimetin nimet olması, ancak ve ancak haşir ve saadet-i ebediyeeye bağlıdır. Evet, saadet-i ebediye olmasa, en büyük nimetlerden sayılan aklın, insanın kafasında yılan vazifesini görmekten başka bir işi kalmaz. Kezallik, en lâtif nimetlerden sayılan şefkat ve muhabbet, ebedî bir ayrılık düşüncesiyle, en büyük elemeler sırasına geçerler.

S - Cenâb-ı Hakkın herşeye mâlik olduğu bir hakikat iken, burada haşir ve ceza gününün tahsisi neye binaendir?

C - Şu âlemin, insanlarca, hakir ve hasis

binaen: dayanarak
Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan sonsuz şeref ve yücelik sahibi Allah
ebedî: sonsuz, sonu olmayan
elem: acı, keder
hakikat: asıl, gerçek
hakir: hor ve değersiz, önemsiz
hasis: âdi, değersiz

haşir: insanın öldükten sonra âhirette diriltilerek tekrar Allah'ın huzurunda toplanması
kezallik: böylece, hâkeza
kıyamet: dünyanın sonu, varlığın bozulup dağılması
lâtif: ince, güzel, hoş

mâkabli: önceki, öncesi
mâlik olmak: sahip olmak
rahmet: ilâhî şefkat, merhamet ve ihsan
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk
tahsis: sınırlandırma, özel tutma

sayılan bazı şeylerine kudret-i Ezeliyenin bizzat mübaşeret-i azamet-i İlâhiyeye münasip görülmediğinden, vaz edilen esbab-ı zahiriyenin o gün ref'iyle; herşeyin şeffaf, parlak içyüzüyle tecellî edip Sâniini, Hâlıkını vasıtasız göreceğine işaretir.

1 **يَوْمَ** tâbiri ise, haşrin vukuunu gösteren emarelerden birine işaretir. Şöyle ki:

Saniye, dakika, saat ve günleri gösteren haftalık bir saatin millerinden birisi devrini tamam ettiği zaman, behemehal ötekiler de devirlerini ikmal edeceklerine kanaat hasıl olur. Kezalik, yevm, sene, ömr-ü be-

1 Gün.

azamet-i ilâhiye: Allah'ın büyüklüğü, haşmet ve yüceliği
behemehal: ister istemez; mutlaka
emare: belirti, işaret
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler
Hâlık: her şeyi yaratan Allah
hasıl olmak: meydana gelmek
haşir: insanın öl-

dükten sonra âhирette diriltilerek tekrar Allah'ın huzurunda toplanması
ikmal etmek: tamamlamak
kezalik: böylece, hâkeza
kudret-i ezeliye: bütün zamanları kuşatan Allah'ın ezeli kudreti
mübaşeret: doğrudan temas sağ-

lama ve yapma
münasip: uygun
ref etmek: ortadan kaldırmak
Sâni: her şeyi mümkün kılma ve san'atlı bir şekilde yaratan Allah
tecellî etmek: yansıma
vaz edilme: koyulma, yerleştirilme
vuku: gerçekleşme, meydana gelme
yevm: gün

şer ve ömr-ü dünya içinde tayin edilen mânevî millerden birisi devrini tamam ettiğinde, ötekilerin de—velev uzun bir zamandan sonra olsun—devirlerini ikmal edeceklerine hükmedilir.

Ve keza, bir gün veya bir sene zarfında vukua gelen küçük küçük kıyametleri, haşirleri gören bir adam, saadet-i ebediye-nin, (haşrin tulû-u fecriyle, şahsî bir nev' hükmünde olan) insanlara ihsan edileceğine şüphe edemez.

دين kelimesinden maksat ya cezadır, çünkü o gün hayır ve şerlere ceza verilecek bir gündür; veya hakaik-i diniyedir, çünkü hakaik-i diniye o gün tam mânâsıyla meydana çıkar. Ve daire-i itikadın, daire-i es-

daire-i itikad: inanç dairesi

hakaik-i diniye: dini hakikatler, gerçekler, esaslar

haşir: öldükten sonra âhirette tekrar diriltilerek Allah'ın huzurunda toplanma

ihsan etmek: ikramda bulunmak, başışlamak

ikmal etmek: tamamlamak

nev': çeşit, tür

ömr-ü beşer: insan ömrü

ömr-ü dünya: dünyanın ömrü

saadet-i ebediye:

sonu olmayan, sonsuz mutluluk

şer: kötülük

tulû-u fecr: sabah vaktinin girmesi

velev: eğer, gerçi

vuku: gerçekleşme, meydana gelme

baba galebe edeceği bir gündür.

Evet, Cenâb-ı Hak, müsebbebatı esbaba bağlamakla, intizamı temin eden bir nizamı kâinatta vaz etmiş. Ve herşeyi, o nizamla mûraat etmeye ve o nizamla kalmaya tevcih etmiştir. Ve bilhassa insanı da, o daire-i esbaba mûraat ve merbutiyet etmeye mükellef kılmıştır. Her ne kadar dünyada, daire-i esbab daire-i itikada galip ise de, âhirette hakaik-i itikadiye tamamen tecellî etmekle, daire-i esbaba galebe edecektir. Buna binaen, bu dairelerin herbirisi için ayrı ayrı makamlar, ayrı ayrı hükümler vardır. Ve her makamın iktiza ettiği hükme

bilhassa: özellikle

binaen: dayanarak

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah

daire-i esbab: se-
bepler dairesi

daire-i itikad: inanç
dairesi

esbab: sebepler

galebe etmek: üs-
tün gelmek

galip: üstün

hakaik-i itikadiye:

inanç esasları

iktiza etmek: ge-
rektirmek

intizam: disiplin,
düzenlilik

kâinat: evren, bü-
tün yaratılmışlar

merbutiyet etmek:
bağlı olmak

mükellef: yükümlü

mûraat: gözetme,
uyma

müsebbebat: se-
beplerle meydana
gelenler, neticeler,
sonuçlar

nizam: düzen, ka-
nun

tecellî etmek: yan-
sımak

temin etmek: sağ-
lamak

tevcih etmek: yö-
neltmek

vaz etmek: koy-
mak, yerleştirmek

göre hareket lâzımdır. Aksi takdirde, daire-i esbabda iken tabiatıyla, vehmiyle, hayaliyle daire-i itikada bakan Mutezile olur ki, tesiri esbaba verir. Ve keza, daire-i itikadda iken, ruhuyla, imaniyle daire-i esbaba bakan da, esbaba kıymet veremeyerek Cebriye mezhebi gibi tembelcesine bir tevekkülle nizâm-ı âleme muhalefet eder.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ¹ zamirinde iki nükte vardır.

Birincisi: Mâkablinde zikredilen sıfât-ı ke-

¹ “Yalnızca Sana ibadet ederiz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

Cebriye mezhebi: insanın seçme gücünün ve iradesinin olmadığını savunan ehl-i sünnet dışı bâtil mezhep
daire-i esbab: sebepler dairesi
daire-i itikad: inanç dairesi
esbab: sebepler
mâkabli: öncesi
muhalefet etmek: aykırı davranmak
Mutezile: akli temel kabul ederek Kur’ân ve sünneti kendi akıllarına uy-

durmaya çalışan ehl-i sünnet dışı bâtil bir mezhep
nizam-ı âlem: âlemin düzeni, kanunu
nükte: ince ve derin mânâ
sıfât-ı kemâliye: Cenâb-ı Hakkın Zâtını niteleyen, bütün noksanlıklardan uzak ve yüce olduğunu bildiren mükemmel sıfatları, kutsal özellikleri
tabiatıyla: yaratılı-

şıyla, karakteriyle, mizacıyla
tevekkül: Allah’a dayanma, güvenme; burada fiilî duayı yapmadan ve sebepler dünyasının kanunlarına uymadan Allah’a tevekkül etme kastediliyor
vehim: kuruntu
zamir: gr. ismin yerini tutan kelime; burada “seni, sana” anlamına gelen “ke” zamiri kastediliyor

mâliyenin ۞ zamirinde müstetir ve mutazammın olduğuna işarettir. Çünkü, o sıfatların birer birer tâdadından hasıl olan büyük bir şevkle, gaybdan hitaba, yani ism-i zâhirden şu ۞ zamirine iltifat¹ ve intikal olmuştur. Demek ۞ zamirinin mercii, geçen sıfât-ı kemaliye ile mevsuf olan Zattır.

İkincisi: Elfaz okunurken mânâlarını dü-

¹ İltifat: Sözün üçüncü şahıstan ikinci şahsa veya tekellüme (yani "o" zamirinden "sen" zamirine) veya ikinci şahıstan üçüncü şahsa intikal etmesi, geçiş yapmasıdır (Tarifat). Bu geçiş san'atı, bir sözde dinleyicinin zihnini canlı tutma, dikkatini çekme veya onu ikaz etme gibi inceliklere binaen uygulanır.

elfaz: lâfızlar, sözler

gaybdan hitaba: gr. konuşma esnasında üçüncü şahıs (gaip) kipinden, hazır bulunan ikinci şahıs (muhatap) kipine geçme

hasıl olmak: meydana gelmek

intikal: geçme

ism-i zâhir: açık, görünür isim

merci: dönülen yer

mevsuf: nitelendirilen, vasıflandırılan

mutazammın olma: içinde bulunma, içinde olma

müstetir: gizli, örtülü

sıfât-ı kemâliye: Cenâb-ı Hakkın Zâtını niteleyen, bütün noksanlıklardan uzak ve yüce olduğunu bildiren

mükemmel sıfatları, kutsal özellikleri

tâdâd: sayma, sayım

vâcip olmak: zorunlu, gerekli olmak

zâmir: gr. ismin yerini tutan kelime: burada "seni, sana" anlamına gelen "ke" zamiri kastediliyor

şünmek, belâgat mezhebinde vâcip olduğuna işarettir. Çünkü, mânâlar düşünülürse, nâzil olduğu gibi okunur. Ve o okuyuş, tabiatıyla, zevkiyle hitaba incirar eder.

Hattâ ۱ **إِيَّاكَ نَعْبُدُ** 'yu okuyan adam, sanki

۲ **أَعْبُدُ رَبَّكَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ** cümlesindeki emre imtisalen okuyor gibi olur.

Cem' sîgasıyla zikredilen ۳ **نَعْبُدُ** 'deki zamir, üç taifeye işarettir.

۱ “Yalnızca Sana ibadet ederiz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

۲ “Rabbine, sanki O’nu görüyormuş gibi ibadet et.” Hadis-i bilmânâdır. *Buhari*, Tefsîru Sûre 31:2, *İmân*: 37; *Müslim*, *İmân*: 1,5,7; *Ebu Dâvud*, Sünne: 16; *Tirmizî*, *İmân*: 4; İbni Mâce, *Mukaddime*: 9; Neseî, *İmân*: 5, 6; *Müsned*, 1:27, 51, 53, 319, 2:107, 462, 4:129, 164.

۳ “İbadet ederiz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

belâgat: konusu
sözün düzgün,
kusursuz, hâlin ve
makamın icabına
göre söylenmesi-
ni bildiren bir ilim

cem' sîgası: Ar.gr.
çoğul kipi

hitab: konuşma

imtisalen: emre

uyarak, boyun
eğerek

incirar etmek: da-
yanıp bağlanmak,
neticelenmek

nâzil olmak: inmek

tabiatıyla: mizacıy-
la, olduğu gibi

taife: grup, toplu-
luk

vâcip olmak: zo-
runlu, gerekli ol-
mak

zamir: gr. ismin
yerini tutan keli-
me: burada “seni,
sana” anlamına
gelen “ke” zamiri
kastediliyor

Birincisi, insanın vücudundaki bütün âzâ ve zerrâta râcidir ki, bu itibarla şükr-ü örfî-yi eda etmiş olur.

İkincisi, bütün ehl-i tevhidin cemaatlerine aittir; bu cihetle şeriata itaat etmiş olur.

Üçüncüsü, kâinatın ihtiva ettiği mevcudata işaretler. Bu itibarla, şariat-ı fitriye-i kübrâya tâbi olarak hayret ve muhabbetle kudret ve azametın arşı altında sâcid ve âbid olmuş olur.

Bu cümlelerin mâkabliyle vech-i nazmı,

arş: makam

âzâ: uzuvlar, organlar

azamet: büyüklük, yücelik

cemaat: topluluk, grup

cihet: şekil, yön

ehl-i tevhid: Allah'ın birliğine ve her şeyin O'na ait olduğuna iman edenler

ihtiva etmek: içine almak, kapsamak

itibar: özellik

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

kudret: Allah'ın bütün varlığı kuşatan güç ve iktidarı

mâkablî: önceki, öncesi

mevcudat: varlıklar, var edilenler

muhabbet: sevgi

râci: ait, dönük

sâcid ve âbid: secde edip kulluk etme

şariat: Allah tarafından bildirilen hükümlerin hepsi, İslâmiyet

şariat-ı fitriye-i

kübrâ: Allah'ın yaratılışa koyduğu ve bütün varlıkların tabi olduğu büyük kanunlar

şükr-ü örfî: Allah'a olan şükür duygusunu bildirme; O'na hamd ve şükür ile medihlerini bildirerek övme

vech-i nazm: terzip, diziliş yönü

zerrât: zerreler; hücreler, atomlar

1 نَعْبُدُ 'nun 2 الْحَمْدُ 'ye tefsir ve beyanı olmakla 3 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ 'de bir netice ve bir lâzım olmasıdır.

İhtar: 4 إِيَّاكَ 'nin takdimi, ihlâsı vikaye etmek içindir. Ve zamir-i hitap da, ibadetin sebep ve illetine işarettir. Çünkü, hitaba incirar eden, geçen sıfatla muttasıf olan Zât, elbette ibadete müstehaktır.

1 “İbadet ederiz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

2 Hamd, övgü.

3 “Hesap gününün yegane sahibi, yöneticisi ve hakimi olan Allah.” Fatiha Sûresi, 1:4.

4 “(Yalnızca) Sana.” Fatiha Sûresi, 1:4.

beyan: açıklama, anlatım

hitab: konuşma

ihlâs: ibadet ve davranışlarda sadece Allah rızasını gözetme; samimiyet

ihhtar: hatırlatma, ikaz

illet: asıl sebep,

maksat

incirar etmek: neticelenme, gidip bağlanma

muttasıf olmak: vasıflandırılmak, nitelendirilmek

müstehak: hak etmiş, lâyık

takdim: öne geçir-

me, öne alma

tefsir: açıklama, yorumlama

vikaye etmek: korumak

zamir-i hitap: hitap zamiri; “sana” anlamında Cenâb-ı Hakka dönen “ke” zamiri

1 نَسْتَعِينُ: وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ¹ 'de müstetir zamir,

نَعْبُدُ 'nun fâili gibi, o üç cemaatten herbirine râcidir. Yani, "Bizim vücudumuzun zer-ratı veya ehl-i tevhid cemaatı veyahut kâinat mevcudatı, bütün hâcat ve maksatları-mıza, bilhassa en ehem olan ibadetimize, Senden iane ve tevfik istiyoruz."

إِيَّاكَ kelimesinin tekrarlanmasındaki hik-metin,

Birincisi, hitap ve huzurdaki lezzetin arttırılmasına;

İkincisi, ayân makamının burhan maka-

1 "Ve yalnızca senden yardım dileriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

ayân makamı: mu-hatabı gözle gör-me makamı, de-recesi

bilhassa: özellikle

ehem: en önemli

ehl-i tevhid: Al-lah'ın birliğine ve her şeyin O'na ait olduğuna iman edenler

fâil: bir fiilin ifade ettiği iş, oluş ve

hareketi yapan, özne

hâcat: ihtiyaçlar

hikmet: amaç, gaye

hitap ve huzur: Cenâb-ı Hakkın huzurunda olma ve O'na doğrudan hitap etme

iane: yardım

kâinat: evren, büt-
tün yaratılmışlar

mevcudat: varlık-

lar, var edilenler

müstetir: gizli, örtü-lü

râci: ait, dönük

tevfik: başarı, yardım

zamid: gr. ismin ye-rini tutan kelime: burada "seni, sa-na" anlamına ge-len "ke" zamiri kastediliyor

zerrât: zerreler; hücreler, atomlar

mından daha yüksek olduğuna;

Üçüncüsü, huzurda sıdk olup kizbin ihtimali olmadığına;

Dördüncüsü, ibadetle istianenin ayrı ve müstakil maksatlar olduklarına işarettir.

Bu iki fiili birbiriyle bağlayan münasebet, ücretle hizmet arasındaki münasebettir. Zira ibadet, abdin Allah'a karşı bir hizmetidir. İane de, o hizmete karşı bir ücret gibidir. Veya mukaddeme ile maksud arasındaki alâkadır. Çünkü iane ve tevfiik, ibadete mukaddemedir.

1 **إِيَّاكَ** kelimesinin takdiminden doğan hasr, abdin, Cenâb-ı Hakka karşı yaptığı

1 "(Sadece) sana." Fatiha Sûresi, 1:4.

abd: kul

burhan makamı: sağlam ve kesin delillerle ispat makamı

Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan, sonsuz şeref ve azamet sahibi yüce Allah

hasr: sınırlandırma, ait kılma; bir

hükmün yalnızca bir şeye, veya bir zâta verilmesi

huzur: Cenâb-ı Hakkın huzurunda ve gözetimi altında bulunma

iane: yardım

istiâne: yardım dileme

kizb: yalan

maksud: maksat,

hedef, sonuç

mukaddeme: başlangıç, hazırlık

münasebet: bağlantı, ilişki

müstakil: bağımsız, başlı başına

sıdk: doğruluk

takdim: öne alma, öne geçirme

tevfiik: başarı; hedefe varma

ibadet ve hizmetle, vesait ve esbaba olan tezellülden kurtuluşuna, işaretir. Lâkin, esbabı tamamen ihmal ve terk etmek iyi değildir. Çünkü, o zaman Cenâb-ı Hakkın hikmet ve meşietiyile kâinatta vaz edilen nizama karşı bir temerrüd çıkar.

Evet, daire-i esbabda iken tevekkül etmek, bir nevi tembellik ve atalettir.

1 اِهْدِنَا Hidayeti talep etmekle ianeyi istemek arasında ne münasebet vardır?

Evet, biri سوال, diğeri cevap olduklarından birbiriyle bağlanılmıştır. Şöyle ki:

1 “Bizi hidayete ulaştır.” Fatiha Sûresi, 1:6.

atalet: çalışma-mazlık, tembellik
Cenâb-ı Hak: Hakkın ta kendisi olan, sonsuz şeref ve azamet sahibi yüce Allah
daire-i esbab: sebepler dairesi
esbab: sebepler
hidayet: doğru ve hak olan yolu arama ve ona girme; İslâmiyet
iane: yardım

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
meşiet: irade, dileme, istek
münasebet: bağlantı, ilişki
nevi: çeşit, tür
nizam: düzen, kanun, sistem
temerrüd: inat etme, karşı çıkma, isyan etme
tevekkül etmek: Allah’a dayanmak, güvenmek; bura-

da fiili duayı yapmadan, sebepler dünyasının kanunlarına uymadan Allah’a tevekkül kastediliyor
tezellül: alçalma, kendisini küçük düşürme
vaz etmek: koymak, yerleştirmek
vesait: vesileler, sebepler, vasıtalar

نَسْتَعِينُ¹ ile iane talep edilirken makam iktizasıyla “Ne istiyorsun?” diye varid olan mukadder sual, اِهْدِنَا² ile cevaplandırılmıştır. اِهْدِنَا ile istenilen şeylerin ayrı ayrı ve müteaddit olması اِهْدِنَا mânâsının da ayrı ayrı ve müteaddit olmasını icap eder. Sanki اِهْدِنَا dört masdardan müştakdır. Meselâ, bir mü'min hidayeti isterse, اِهْدِنَا

¹ “Yardım dileriz.” Fatiha Sûresi, 1:4.

² “Bizi hidayete ulaştır.” Fatiha Sûresi, 1:6.

hidayet: doğru ve hak olan yolu göstermek, İslâmiyet

iane: yardım

icap etmek: gerektirmek

iktiza: gerektirme

masdar: gr. şahıs ve zaman göstermeyen, ancak olumlu veya olumsuz bir fiil ve oluşa delâlet eden

kelime, daima yalın halde olup bütün fiil ve türevler kendinden doğar; kaynak kelime

mukadder: gr. bir ifadede lâfız olarak söylenmediği hâlde gizli olarak kastedilen mânâ; meselâ bazı âyetlerin başında “Ey Muhammed kulla-

rıma de ki” mânâsı gizli olarak vardır

mü'min: iman etmiş, Allah'tan gelen herşeye inanan

müştak: türemiş, türev

müteaddit: birçok, çeşitli

vârid olmak: meydana gelmek

sebat ve devam mânâsını ifade eder. Zengin olan isterse, ziyade mânâsını, fakir olan isterse i'tâ mânâsını, zayıf olan isterse iane ve tevfik mânâsını ifade eder.

Ve keza, “Her şeyi halk ve hidayet etmiştir.” mânâsında bulunan

1 **وَحَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهَدَىٰ** hükmünce, zâhirî ve bâtinî duygular, âfâkî ve hâricî deliller, enfüsî ve dahilî burhanlar, peygamberlerin irsaliyle, kitapların inzali gibi vasıtalar itibarıyla da hidayetin mânâsı taaddüt eder.

İhtar: En büyük hidayet, hicabın kaldırılmasıyla hakkı hak, bâtılı bâtil göstermektir.

اللَّهُمَّ ارِنَا الْحَقَّ حَقًّا وَارْزُقْنَا اتِّبَاعَهُ وَارِنَا الْبَاطِلَ

1 Her şeyi yarattı ve ona doğru yolu gösterdi.

âfâkî: dış dünyaya ait
bâtıl: gerçek dışı
bâtinî: içe ait
burhan: güçlü ve sarsılmaz kesin delil
dahilî: içe ait
enfüsî: iç dünyaya ait
hak: doğru
halk etme: yaratma

haricî: dışa ait
hicap: örtü, perde
hidayet: doğru ve hak olan yolu göstermek, İslâmiyet
i'tâ: verme, ihsan etme
iane: yardım
ihtar: hatırlatma, ikaz
inzal: indirme
irsal: gönderme

keza: bunun gibi
sebat: sabit olma
taaddüt etmek: çoğalmak, birden fazla olmak
tevfik: yardım, başarı
zâhirî: açık, görünürdeki
ziyade: fazla, çokluk

بَاطِلًا وَارْزُقْنَا اجْتِنَابَهُ آمِينَ¹

الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمَ² Sırat-ı müstakim şecaat, iffet, hikmetin mezcinden ve hülâsasından hasıl olan adl ve adalete işarettir. Şöyle ki:

Tagayyür, inkılâp ve felâketlere mâruz ve muhtaç şu insan bedeninde iskân edilen ruhun yaşayabilmesi için üç kuvvet ihdas edilmiştir. Bu kuvvetlerin,

Birincisi, menfaatleri celp ve cezbe için

¹ Allah'ım bize hakkı hak olarak gösterip onun ittibâıyla, bâ-tılı da batıl olarak gösterip onun içtinabıyla rızıklandır.

² “En doğru ve istikametli yol.” Fatiha Sûresi, 1:6.

adl: adalet
celp: çekme
cezbe: çekme
hasıl olmak: orta-ya çıkmak, mey-dana gelmek
hikmet: fayda ve maksada uygun olarak akıl duy-gusunun yerli yerin-de kullanılması;
 hakkı hak bilip uy-mak, batılı batıl bilip kaçınmak
hülâsa: kısaca, özet

iffet: şehvet duy-gusunun, dinen haram olan şey-lerden uzak olma-sı ve yalnızca he-lâl olan şeylerde kullanılması
ihdas: olay çıkar-ma, olay meydana getirme ve icad etme
inkılâb: değişme, dönüşme
iskân: yerleştirme, oturtma
mâruz: tesirinde

kalma, uğrama
mezc: karışma, bütünleşme
sırat-ı müstakim: dinin belirlediği dosdoğru yol; adalet
şecaat: yiğitlik, cesurluk; gazap (kıзма) duygusu-nun zulüm ve korkaklıktan uzak olarak yerli yerin-de kullanılması
tagayyür: değişim, değişme

kuvve-i şeheviye-i behimiye,

İkincisi, zararlı şeyleri def için kuvve-i sebuiye-i gadabiye,

Üçüncüsü, nef' ve zararı, iyi ve kötüyü birbirinden temyiz için kuvve-i akliye-i melekiyedir.

Lâkin, insandaki bu kuvvetlere, şeriatça bir had ve bir nihayet tayin edilmişse de, fitraten tayin edilmemiş olduğundan, bu kuvvetlerin herbirisi, *tefrit*, *vasat*, *ifrat* namıyla üç mertebeye ayrılırlar.

Meselâ, kuvve-i şeheviyenin tefrit mertebesi humuddur ki, ne helâle ve ne de harama şehveti, iştihası yoktur. İfrat mertebesi fücür-

def: uzaklaştırma,

ortadan kaldırma

fitraten: yaratılış itibariyle

had: sınır

humud: şehvet duygusunun körelmesi; helâle de, harama da istek duymama

ifrat: aşırılık, ileri gitme, haddi aşma

iştihâ: iştah, arzu ve istek

kuvve-i akliye-i

melekiye: akıl ve

meleke kabiliyeti, tecrübeli akıl duygusu

kuvve-i sebuiye-i gadabiye: parçalayıcı, yırtıcı gazap, öfke duygusu

kuvve-i şeheviye: şehvet gücü, duygusu

kuvve-i şeheviye-i behimiye: hayvanî şehvet gücü, duygusu

mertebe: derece

nam: ad

nef': fayda

nihayet: son

şeriat: Allah tarafından bildirilen ilâhî hükümlerin hepsi, İslâmiyet

tayin etmek: belirlemek

tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma

temyiz: ayırt etme

vasat: orta yol, denge, adalet

dur ki, namusları ve ırzları pâymal etmek iştihasında olur. Vasat mertebesi ise iffettir ki, helâline şehveti var, harama yoktur.

İhtar: Kuvve-i şehviyenin yemek, içmek, uyumak ve konuşmak gibi fûruatında da bu üç mertebe mevcuttur.

Ve keza, kuvve-i gadabiyenin tefrit mertebesi, cebanettir ki korkulmayan şeylerden bile korkar. İfrat mertebesi tehevvdür ki, ne maddî ve ne mânevî hiçbir şeyden korkmaz. Bütün istibdadlar, tahakkümler, zulümler bu mertebenin mahsulüdür. Vasat mertebesi ise şecaattir ki, hukuk-u diniye ve dünyeviyesi için canını fe-

cebânet: korkaklık, aşırı ürkeklik

fücûr: zina ve yalan gibi günah işleme

fûruat: şubeler, dallar

hukuk-u diniye ve dünyeviye: dinî ve dünyevî haklar

iffet: şehvet duygusunun, haramdan uzak hâlî ve yalnızca helâli için kullanılması

ifrat: aşırılık, ileri

gitme, haddi aşma

ihtar: hatırlatma, ikaz

istibdad: baskı, zulüm

iştiha: iştah, arzu ve istek

kuvve-i gadabiye: öfke duygusu

kuvve-i şehviye: şehvet gücü, duygusu

mahsul: ürün, netice

mertebe: derece

mevcud: var

pâyimal etmek:

ayak altına almak, mahvetmek

şecaat: yiğitlik, cesaret

tahakküm: baskı, zorbalık

tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma

tehevvdür: sonunu düşünmeden öfkeyle davranma

vasat: orta yol, denge, adalet

da eder, meşru olmayan şeylere karışmaz.

İhtar: Bu kuvve-i gadabiyenin fûruatında da şu üç mertebenin yeri vardır.

Ve keza, kuvve-i akliyenin tefrit mertebesi gabâvettir ki, hiçbir şeyden haberi olmaz. İfrat mertebesi cerbezedir ki, hakkı bâtıl, bâtılı hak sûretinde gösterecek kadar aldatıcı bir zekâyâ malik olur. Vasat mertebesi ise hikmettir ki, hakkı hak bilir, imtisal eder; bâtılı bâtıl bilir, içtinap eder.

وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا¹

İhtar: Bu kuvvetin şu üç mertebeye inkı-

¹ “Kime hikmet verilmişse işte ona pek çok hayır verilmiştir.” Bakara Sûresi, 2:269.

bâtıl: hak olmayan, gerçek dışı, yalan

cerbeze: akıl ve zekâyı doğruyu yanlış, yanlış doğru gösterecek şekilde kullanma

fûruat: şubeler, dallar

gabavet: ahmaklık, anlayışsızlık

hikmet: fayda ve maksada uygun olarak akıl duygu-

sunun yerli yerinde kullanılması; hakkı hak bilip uymak, batılı batıl bilip kaçınmak

içtinap: çekinme, sakınma

ifrat: aşırılık, ileri gitme, haddi aşma

ihhtar: hatırlatma, ikaz

imtisal: emre uyma, boyun eğme

kezâ: bunun gibi

kuvve-i akliye:

akıl duygusu

kuvve-i gadabiye:

öfke duygusu

mâlik: sahip

mertebe: derece

meşru: kanunî, ya-

sal; helâl, dine uygun

tefrit: tersine aşırı-

lık, normalden

aşağı olma

vasat: orta yol,

denge, adalet

samı gibi, fûruatı da o üç mertebeyi hâvidir. Meselâ, halk-ı ef'al meselesinde Cebr mezhebi ifrattır ki, bütün bütün insanı mahrum eder. İtizal mezhebi de tefrittir ki, tesiri insana verir. Ehl-i Sünnet mezhebi vasattır. Çünkü bu mezhep, beyne-beynedir ki, o fiillerin bidayetini irade-i cüz'iyeye, nihayetini irade-i külliyyeye veriyor.

Ve keza, itikadda da tatil ifrattır, teşbih tefrittir, tevhid vasattır.

Hülâsa: Şu dokuz mertebenin altısı zulümdür, üçü adl ve adalettir. Sırat-ı müsta-

adl: adalet

beyne-beyne: ikisinin arası, ortası

bidayet: başlangıç

Cebr mezhebi:

Cebriye mezhebi

Ehl-i Sünnet: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat

fûruat: şubeler, kısımlar

halk-ı ef'al: fiillerin halk edilmesi, yaratılması

hâvi: ihtiva eden, içine alan

hülâsa: kısaca, özet

ifrat: aşırılık, ileri

gitme, haddi aşma

inkısam: bölünme, kısımlara ayrılma

irade-i cüz'iyeye: insanın elindeki çok az seçme gücü

irade-i külliyye: her şeyi kuşatan irade, Allah'ın iradesi

itikad: inanç

İtizal: Mu'tezile, "Kul kendi fiilinin yaratıcısıdır" iddiasında olan ehl-i sünnet dışı bir mezhep

mertebe: derece

mezheb: yol, usûl

nihayet: son

tatil: Cenâb-ı Hak-

kın sıfat ve isimlerini kabul etmeme, reddetme

tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma

tesir: etki

teşbih: Cenâb-ı Hak'ı yaratıklara benzetme, maddi olarak tasavvur etme

tevhid: birleme; herşeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma

vasat: orta; denge, adalet

kimden murad, şu üç mertebedir.

1 **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** Kur'ân'ın inci gibi lâfızlarının dizilmesi bir hayta, bir çeşide, bir nakşa münhasır değildir. Belki, zuhurca, hafâca, yakınlıkça, uzaklıkça mütefavit çok tenasüplerden hasıl olan pek çok nakışlar üzerine dizilmişlerdir, nazmedilmişlerdir. Zaten i'câzın esası, ihtisardan sonra ancak böyle nakışlardadır.

Evet, **صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** ile mâkablindeki herbir kelime arasında bir münasebet vardır.

1 “Nimet ve lütfuna mazhar ettiklerinin yoluna...” Fatiha Sûresi, 1:7.

hafâca: gizli ve örtülü mânâsı itibarıyla

hasıl olmak: meydana gelmek

hayt: bağ, ip

i'câz: mu'cize oluş; bir benzerini yapma konusunda başkalarını âciz bırakan olağanüstülük

ihtisar: kısaltma,

özetleme

lâfız: söz, kelime

mâkabli: öncesi

murad: irade edilen, istenen

münasebet: bağlantı, ilişki

münhasır: ait, mahsus, sınırlı

mütefavit: farklı

nakış: işleme, dokuma

nazmetme: dizme,

tertip edip düzenleme; Kur'ân-ı Kerîmin Allah Teâlâ tarafından dizilen mübârek sözleri, ifadeleri

sırat-ı müstakim: dosdoğru, istikametli yol

tenasüp: uygunluk, uyum

zuhurca: açık mânâsı itibarıyla

Meselâ, **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ** ¹ ile münasebeti vardır; çünkü nimet, hamde delil ve karinedir.

رَبِّ الْعَالَمِينَ ² ile münasebettardır. Çünkü, terbiyenin kemâli, nimetlerin tevâli ve teâkubu ile olur. **الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** ³ ile alâkadar-
dır; çünkü **الَّذِينَ** ⁴ 'den irade edilen “enbiya, şüheda, suleha, ulema” rahmettirler.

¹ “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü Allah’a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

² “Bütün âlemlerin Rabbi; Her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri veren, onları terbiye eden; tedbir, tasarruf ve egemenliği altında bulunduran Allah.” Fatiha Sûresi, 1:2.

³ “Kullarına karşı sınırsız rahmet sahibi olan ve rahmetinin eserleri dünya ve âhireti dolduran Allah.” Fatiha Sûresi, 1:3.

⁴ O kimseler ki...

alâkadar: ilgili, alâkalı

enbiya: nebiler, peygamberler

hamd: övgü, teşekkür

irade etme: isteme, kastetme

karine: delil

kemâl: mükemmel-

lik, olgunluk

münasebettar: ilgili, bağlantılı

rahmet: İlâhî şefkat, merhamet ve ihsan

suleha: salih kimseler, Allah'ın sevgili kulları

şüheda: şehitler, Allah yolunda ölenler

teâkub: birbirini takip etme, izleme

tevâli: devam etme, peşpeşe gelme

ulema: âimler

1 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ile alâkası vardır; çünkü, nimet-i kâmile, ancak dindir. 2 نَعْبُدُ ile alâkası var; çünkü ibadette imamlar bunlardır.

3 نَسْتَعِينُ ile var; çünkü, tevfiğe ve ianeye mazhar bunlardır. 4 اِهْدِنَا ile var; çünkü hidayette muktedâbih onlardır.

5 صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمِ ile vardır; çünkü doğru yol ancak onların mesleğidir.

6 طَرِيقٌ veya 7 سَبِيلٌ kelimelerine

1 "Hesap gününün yegane sahibi, yöneticisi ve hakimi olan Allah." Fatiha Sûresi, 1:4.

2 "İbadet ederiz." Fatiha Sûresi, 1:5.

3 "Yardım dileriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

4 "Bizi hidayet yoluna ulaştır." Fatiha Sûresi, 1:6.

5 En doğru ve istikametli yol.

6 Yol.

7 Geniş yol.

hidayet: doğru ve hak olan yola girme; İslâmiyet
iane: yardım

mazhar: erişme,

kavuşma
muktedâbih: iktidada edilen, uyulan
nimet-i kâmile: noksansız, eksiksiz

siz tam bir nimet ve lütuf
tevfik: başarı, yardım

1 صِرَاطٌ kelimesinin tercihi, mesleklerinin etrafı mahdut ve işlek bir cadde olduğuna ve o caddeye girenlerin bir daha çıkma-malarına işarettir.

Mahut ve malûm olan şeylerde kullanılması usul ittihaz edilen esmâ-i mevsûleden

2 الَّذِينَ tabiri, onların zulûmat-ı beşeriye içinde elmas gibi parladıklarına işarettir ki, onları taharrî ve talep etmeye ve aramaya lüzum yoktur. Onlar, herkesin gözü önünde hazır olduklarını temin eden bir ulüvv-ü şâna maliktirler.

Cem' sîgasıyla الَّذِينَ 'nin zikri, onlara iktida ve tâbi olmak imkânının mevcudiyeti-

1 Sınırları çizilmiş ve belirlenmiş yol.

2 O kimseler ki...

cem' sîgası: gr. çoğul kipi
esmâ-i mevsûle: mânâsı kapalı isimler; yalnız başına müstakil bir mânâ taşımayan ancak kendinden sonra gelen cümle ile (sıla cümle-

si) birlikte bir mânâ içeren isimler, ellezîne gibi
iktida: uyma
ittihaz etmek: edinmek, kabullenmek
mahdut: sınırlanmış, sınırlı
mahut: belli olan
mâlik: sahip

malûm: bilinen, belli
mevcudiyet: varlık, var olma hali
taharrî: araştırma, arama
ulüvv-ü şân: şanı yüce, şerefi büyük
zulûmat-ı beşeriye: insanlığın zulümleri, karanlıkları

ne ve onların mesleklerinde butlan olmadığına işarettir. Çünkü, ferdî olmayan bir meslekte tevatür vardır; tevatürde butlan yoktur.

Mâzi sîgasıyla **أَنْعَمْتَ** ¹ 'nin zikri, tekrar nimeti talep etmeye bir vesile olduğuna ve Allah'a râci olan zamiri de bir yardımcı ve bir şefaathçi vazifesini gördüğüne işarettir. Yani, "Ey Rabbim! Madem ki in'am senin fiilindir ve evvelce de in'âmı yapmışsın; istihkakım olmadığı halde in'âmı tekrarlamak, Senin şe'nindir."

عَلَيْهِمْ ² 'deki **عَلَى** ³ enbiyaya yükletilen risalet ve teklif yükünün pek ağır olduğuna

¹ "Nimet verdin." Fatiha Sûresi, 1:7.

² Onların üzerine.

³ ...Üzerine...

butlan: batıl olma, yalan, gerçek dışılık
enbiya: nebiler, peygamberler
ferdî: kişisel, şahsî
in'am: nimet verme
istihkak: lâıık olma, hak etme
mâzi sigası: gr.

Geçmiş zaman kalıbı, kipi
râci: ait, dönük
şe'n: özellik, durum, hal
şefaathçi: Allah'ın izniyle günahların bağışlanması için vesile olan

tevatür: yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun bir hadisi veya haberi aktarması
zamir: gr. ismin yerini tutan kelime

ve sahraları faidelendirmek için yağmur, kar ve fırtınaların şedaidine mâruz kalan yüksek dağlar gibi, peygamberlerin de ümmetlerini feyizlendirmek için risalet zahmetlerine mâruz kaldıklarına işarettir.

İhtar: Başka bir surede zikredilen

فَأُولَٰئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ¹

olan âyet-i kerime, buradaki

âyet-i celilesini beyan eder. Zaten Kur'ân'ın bir kısmı, bir kısmını tefsir eder.

¹ “İşte onlar, Allah'ın kendilerine pek büyük nimetler bağışladığı peygamberler, siddıklar, şehidler ve salih kimselerle beraberdirler.” Nisâ Sûresi, 4:69.

² “Nimet ve lütfuna mazhar ettiğin kimseler...” Fatiha Sûresi, 1:7.

âyet-i celile: yüce âyet

âyet-i kerime: şerefli âyet, Kur'ân'ın herbir cümlesi

beyan etmek: açıklamak

feyizlendirmek: bereketlendirmek

ihtar: hatırlatma, ikaz

mâruz kalma: te-sirinde kalma, uğ-rama

risalet: elçilik, peygamberlik

sahra: çöl

şedaid: şiddetli

haller, zorluklar, sıkıntılar

tefsir etme: açık-lama, yorumlama

ümmet: Peygambere inanıp onun yolundan gidenler

zikredilme: anıl-ma, belirtilme

S - Peygamberlerin meslekleri birbirine uymadığı gibi, ibadetleri de birbirine muhaliftir. Bunun esbabı nedir?

C - İtikad ve amelde, usûl ve ahkâm-ı esasiyede peygamberlerin hepsi daimdirlere, sabittirler, müttehittirler. İhtilâf ve tefavütleri, ancak fûruattadır. Zaten zamanların tebeddülüyle fûruatın da tebeddül ve tegayyürü tabîî birşeydir.

Evet, mevâsim-i erbaada tedavi ve telebbüs gibi çok şeyler tebeddüle uğrar. Mese-lâ, kışın giyilen kalın elbise yazın tebeddüle uğrar veya kışın güzel tesiri olan bir ilâcın yazın fena tesiri olur, kullanılmaz. Kezalik, kalb ve ruhların gıdası olan ahkâm-ı diniyenin fûruatı da, ömr-ü beşerin devre-

ahkâm-ı diniye: dinin hükümleri, esasları
ahkâm-ı esasiye: temel esaslar, prensipler
amel: dinin emirlerini yerine getirme
esbab: sebepler
fûruat: şubeler, dallar
ihtilâf: farklılık
itikad: inanç

kezâlik: bunun gibi, böylece
mevâsim-i erbaa: dört mevsim
muhalif: aykırı, zıt
müttehit: ittifak halinde olma, aynı görüşte birleşme
ömr-ü beşer: insan ömrü
tabîî: doğal
tebeddül: başka-laşma, değişme

tefavüt: farklılık
tegayyür: değişme
telebbüs: giyinme, giyim
tevatür: yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluğun bir hadisi veya haberi aktarması
usul: temel prensipler

leri itibariyle tebeddüle uğrar.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ¹ Havf ve firar makamı olan şu sıfatın mâkablindeki makamlarla münasebatı ise, bu makamın hayret ve dehşet nazarıyla celâl ve cemâl ile muttasıf olan makam-ı rububiyete baktırması; ve iltica ve dehalet nazarıyla نَعْبُدُ² 'deki makam-ı ubudiyete baktırması ve acz nazarıyla نَسْتَعِينُ³ 'deki tevekkül makamına baktırması; ve tesellî nazarıyla refik-ı daimîsi olan makam-ı recâya baktırmasıdır. Çünkü, kor-

¹ "Gazaba uğramışların yoluna değil." Fatiha Sûresi, 1:7.

² "İbadet ederiz." Fatiha Sûresi, 1:5.

³ "Yardım dileriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

acz: acizlik, güçsüzlük
celâl: büyüklük, azamet, haşmet
cemâl: güzellik
dehalet: girme, dâhil olma, sığınma
dehşet: korku
firar: kaçma
havf: korku
iltica: sığınma

mâkabli: öncesi
makam-ı reca: ümit makamı
makam-ı rububiyet: rububiyet makamı
makam-ı ubudiyet: Allah'a kulluk yeri, kulluk makamı
muttasıf: vasıflan-

mış, nitelendirilmiş
münasebat: bağlantılar, ilişkiler
nazar: bakış açısı
refik-ı daimî: daimî arkadaş
tebeddül: başkalaşma, değişme
tevekkül: Allah'a dayanma ve güvenme

kunç birşeyi gören adam, korku ve hayret içinde kalır, sonra firar etmeye meyleder. Âciz olduğu takdirde tevekkül eder, sonra tesellî yollarını arar.

S - Cenâb-ı Hak Ganiyy-i Mutlaktır. Âlemde bu kadar dalâletlerin ve pek çirkin fena şeylerin yaratılışında ne hikmet vardır?

C - Kâinatta maksud-u bizzat ve küllî ve şümullü olarak yaratılan, ancak kemaller, hayırlar, hüsünlerdir. Şerler, kubuhlar, noksanlar ise hüsünlerin, hayırların, kemallerin arasında görülmeyecek kadar dağınık ve cüz'iyet kabilinden tebeî olarak

âciz: güçsüz, zavallı

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
sonsuz şeref ve
yücelik sahibi Al-
lah

cüz'iyet: küçüklük,
ferdlik

dalâlet: hak yol-
dan sapkınlık, in-
kârcılık

firar: kaçma

Ganiyy-i Mutlak:
hiçbir şeye hiçbir
şekilde muhtaç

olmayan ve bütün
varlıkların her tür-
lü ihtiyaçlarını sı-
nırsız gayb hazi-
nelerinde bulun-
duran Allah

hayır: iyilik

hikmet: amaç, gaye

hüsün: güzellik

kabilinden: gibisin-
den

kâinat: evren, bü-
tün yaratılmışlar

kemâl: kusursuz-
luk, mükemmellik

kubuh: çirkinlik

küllî: büyük, kap-
samlı

maksud-u bizzat:
asıl gaye, temel
hedef

meyletmek: eğilim
gösterme

şer: kötülük

şümul: kapsamlı-
lık, kuşatıcılık

tebeî: dolaylı, baş-
ka bir şeye tabi
olarak

tevekkül: Allah'a
dayanma ve gü-
venme

yaratılmışlardır ki, hayırların, hüsünlerin, kemallerin mertebelerini, nevilerini, kısımlarını göstermeye vesile olsunlar ve hakaik-i nisbiyenin vücuduna veya zuhuruna bir mukaddeme ve bir vahid-i kıyasî olsunlar.

S - Hakaik-i nisbiyenin ne kıymeti var ki, onun için şerhler istihsan edilecek?

C - Hakaik-i nisbiye denilen şeyler, kâinatın eczası arasında bulunan rabitalardır. Ve kâinattaki nizam, ancak hakaik-i nisbiyeden doğmuştur. Ve hakaik-i nisbiyeden kâinatın envaini bir vücud-u vâhid in'ikâs etmiştir. Hakaik-i nisbiye, büyük bir ölçüde hakaik-i hakikiyeden çoktur. Hatta bir zatın hakaik-i hakikiyesi yedi ise, hakaik-i

ecza: kısımlar, parçalar

envâ: çeşitler, türler

hakaik-i hakikiye: göreceli olmayan, asıl mahiyeti ve zatı itibarıyla hakikat, gerçek olan şeyler

hakaik-i nisbiye: göreceli hakikatler, bir diğerine

göre hakikat olan şeyler

hüsün: güzellik

in'ikâs: yansıma, aksetme

istihsan: beğenme, güzel bulma

kainat: evren, bütün yaratılmışlar

kemal: kusursuzluk, mükemmellik

mertebe: derece

mukaddeme: başlangıç, hazırlık

nevi: çeşit, tür

nizam: düzen, kanun

rabita: bağ, alâka

vahid-i kıyasî: ölçü birimi

vücud-u vâhid: tek bir vücut, varlık

zuhur: ortaya çıkma, görünme

nisbiyesi yedi yüzdür. Binaenaleyh, kubuh ve şerde şer varsa da kalildir. Malûmdur ki, şerr-i kalil için hayr-ı kesir terk edilmez. Terk edilirse, şerr-i kesir olur; zekât ve cihadda olduğu gibi.

Evet, **إِنَّمَا تُعَرَفُ الْأَشْيَاءُ بِأَضْدَادِهَا** 1 meşhur kaziyeden maksat, birşeyin zıddı, o şeyin hakaik-i nisbiyesinin vücut veya zuhuru-na sebeptir. Meselâ kubuh olmasaydı ve hüsünlerin arasına girmeseydi, hüsnün gayr-ı mütenahi olan mertebeleri tezahür etmezdi.

1 Her şey zıtlarıyla bilinir.

binaenaleyh: bundan dolayı
cihâd: mücadele, din uğrunda gayret gösterme
gayr-ı mütenahi: sınırsız, sonsuz
hakaik-i nisbiye: göreceli hakikatler, bir diğerine göre hakikat olan şeyler

hayr-ı kesir: çok hayır, iyilik
hüsün: güzellik
kalil: az
kaziye: hüküm, önerme
kubuh: çirkinlik, kötülük
malûm: bilinen, belli
şer: kötülük

şerr-i kalil: az kötülük, az şer
şerr-i kesir: çok kötülük
tezahür etmek: görünmek, ortaya çıkmak
vücut: varlık, var oluş
zuhur: ortaya çıkma, görünme

S - 1 **أَنَعَمْتُ** fiil, 2 **مَغْضُوبٌ** ism-i mef'ul,

3 **ضَّالِّينَ** ism-i fail olarak zikirlerinde ve keza, üçüncü fırkanın sıfatını ve ikinci fırkanın sıfatına terettüp eden âkıbetini ve birinci fırkanın ünvan-ı sıfatını aynen zikretmekte ne gibi bir hikmet vardır?

C - “Nimet” ünvanı, nefsin daima meylettiği bir lezzet olduğundan ihtiyar edilmiştir. Fiil-i mâzi olarak zikirindeki sebep, evvelce beyan edilmiştir.

İkinci fırka ise, kuvve-i gadabiyenin gale-

1 Nimet verdin.

2 Gazaba ve öfkeye maruz kalanlar.

3 Hak yoldan sapanlar.

akıbet: netice, son

beyan etmek: açıklamak

fırka: topluluk, grup

fiil-i mâzi: gr. geçmiş zaman fiil kalıbı, kipi

hikmet: amaç, gaye

ism-i fâil: gr. bir iş, oluş veya durumu yüklenen şahsı bildiren kelimedir,

meselâ; kâtip:

yazan, yazıcı gibi

ism-i mef'ul: gr. bir

iş, oluş ve hareketin kendisine ya-

pıldığı veya tesir ettiği şeyi gösteren kelimedir, me-

selâ: mektûb: yazılan; mazlûm: zul-

me uğrayan gibi

kezâ: bunun gibi

kuvve-i gadabiye:

öfke duygusu

meyletmek: eğilim göstermek

nefis: insanı daima

kötülüğe, maddî

zevk ve isteklere

sevk eden duygu

terettüp etmek:

gerekmek, sonuç

olarak ortaya çıkmak

ünvan-ı sıfat: sıfat

ünvanı, sıfat isim

be ve tecavüzüyle tecavüz ederek ahkâmın terkiyle zulüm ve fıska düşmüşlerdir: Yahudilerin temerrüdü gibi.

Zulüm ve fıkta hasis ve hayırsız bir lezzet görüldüğünden, onlardan nefis teneffür etmez. Kur'ân-ı Kerim, o zulmün âkıbeti olan gadab-ı İlâhîyi zikretmiştir ki, nefisleri o zulüm ve fisktan tenfir ettirsin.

İstimrar ve devam şe'ninde olan isimlerden ism-i mef'ul olarak zikredilmesi ise, şer ve isyanların devam edip, tevbe ve af ile inkıta etmedikleri takdirde kat'ileşeceğine ve silinmez bir damga şekline geçeceğine işaretir.

ahkâm: hükümler, esaslar

akıbet: netice, son

fısk: günah, günah-kârlık

gadab-ı İlâhî: Allah'ın hiddeti ve gazabı

galebe: üstün gelme

hasis: âdi, değersiz

inkıta: kesilme, sona erme

ism-i mef'ul: gr. bir iş, oluş ve hareketin kendisine yapıldığı veya tesis ettiği şeyi gösteren kelimedir, meselâ: mektûb: yazılan; mazlûm: zulme uğrayan gibi

istimrar: devamlılık

kat'ileşmek: ke-

sinleşmek

şe'n: iş, özellik

şer: kötülük

temerrüd: inat etme, karşı gelme, isyanda direnme

teneffür etmek: nefret etmek

tenfir: nefret ettirme

tevbe: pişmanlık duyarak günahtan dönüş

وَلَا الضَّالِّينَ¹ Üçüncü fırka ise, vehim ve hevâ-yı nefsin akıl ve vicdanlarına galebe-
siyle, bâtil bir itikada tâbi olarak nifaka dü-
şen bir kısım Nasârâdır. Dalâlet, nefisleri
tenfir ve ruhları inciten bir elem olduğun-
dan, Kur'ân-ı Kerim, o fırkayı aynı o sıfatla
zikretmiştir.

Ve ism-i fâil olarak zikrindeki sebep ise,
dalâletin dalâlet olması, devam etmesine
mütevakkıf olup, inkıtaa uğradığı zaman
affa dahil olacağına işarettir.

¹ “Ve sapmışların yoluna değil.” Fatiha Sûresi, 1:7.

bâtil: gerçek dışı,
sahte, yalan

dalâlet: hak yoldan
sapkınlık

elem: acı, keder,
sıkıntı

fırka: topluluk, grup
galebe: üstün gel-
me

heva-yı nefis: nef-
sin hoşuna giden,
gelip geçici yasak

arzu ve istekleri

inkıta: kesilme,
sona erme

ism-i fâil: gr. bir
iş, oluş veya du-
rumu yüklenen
şahsı bildiren keli-
medir, meselâ;
kâtip: yazan, ya-
zıcı gibi

itikad: inanç

mütevakkıf: bağlı

Nasârâ: Hristiyan-
lar

nefis: insanı daima
kötülüğe, maddî
zevk ve isteklere
sevk eden duygu

nifak: münafıklık,
ikiyüzlülük

tenfir: nefret ettir-
me

vehim: kuruntu,
varsayım

(Elhüccetü'z-Zehrâ'dan)

Fatiha-i Şerifenin bir muhtasar hülâsası

Üçüncü medrese-i Yusufiyede muvakkat pek az bir zamanda tecrid-den temasa naklimde verilen yalnız birtek dersin ikinci kısmı.

Hapiste Nur şakirtlerine kısacık bir ders nümunesidir. O da şudur:

Fatiha-i Şerife denizinden bir katre ve güneşindeki elvan-ı seb'a, yani ziyasındaki yedi renginden birtek lem'a beyan etmeyi, namazdaki Fatiha kalbe emretti. Gerçi Yir-

beyan: açıklama
elvân-ı seb'a: yedi renk

Fatiha-i Şerife/Fatiha: Kur'ân'ın ilk sûresi olan Fatiha Sûresi

katre: damla

lem'a: parlıtı

medrese-i Yusufiye: Hz. Yusuf'un (a.s.) hapiste kalmasına benzetilerek, iman ve Kur'ân hizmetinden dolayı tutuklananların hapsedildiği yer mânâsında

hapishane
muvakkat: geçici
Nur şakirtleri: Risale-i Nur talebeleri
nümune: örnek, misal
tecrit: soyutlama, ayırma
ziya: ışıık

mi Dokuzuncu Mektubun bir kısmında, hususan “نَعْبُدُ”¹ (nun)’undaki seyahat-i hayaliye ve *Rumuz-u Semaniye*’de ve *İşârâtü'l-İcâz* tefsirinde ve sair Nur eczalarında bu kudsî hazinenin çok tatlı ve güzel nüktelerini yazmışız. Fakat o pek şirin hülâsa-i Kur’âniyeden yalnız imanın rükünlerine ve hüccetlerine işârâtını, gayet kısa bir muhtasar hülâsasını, birinci kısımdaki tarz-ı ifade gibi, kendim namazdaki tefekkürümü yazmasına bir cihette mecbur oldum.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ² kelimesini Nur’un iki

¹ “(Yalnız Sana) ibadet ederiz...”

² Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

cihet: yön, taraf
ecza: kısımlar, bölümler
hüccet: güçlü delil, kanıt
hülâsa: öz, özet
hülâsa-i Kur’âniye: Kur’ân’ın özü, özeti
işârât: işaretler
İşârâtü'l-İcâz tefsiri: Risale-i Nur

Külliyyatı’nda bulunan bir eser
kudsî: her türlü kusur ve noksandan uzak, mukaddes
muhtasar: kısa
Nükte: ince ve derin anlamlı söz
Rumuz-u Semaniye: sekiz işaret;
 Risale-i Nur Külli-

yatı’nda 29. Mektup’ta yer alan bir bölüm
rükün: esas, şart
sair: diğer, başka
seyahat-i hayaliye: hayalî yolculuk
tarz-ı ifade: ifade etme tarzı
tefekkür: etraflıca ve derinlemesine

üç risalelerine havale edip 1 **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ** 'den başlıyorum.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ... الخ 2

BİRİNCİ KELİME

3 **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ** dır. Bundaki hüccet-i imaniye-ye gayet kısa bir işaret:

Evet, kâinatta medâr-ı hamd ve şükür olan kastî in'âmlar ve nimetler, hususan kan ve fışkı içinden sâfi, temiz, gıdalı sütü

1 “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Allah’a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

2 “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

3 “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Allah’a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

fışkı: canlıların dış-kısı

husussan: bilhas-sa, özellikle

hüccet-i imaniye: iman delili

in'am: nimet verme

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

medâr-ı hamd ve şükür: şükür ve

hamd kaynağı, sebebi

risale: kitapçık

sâfi: duru, katıksız, temiz

âciz yavrulara göndermek ve ihtiyarî ih-sanlar ve hediyeler ve merhametli ikramlar ve ziyafetler zemin yüzünü, belki kâinatı doldurmuş. Onların fiyatı dahi, başta *Bis-millâh*, âhirde *Elhamdülillâh*, ortada ni-mette in'âmı hissetmek ve Rabbini onunla tanımaktır.

Sen kendi nefsine, midene, duygularına bak. Ne kadar şeylere, nimetlere muhtaç-tırlar. Ve ne derece hamd ve şükür fiyatı-yla rızıkları, lezzetleri isterler, gör; her zîha-yatı kendine kıyas eyle. İşte bu umumî in'-âmlar mukâbilinde hal ve kâl dilleriyle edi-len hadsiz hamdler, pek kat'î bir sûrette bir Mâbud-u Mahmud, bir Mün'im-i Rahîmin

âciz: zayıf, güçsüz

âhirde: sonda

hadsiz: sonsuz, sınırsız

hal: davranış, ha-reket

hamd ve şükür: minnet ve övgü

hamd: övgü ve şü-kür

ihtiyarî: isteğe bağ-lı, iradeyle yapılan

ikram: bağış, iyilik

in'am: nimet ver-me, nimetlendirme

kâinat: evren, bü-tün yaratılmışlar

kâl: dil, söz, kelâm

kat'î: kesin olarak

Mâbud-u Mahmud: övülmeye, medhe lâyük tek ibadet edilecek olan Al-lah

mukâbilinde: kar-şılığında

Mün'im-i Rahîm:

sonsuz şefkat ve merhamet sahibi ve gerçek nimet verici olan, Allah

nefs: kişinin kendi-si

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yi-yecekler

zemin: yer

zîhayat: canlı, ha-yat sahibi

mevcudiyetini ve umumî rububiyetini güneş gibi gösterir.

İKİNCİ KELİME

رَبِّ الْعَالَمِينَ¹ dir. Bundaki hüccete gayet kısa bir işaret:

Evet, biz gözümüzle görüyoruz ki, bu kâinatatta binler değil, belki milyonlar âlemler, küçük kâinatlar, ekseri birbirini içinde, her birinin idaresi ve tedbirinin şeraiti ayrı ayrı olduğu halde, öyle bir mükemmel terbiye, tedbir, idare ediliyor ki, bütün kâinat bir sahife gibi her an nazarında ve bütün âlemler birer satır gibi kalem-i kudret ve kaderiyle yazılır, tazelenir, değişir. Bir niha-

¹ “Âlemlerin Rabbi.” Fatiha Sûresi, 1:2.

âlem: dünya, küçük kâinat
ekseri: çoğunlukla
hüccet: delil, kanıt
kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
kalem-i kudret ve kader: Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip takdir etmesi ve bu olayların dü-

zenli olarak meydana gelişinde bir kalem gibi eserini gösteren İlâhî güç ve ilim
mevcudiyet: varlık
nazar: bakış
rububiyet: Rablik; herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu

şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve ege-menliği altında bulundurması
sahife: sayfa
şerâit: şartlar
tedbir: çekip çevirme, ihtiyacını karşılama
umumî: bütün

yetsiz rububiyet içinde nihayetsiz bir ilim ve hikmet ve ihatalı hadsiz bir rahmet ve dikkatle bu milyonlar âlemleri ve seyyal kâinatları idare eden bir Rabbü'l-Âlemînin vücub-u vücuduna ve vahdetine küllî ve cüz'î şehadetler, zerreler ve zerrelerden terekkep eden mevcutlar adedince hadsiz, nihayetsiz şehadetler her an ve zaman geliyorlar. Zerrat tarlasından tâ manzume-i şemsiyeye, tâ Samanyolu denilen kehkeşan dairesine ve bir hüceyre-i bedenden tâ zemin mahzenine, tâ kâinat heyet-i mec-

cüz'î: ferdî, küçük
hadsiz: sınırsız
hikmet: fayda, gaye; Allah'ın herşeyi belirli gayelere yönelik olarak, mâ-nâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratma sıfatı
hüceyre-i beden: beden hücre
ihata: kapsama, kuşatma
kehkeşan: Samanyolu
küllî: büyük, kapsamlı
mahzen: depo
manzume-i şemsiye: güneş sistemi

mevcut: varlık
nihayetsiz: sonsuz
Rabbü'l-Âlemin: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah
rahmet: Allah'ın şefkat ve merhameti
rububiyet: Rablik; herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulun-

durması
seyyal: akıcı
şehadet: şahitlik, tanıklık
terekküp etme: oluşma, meydana gelme
vahdet: birlik, teklik
vücub-u vücud: Allah'ın varlığının zorunlu oluşu, var olmak için bir sebebe muhtaç olmaması
zerrât: yeryüzü
zerreler: zerreler
zerre: en küçük madde parçası, atom

muasına kadar aynı kanun, aynı rububiyet, aynı hikmetle beraber idare ve terbiye eden bir rububiyeti tasdik ve hissetmeyen, bilmeyen, görmeyen bir insan, elbette hadsiz bir azaba kendini müstehak eder ve merhamete liyakatini selb eder.

ÜÇÜNCÜ KELİME

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ¹ dir. Bundaki hüccete gayet kısa bir işaret:

Evet, kâinatta hadsiz rahmetin mevcudiyeti ve hakikatı, aynen güneşin ziyası gibi görünür. Ve ziyanın güneşe kat'î şهادeti misillü, bu geniş rahmet dahi, perde arka-

¹ "O Rahmândır; rahmeti bütün varlıkları kuşatır ve bütün yaratıklarının her türlü rızkını merhametle yetiştirir." Fatiha Sûresi, 1:3.

hadsiz: sınırsız
hakikat: gerçek ve doğru

heyet-i mecmua: birşeyin geneli, bütün ferdlerin hepsi

hikmet: fayda, gaye; Allah'ın herşeyi belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde

yaratma sıfatı
hüccet: delil, kanıt
kat'î: kesin olarak
liyakat: lâıyk olma
mevcudiyet: varlık
misillü: benzeri, gibi
müstehak: hak etmiş, lâıyk
rahmet: Allah'ın şefkat ve merhameti
rububiyet: Rablik; herbir varlığa ya-

ratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması
selb etme: ortadan kaldırma
şهادet: şahitlik, tanıklık
ziya: ışık

sında bir Rahmân-ı Rahîme şehadet eder. Evet, rahmetin bir ehemmiyetli kısmı rızıktır ki, *Rahmân*'a “Rezzâk” mânâsı verilir. Rızık ise, o derece zâhir bir tarzda bir Rezzâk-ı Rahîmi gösterir ki, zerre kadar şuuru bulunan, tasdiğe mecbur olur.

Meselâ, bütün zîhayatın, hususan âcizlerin ve bilhassa yavruların, bütün zeminde ve fezada ihtiyar ve iktidarlarının haricinde, gayet harika bir tarzda hiçten ve mütemasil çekirdeklerden ve su katrelerinden ve toprak habbeciklerinden yetiştiriyor. Hattâ ağacın başındaki yuvada kanatsız,

âciz: zayıf, güçsüz

bilhassa: özellikle

feza: uzay, gökyüzü

habbecik: dane, tohumcuk

husussan: bilhassa, özellikle

katre: damla

mütemasil: birbirine benzer

Rahmân: bütün yarattıklarını esirgeyip koruyan, şefkat eden ve rızıklandıran sonsuz rahmet sahibi Allah

Rahmân-ı Rahîm:

rahmeti ve merhameti herbir varlıkta görünen ve bütün varlıkları da kaplayan Allah

rahmet: şefkat,

merhamet

Rezzâk: bütün varlıkların rızıklarını bol bir şekilde tekrar tekrar veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah

Rezzâk-ı Rahîm: herbir varlığa rızıkını veren, onlara

şefkat ve merhamet gösteren Allah

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler

şehadet: şahitlik, tanıklık

şuur: bilinç, anlayış

zâhir: açık, âşikar

zemin: yeryüzü

zerre: atom, en küçük madde parçası

zîhayat: canlı, hayat sahibi

zayıf kuşçuklara annelerini emirber nefer gibi gezdirir, rızıklarını getirttirir. Ve aç bir arslanı yavrusuna musahhar eder, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna yedirir. Ve sair hayvanatın ve insanın yavrularına memeler musluğundan âb-ı kevser gibi hoş, mugaddî, sâfi, halis, beyaz sütleri kırmızı kan ve mülevves fışkı içinden bulaşmadan, bulandırmadan imdatlarına gönderir, validelerinin şefkatlerini yardımcı verir. Ve bir nevi rızık isteyen umum ağaçlara, münasip rızıklarını onlara pek harika bir tarzda koşturduğu gibi, bir nevi maddî ve mânevî rızık isteyen insanın duygularına, akıl, kalb, ruhlarına dahi pek geniş bir sofrâ-i erzak onlara ihsan ediliyor. Güya kâinat, gül çiçeğinin yaprakları ve mısır sümbülünün

âb-ı kevser: Cennette bulunan Kevser ırmağının suyu
emirber nefer: emre hazır asker
fışkı: canlıların dışkısı
halis: saf, temiz
hayvanat: hayvanlar

ihsan: bağış, lütuf
imdat: yardım
kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
mugaddî: gıdalı, besleyici
musahhar: boyun eğdirilmiş, emre verilmiş
mülevves: kirli, pis

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler
sâfi: katıksız, temiz
sair: diğer
sofra-i erzak: herkesin istifade ettiği rızık sofrası
valide: anne

gömlekleri gibi birbiri içinde sarılı, yüz binler ayrı ayrı, çeşit çeşit sofralardır ki, o sofralar adedince ve onlardaki taamlar ve nimetler miktarınca dillerle ve ayrı ayrı, küllî ve cüz'î lisanlarla bir Rahmân-ı Rezzâkı, bir Rahîm-i Kerîmi bütün bütün kör olmaya gösterir.

Eğer denilse, “Bu dünyadaki musibetler, çirkinlikler, şerler, o ihatalı rahmete münâfidir, bulandırıyor.”

Elcevap: Risale-i Kader gibi Nurun risalelerinde bu dehşetli suale tam cevap verilmiş. Onlara havale ile, kısacık bir işareti şudur:

Herbir unsurun, herbir nev'in, herbir

cüz'î: ferdî, küçük, az

ihatalı: kapsamlı, geniş

küllî: büyük, kapsamlı

lisan: dil

musibet: belâ, felaket

münâfi: aykırı, zıt

nev'i: çeşit, tür

Rahîm-i Kerîm:
herbir varlığa rah-

met ve merhame-
tiyle tecelli eden
ve cömertlik sahi-
bi Allah

Rahmân-ı Rezzâk:
rahmet ve merha-
meti bütün varlık-
ları kuşatan ve
bütün varlıkların
rızıklarını bol bir
şekilde tekrar
tekrar veren ve
ihtiyaçlarını karşı-

layan Allah

rahmet: şefkat,
merhamet

Risale-i Kader:

Kader Risalesi; Ri-
sale-i Nur Külliya-
tı'ndan Yirmi Al-
tıncı Söz

şer: kötülük, fena-
lık

taam: yiyecek

unsur: madde,
parça

mevcudun, küllî ve cüz'î müteaddit vazifeleri ve o herbir vazifenin çok neticeleri ve meyveleri var. Ve ekseriyet-i mutlaka, maslahat ve güzel ve hayır ve rahmettirler. Ve az bir kısmı, kabiliyetsizlere ve yanlış mübaşeret edenlere veya ceza ve terbiye-ye müstehak olanlara veya çok hayırları sümbül vermeye vesile olanlara rastgelir; zâhirî, cüz'î bir şer, bir çirkinlik olur, bir merhametsizlik görünür. Eğer o cüz'î şer gelmemek için rahmet tarafından o unsur ve küllî mevcut o vazifesinden men edilse, o vakit bütün hayırlı, güzel sair neticeleri vücut bulmaz. Bir hayrın ademi, şer ve bir güzelliğin bozulması, çirkinlik olması itibarıyla, o neticeler adedince şerler, çirkinlikler, merhametsizlikler husul bulur. Demek

adem: hiçlik, yokluk

cüz'î: ferdî, küçük, az

ekseriyet-i mutlaka: büyük çoğunluk

hayr: iyilik, güzellik

husul: meydana gelme

küllî: büyük, kapsamlı

maslahat: fayda, gaye

mevcud: varlık

mübaşeret etme: bir işe girişme, başlama, yapma

müstehak: hak etmiş, lâayık

müteaddit: birçok, çeşitli

rahmet: şefkat, merhamet

sair: diğer, başka

şer: kötülük, fenalık

unsur: madde, parça

zahiri: açık, görünürde

birtek şer gelmemek için yüzer şerler, merhametsizlikler irtikâp edilir ki, bütün bütün hikmete, maslahata, rububiyetteki rahmete muhalif düşer. Meselâ, kar, soğuk, ateş, yağmur gibi nevilerin yüzer hikmetleri, maslahatları içinde bazı dikkatsiz ve ihtiyatsızlar, su-i ihtiyarlarıyla kendileri hakkında şer yapsa, meselâ elini ateşe soksa, “Ateşin hilkatinde rahmet yoktur” dese, ateşin had ve hesaba gelmeyen hayırlı, maslahatlı, merhametli faideleri onu tekzip edip ağzına vurur.

Hem insanın hodgâm hevesatı ve süflî ve âkıbeti görmeyen hissiyatı, kâinatta ce-

âkıbet: netice, sonuç

hevesat: gelip geçici, nefsin hoşuna giden istek ve arzular

hikmet: fayda, gaye; birşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde olması

hilkat: yaratılış

hissiyat: hisler, duygular

hodgâm: kendi keyfini düşünen, bencil

ihtiyat: dikkat, tedbir

irtikâp etmek: yapmak, işlemek

maslahatlı: faydalı

muhalif: aykırı, zıt

nevi: çeşit, tür

rahmet: şefkat, merhamet

rububiyet: Rablik; herbir varlığa yaratılış gayelerine

ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

süflî: alçak, âdi

su-i ihtiyar: iradenin kötüye kullanımı

şer: kötülük, fenalık

tekzip: yalanlama

reyan eden Rahmâniyet ve hâkimiyet ve rububiyet kanunlarına mikyas ve mihenk ve mizan olamaz. Kendi âyinesinin rengine göre görür. Merhametsiz siyah bir kalb, kâinatı ağlar, çirkin, zulüm ve zulûmat sûretinde görür. Fakat iman gözüyle baksa, yetmiş güzel hulleleri giymiş bir cennet hûrisi gibi, rahmetler ve hayırlar ve hikmetlerden dikilmiş yetmiş binler güzel libasları

birbiri üstüne giymiş, daima güler, rahmetle tebessüm eder bir insan-ı ekber ve ondaki insan nev'ini bir kâinat-ı suğrâ ve herbir insanı bir âlem-i asgar müşahede

âlem-i asgar: küçük âlem; insan ferdi

âyine: ayna

cereyan: akım, hareket

hâkimiyet: Cenâb-ı Hakkın bütün varlık âlemini kuşatan egemenliği, hükümrânlığı

hulle: Cennet elbisesi

hûri: Cennet kızı

insan-ı ekber: en büyük insan

kâinat: evren

kâinat-ı suğrâ: küçük kâinat, evren; insan türü

libas: elbise

mihenk: ölçü, tartı

mikyas: ölçü, kıyas

mizan: ölçü, terazi

müşahede: görme, gözlem

Rahmâniyet: Allah'ın bütün varlıkları kaplayan merhamet ediciliği

rububiyet: Rablik; herbir varlığa ya-

ratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

ruh u can: ruh ve canla, büyük bir istekle

rahmet: şefkat, merhamet

nev'i: çeşit, tür

zulüm: haksızlık

zulûmat: karanlık

eder. Bütün ruh u canıyla,

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾ مَالِكِ
يَوْمِ الدِّينِ ¹

der.

DÖRDÜNCÜ KELİME

² مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ dir. Hüccetine gayet kısa bir işaret:

Evvelâ: Bu dersin birinci kısmının âhîrinde ³ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ hüccetine ve haşir ve

¹ “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur. O Rahmândır; rahmeti bütün varlıkları kuşatır ve bütün yaratıklarının her türlü rızkını merhametle yetiştirir. O, hesap gününün sahibidir.” Fatiha Sûresi, 1:2-4.

² “O, hesap gününün sahibidir.” Fatiha Sûresi, 1:4.

³ “Herkesin dönüşü Onun huzurundadır.” Mâide Sûresi, 5:18.

âhîret: öteki dünya, öldükten sonraki hayat

evvelâ: ilk olarak

haşir: öldükten

sonra âhirette tekrar diriltilip muhakeme için Allah'ın huzurunda toplanma

hüccet: güçlü delil, kanıt

şehadet: şahitlik, tanıklık

âhirete şehadet eden bütün deliller, aynen

1 مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ 'in işaret ettiği imanî ve geniş hakikate şehadet ederler.

Saniyen: Onuncu Sözün âhîrinde denildiği gibi, bu kâinat Sâniinin sermedî rububiyeti, rahmeti, hikmeti, ezelî, ebedî cemâli, celâli, kemâli ve nihayetsiz sıfatları ve yüzer isimleri âhireti kat'î bir sûrette istediği gibi; Kur'ân, binler âyât ve burhanlarıy-

1 "O, hesap gününün sahibidir." Fatiha Sûresi, 1:4.

âhîret: öldükten

sonraki hayat

âhîrinde: sonunda

Aleyhissalâtü Ves-

selâm: Allah'ın sa-

lât ve selâmı onun

üzerine olsun

âyât: âyetler, delil-

ler

burhan: güçlü delil

celâl: haşmet, gör-

kem, heybet

cemâl: güzellik

ebedî: sonu olma-

yan, sonsuz

ezelî: başlangıcı

olmayan, sonsuz

hakikat: gerçek ve

doğru

hikmet: fayda, ga-

ye; Allah'ın herşe-

yi belirli gayelere

yönelik olarak, mâ-

nâli, faydalı ve

tam yerli yerinde

yaratma sıfatı

kâinat: evren, bü-

tün yaratılmışlar

kemâl: kusursuz-

luk, mükemmellik

rahmet: şefkat,

merhamet

rububiyet: Rablik;

herbir varlığa ya-

ratılış gayelerine

ulaşmaları için

muhtaç olduğu

şeyleri vermesi,

onları terbiye edip

idaresi ve ege-

menliği altında

bulundurması

Sâni: herşeyi mü-

kemmel ve san'atlı

bir şekilde yara-

tan Allah

saniyen: ikinci ola-

rak

sermedî: devamlı,

sürekli

şehadet: şahitlik,

tanıklık

la ve Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, yüzer mu'cizat ve hüccetleriyle ve bütün enbiya aleyhimüsselâm ve semâvî kitaplar ve suhuflar, hadsiz delilleriyle şehadet ettikleri dâr-ı âhiretteki hayat-ı bâkiyeye inanmayan bir insan, kendini dünyada dahi küfürden neş'et eden bir mânevî cehenneme atar, daima azap çeker. *Rehber*'de izah edildiği gibi, bütün geçmiş ve gelecek zamanlar ve mahlûklar ve kâinatlar, zevâl ve firaklarıyla mütemadiyen onun ruh ve kalbine hadsiz elemleri yağıdırıyorlar, Cehenneme gitmeden evvel Cehennem aza-

aleyhimüsselâm:

Allah'ın selâmı onların üzerine olsun

azap: acı, sıkıntı

dâr-ı âhiret: âhiret yurdu

enbiya: nebiler, peygamberler

firak: ayrılık

hadsiz: sonsuz, sınırsız

hayat-ı bâkiye: devamlı ve kalıcı olan âhiret hayatı

hüccet: güçlü de-

lil, sarsılmaz kanıt

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

mahlûk: yaratılmış

mu'cizât: mu'cizeler; Allah'ın izniyle peygamberler tarafından ortaya konulup bir benzerini yapmakta başkalarını aciz ve hayrette bırakan olağanüstü hal ve hareketler

mütemadiyen: sürekli

neş'et eden: doğan, meydana gelen

Rehber: Gençlik Rehberi

semâvî: ilâhî, vahiy ile gelen

suhuf: bazı peygamberlere gelen sahife halindeki kitaplar

şehadet: şahitlik, tanıklık

zevâl: geçip gitme, kaybolma

bını ektiriyorlar.

Salisen: 1 **يَوْمَ الدِّينِ** remziyle büyük ve kuvvetli bir hüccet-i haşriyeye işaret eder. Fakat bu makamda birden bir hal, o hücceti başka zamana tehirine sebep oldu; belki de ona daha ihtiyaç kalmadı. Çünkü, Nur Risaleleri, geceden sonra gündüzün, kıştan sonra baharın gelmesi kat'iyetinde yüzer kuvvetli hüccetlerle haşir ve neşrin sabahını, baharını ispat etmişler.

BEŞİNCİ KELİME

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ² dir. Bundaki hüccete işaretten evvel hakikatli bir seyahat-ı

¹ "O hesap günü..." Fatiha Sûresi, 1:4.

² "Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

hakikat: gerçek ve doğru

haşir ve neşir: öldükten sonra tekrar diriltilerek Allah'ın huzurunda toplanma ve tek-

rar dağılıp yayılma

hüccet: güçlü delil, sarsılmaz kanıt

hüccet-i haşriye: haşrin delili

kat'iyet: kesinlik

remz: ince işaret

salisen: üçüncü olarak

seyahat-i hayaliye: hayalî yolculuk

tehir: erteleme, sonraya bırakma

hayâliyyeyi Yirmi Dokuzuncu Mektubun izahına binaen kısaca beyan etmek kalbe geldi. Şöyle ki:

Bir zaman, Kur'ân'ın mu'cizelerini ararken, Risale-i Nur'da, hususan *İşarâtü'l-İcâz* tefsir-i Nurîde ve *Rumuz-u Semaniye*'de beyanları gibi, Sûre-i Fethin âhîrindeki âyetle dört-beş mu'cize ve ihbar-ı

gaybîyi, hattâ **أَلْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ**¹ cümlesinde bir tarihî mu'cizeyi, hattâ çok kelimelelerinde müteaddit i'caz lem'alarını ve bazı

¹ "Bugün senin cesedini kurtaracağız." Yûnus Sûresi, 10:92.

âhîrinde: sonunda
âyet: Kur'ân'ın her bir cümlesi
beyan: açıklama
binaen: dayanarak
hususan: bilhas-sa, özellikle
i'câz: mu'cize oluş
ihbar-ı gaybî: bir şey görünmeden önce, gaybî bir şekilde haber vermek

İşarâtü'l-İcâz tefsir-i Nurî: Risale-i Nur Külliyyatı'nda yer alan bir eser
izah: açıklama
lem'a: parıltı
mu'cizane: mu'cizeli bir şekilde
mu'cize: bir benzerini yapma konusunda başkalarını aciz ve hayrette bırakan olağanüstü şey

müteaddid: birçok, çeşitli
nükte: ince ve derin mana
Rumuz-u Semaniye: sekiz işaret; Risale-i Nur Külliyyatı'nda 29. Mektup'ta yeralan bir bölüm
Sûre-i Feth: Fetih Sûresi, Kur'ân-ı Kerimin 48. sûresi

harflerinde mu'cizâne nükteleri bulduğum bir zamanda, namazda Fatiha'yı okurken 1 نَسْتَعِينُ..نَعْبُدُ deki ن'un bir mu'cizesini bana bildirmek için bir sual kalbime geldi:

Neden نَسْتَعِينُ..نَعْبُدُ yani, “Ben ibadet ve istiâne ederim” denilmedi, *nun*-u mütekel-lim-i maalgayr ile, yani, “Biz sana ibadet ve istiâne ederiz” demiş?

Birden, o ن kapısıyla bir seyahat-ı hayali-ye meydanı açıldı; namazdaki cemaatın a-zîm sırrını ve büyük menfaatini ve bu tek harf bir mu'cize olduğunu şuhud derece-sinde bildim ve gördüm. Şöyle ki:

Ben, o zaman İstanbul'da Bayezid Ca-

1 “(Yalnız Sana) ibadet ederiz ve (yalnız Senden) yardım isteriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

azîm: büyük

Fatiha: Kur'ân'ın ilk sûresi olan Fatiha Sûresi

istiâne: yardım dileme

mu'cize: bir ben-

zerini yapma konusunda başkalarını aciz ve hayrette bırakan olağanüstü şey

nun-u mütekel-lim-i maalgayr:

birinci çoğul şahıs; biz

seyahat-i hayali-ye: hayalî yolculuk

şuhud: gözle görme

miinde namaz kılarken,

1 **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ dedim. Baktım, o camideki cemaat, benim gibi diyerek bu dâvâma ve 2 **إِهْدِنَا**² 'daki duama tamamen iştirak edip tasdik ettikleri zamanda, bir perde daha açıldı. Gördüm ki, İstanbul'un bütün mescidleri büyük bir Bayezid hükmüne geçtiler. Aynen benim gibi

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deyip benim dâvâlarım ve dualarıma imza basıyorlar, âmin diyorlar. Ve bana bir nevi şefaâtçi sûretini almaları içinde, hayalime bir perde daha açıldı.

Gördüm ki, âlem-i İslâm, büyük bir mes-

1 "Ancak Sana ibadet eder, ancak Senden yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

2 "Bizi (doğru yola) ilet." Fatiha Sûresi, 1:6.

âlem-i İslâm: İslâm dünyası

cemaat: topluluk

iştirak: ortak olma, katılma

mihrab: câmide

cemaatle namaz kılarken imamın bulunduğu yer

nevi: çeşit, tür

sûret: biçim, şekil

şefaâtçi: Allah'ın

izniyle şefaât eden, af vesilesi olan

tasdik: doğrulama, onaylama

cid sûretini aldı. Mekke, Kâbe mihrab hük-
müne geçti. Bütün namaz kılan Müslü-
manların safları, dairevî bir tarzda o kudsî
mihraba teveccüh ederek, benim gibi

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۱ ﴿٢﴾ إِهْدِنَا ۲
herbiri umum namına hem dua, hem dâ-
vâ, hem tasdik eder, hem onları kendine
şefaatçi yapar. Hem, “bu kadar azîm bir
cemaatin yolu, dâvâsı yanlış olamaz ve
duası reddedilmez; şeytanî vesveseleri tard
eder” diye düşünürken ve namazda ce-
maatin büyük menfaatlerini bilmüşahede
tasdik ederken, bir perde daha açıldı.

Gördüm ki, kâinat bir cami-i ekber ve

1 “Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz.”
Fatiha Sûresi, 1:5.

2 “Bizi (doğru yola) ilet.” Fatiha Sûresi, 1:6.

azîm: büyük
bilmüşahede: gö-
rür şekilde, görme
derecesinde
camî-i ekber: bü-
yük cami
cemaat: topluluk
mahlûkat: yaratıl-
mışlar
mihrab: camide
cemaatle namaz

kılarken imamın
bulunduğu yer
namına: adına
salât-ı kübrâ: bü-
yük namaz
şefaatçi: Allah'ın
izniyle şefaat eden,
af vesilesi olan
şeytanî: şeytana
ait, şeytana yara-

şır tarzda
tâife: topluluk, grup
tard etmek: uzak-
laştırmak, kovmak
teveccüh etmek:
yönelmek
umum: herkes, ge-
nel, bütün
vesvese: kuruntu,
şüphe

bütün mahlûkat tâifeleri bir salât-ı kübrâ-da, cemaatle, herbiri kendine mahsus bir ibadetle ve hal diliyle bir nevi namaz kılıyorlar gibi, Mâbud-u Zülcelâlin muhit rububiyetine karşı çok geniş bir ubudiyetle mukabele için herbiri umumun şهادetlerini ve tevhidlerini tasdik eder ki, aynı neticeyi ispat tarzında vaziyet alıyorlar diye müşahede ederken, birden bir perde daha açıldı.

Gördüm ki, nasıl bir insan-ı ekber olan kâinat, lisan-ı hal ve çok eczaları, istidat ve

cemaat: topluluk
ecza: kısımlar, bölümler

ihtiyac-ı fitrî: yaratılıştan gelen zorunlu ihtiyaçlar

insan-ı ekber: en büyük insan

istidat: kabiliyet, yetenek

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

lisan-ı hal/hal dili: hal ve beden dili

Mâbud-u Zülcelâl: sonsuz haşmet ve heybet sahibi

ve herşeyin kendisine ibadet ettiği Allah

mahsus: özel, özgü

muhit: kuşatıcı, kapsayıcı

mukabele: karşılık

müşahede: görme, gözlemlleme

nevi: çeşit, tür

rububiyet: Rablik; herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi,

onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

şهادet: şahitlik, tanıklık

tevhid: birleme; herşeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma

ubûdiyet: Allah'a kulluk

umum: herkes, genel, bütün

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli

ihtiyac-ı fitrî lisanıyla ve zîşuur mevcudatları, lisan-ı kâl ile **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ diyorlar ve Hâlıkının merhametkârâne rububiyetine karşı ubudiyetlerini gösteriyorlar; aynen öyle de, birer küçücük kâinat hükümünde o cemaat-ı uzmâda herbir arkadaşımın cesedi gibi benim cesedimdeki zerreler ve kuvveler ve duygularım dahi Hâlıkının rububiyetine karşı itaat ve ihtiyaçlarının lisan-ı haliyle **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** diyerek emir ve irade-i İlâhiyeye göre hareket ettiklerini ve her anda Hâlıklarının inayetine ve rahmetine ve yardımına muhtaç ol-

¹ “Ancak Sana ibadet eder, ancak Senden yardım isteriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

cemaat-i uzmâ:

büyük cemaat

Hâlık: her şeyi yaratan Allah

inayet: yardım, ih-san, lütuf

irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesi, dilemesi

itaat: uyma

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

kuvveler: duygular

lisan-ı hal: hal ve beden dili

lisan-ı kâl: konuşma dili

merhametkârâne: merhametli bir şekilde

mevcudat: varlıklar

rahmet: Allah'ın şefkat ve merhameti

rububiyet: Rablik;

herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması
ubûdiyet: Allah'a kulluk
zerre: hücre, atom

duklarını gösteriyorlar gördüm. Hem namazdaki cemaatin kudsî sırrını, hem ۛ'un güzel mu'cizesini hayretle müşahede edip, ۛ kapısıyla girdiğim gibi çıktım, “Elhamdülillâh” dedim. ۛ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ¹ cümlesini, o üç cemaatin ve o büyük ve küçücük arkadaşlarım hesabına da söylemeye alıştım.

Şimdi mukaddime bitti, sadede geliyoruz.

ۛ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ in işaret ettikleri hüccete gayet kısa bir işarettir:

Evvelâ: Biz gözümüzle görüyoruz: Kâi-

¹ “Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

evvelâ: ilk olarak
hususan: bilhas-
sa, özellikle
hüccet: güçlü delil,
kanıt
kâinat: evren, büt-
tün yaratılmışlar

kudsî: kutsal, mu-
kaddes
mu'cize: bir ben-
zerini yapma ko-
nusunda başkala-
rını âciz bırakan

olağanüstü şey
mukaddime: baş-
langıç, giriş
müşahede: gör-
me, gözlemleme
zemin: yer, dünya

natta, hususan zemin yüzünde, dehşetli ve daimî bir faaliyet ve hallâkiyetin intizamla cereyanı içinde merhametkârâne, müdebbirâne bir rububiyet-i mutlaka, hadsiz zî-hayatların istiânelerine ve fiilen ve halen ve kâlen istimdatlarına ve dualarına kemâl-i hikmet ve inayetle imdat ve herbirine fiilen cevap vermek tezahürü içinde bir ulûhiyet-i mutlaka, bir mâbudiyet-i âmme-nin tecelliyatı, umum mahlûkatın, hususan

bilhassa: özellikle
cereyan: akım, hareket

fitrî: yaratılıştan gelen

fiilen: davranışla

hadsiz: sonsuz, sınırsız

hallâkiyet: yaratıcılık

hususan: bilhas-sa, özellikle

intizam: düzen, tertip

istiâne: yardım dileme

istimdat: yardım dileme

kâlen: sözle

kemâl-i hikmet ve inayet: mükem-

mel bir hikmet ve düzenlilik

mâbudiyet-i âmme: yaratılan tüm varlıkların Allah'a ibadet etmesi

mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar

merhametkârâne: merhametli bir şekilde

müdebbirâne: tedbirli bir şekilde, herşeyi önceden düşünerek

rububiyet-i mutlaka: Rablik, Allah'ın herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu

şeyleri vermesi, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması

taife: grup, topluluk

tecelliyat: tecelliler, görünüm, yansımalar

tezahür: belirme, görünme

ulûhiyet-i mutlaka: mutlak ilâhlık; hiçbir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma

umum: bütün, hepsi

zîhayat: canlı, hayat sahibi

zîhayatın ve bilhassa insan taifelerinin fitrî ve ihtiyarî binler tarzdaki ibadetlerine mukabelesini akl-ı selim ve iman gözü gördüğü gibi, bütün semâvî fermanlar ve enbiyalar haber veriyorlar.

Saniyen: نَعْبُدُ¹, 'unun remziyle mukaddimedede mezkûr üç cemaatten herbiri ve umum, beraber, çeşit çeşit, fitrî ve ihtiyarî ibadetlerle meşgul olmaları, şeksiz, bedahetle bir mâbudiyete karşı şâkirâne bir mukabele ve bir Mâbud-u Mukaddesin

¹ "(Yalnız Sana) ibadet ederiz ve (yalnız Senden) yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

akl-ı selim: iyiyi ve kötüyü fark eden sağlam akıl, sağduyu

bedahet: ap açıklık

enbiya: nebiler, peygamberler

fitrî: yaratılıştan gelen

hadsiz: sonsuz, sınırsız

ihtiyarî: isteğe bağlı, iradeyle yapılan

mâbudiyet: ibadet edilmeye lâyık olma

Mâbud-u Mukaddes: her türlü kusur ve noksandan yüce ve ibadet edilmeye lâyık olan Allah

mevcudiyet: varlık

mezkûr: anılan, sözü geçen

mukabele: karşılık
mukaddime: baş-

langıç, giriş

remz: ince işaret

saniyen: ikinci olarak

semâvî fermanlar: ilâhî fermanlar, vahiy gelen buyruklar

şâkirâne: şükrederek

şeksiz: kuşkusuz, şüphesiz

umum: bütün, hepsi

mevcudiyetine hadsiz ve şüphesiz bir şehadettir. Ve نَسْتَعِينُ'nun remziyle, mezkûr üç cemaatin, yani mecmu-u kâinatın tâ bir cesetteki zerrelerin cemaatinden herbir taifenin, herbir ferдин fiilî ve hâlî istianeleri ve duaları var. Ve onların muavenetlerine koşan ve dualarına kabul ile cevap veren bir şefkatli Müdebbire, şüphesiz şehadet eder. Meselâ, Yirmi Üçüncü Sözün dediği gibi, zemindeki umum mahlûkatın üç nevi duaları pek harika ve ümidin haricinde kabul olması, bir Rabb-i Ra-

¹ "(Yalnız Sana) ibadet ederiz ve (yalnız Senden) yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

fiilen: davranışla
istiâne: yardım dileme
kat'î: şüphesiz, kesin
mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar
mecmu-u kâinat: kâinatın tamamı bütünü
mezkûr: anılan, sözü geçen
muavenet: yardım
Mucîb: isteyenisi-

tediğine kavuştu-
 ran, yaratıklarının
 isteklerine cevap
 veren, Allah
Müdebbir: idare
 eden, ilmiyle her-
 şeyin sonunu gö-
 rüp ona göre hik-
 metle iş yapan Al-
 lah
nevi: çeşit, tür
Rabb-i Rahîm:
 herbir varlığa rah-

met ve merhamet
 tecellileri olan ve
 herşeyi terbiye
 ve idare eden Al-
 lah
remz: ince işaret
şehadet: şahitlik,
 tanıklık
taife: grup, toplu-
 luk
umum: bütün
zemin: yer, dünya
zerre: hücre, atom

hîm ve Mucîbe kat'î şehadet eder.

Evet, tohumlar ve çekirdekler, istidat lisanıyla, herbiri birer ağaç ve birer sümbüle olmayı Hâlıkından isteyip duaları gözümüz önünde kabul olması gibi, bütün hayvanatın ihtiyac-ı fitrî lisanıyla elleri yetişmediği yerlerden rızıklarını ve hayatlarına lüzumu bulunan ve iktidarlarının haricindeki matluplarını birisinden isteyip o fitrî ihtiyaç dilile ettikleri bütün dualarını gözümüz önünde kabul eden ve imdatlarına acip ve şuur-suz mahlûkatı vakti vaktine hikmetle koşturan bir Hâlık-ı Kerîme zâhir şehadet eder.

İşte bu iki kısma kıyasen, lisan-ı kâl ile e-

acip: hayret verici, şaşırtıcı

fitrî: yaratılıştan

Hâlık: her şeyi yaratan Allah

Hâlık-ı Kerîm: sonsuz cömertlik ve ikram sahibi ve herşeyi yaratan Allah

hayvanat: hayvanlar

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli

gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

husususan: bilhas-sa, özellikle

ihtiyac-ı fitrî: yaratılıştan gelen doğal ihtiyaç

iktidar: kuvvet, güç, kudret

istidat: kabiliyet, yetenek

kıyasen: karşılaşt

tırarak

lisan-ı kâl: dille söyleyerek

mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar

matlup: istek, istenilen

rızık: Allah'ın ihsan ettiği nimetler, yiyecekler

şehadet: şahitlik, tanıklık

şuursuz: bilinçsiz

zâhir: açık, âşikar

dilen duaların bütün nevileri, hususan enbiyaların (aleyhimüsselâm) ve havasların harika bir sûrette makbuliyeti,

1 'وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ' deki hüccet-i vahdâniyete şehadet eder.

ALTINCI KELİME

2 'إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ' dir. Bundaki hüccete gayet kısa bir işaret şudur:

Evet, nasıl bir yerden bir yere giden yolların ve bir noktadan uzak bir noktaya çekilen hatların en kısası ise, en doğrusudur ve müstakîmidir. Aynen öyle de, mâneviyatta ve mânevî yollarda ve kalbî mesleklerde en doğrusu, en müstakîmi ise en kısa

1 "Ancak Senden yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

2 "Bizi doğru yola ilet." Fatiha Sûresi: 1:6.

aleyhimüsselâm: Allah'ın selâmı onların üzerine olsun
enbiya: nebiler, peygamberler
havas: âlimler, bilginler, seçkinler sınıfı
hüccet: güçlü de-

lil, kanıt
hüccet-i vahdâniyet: Allah'ın birliğinin delili
makbuliyet: beğenilmeye, kabul olunmaya lâyık olma

mâneviyat: mânevî âleme ait olan şeyler
müstakîm: istikamet üzere olan, dosdoğru olan
şehadet: şahitlik, tanıklık

ve en kolayıdır. Meselâ, Risale-i Nur'da bütün muvazeneleri ve küfür ve iman yollarının mukayeseleri kat'î gösteriyorlar ki, iman ve tevhid yolu gayet kısa ve doğru ve müstakîm ve kolaydır ve küfür ve inkâr yolları gayet uzun ve müşkülâtlı ve tehlikelidir.

Demek bu istikametli ve hikmetli ve herşeyden en kısa ve kolay yolda sevk edilen bu kâinatta, elbette şirk ve küfrün hakikatleri olamaz. Ve iman ve tevhidin hakikatleri, bu kâinata güneş gibi lâzım ve vaciptir.

Hem ahlâk-ı insaniyede en rahat, en faideli, en kısa, en selâmetli yol ise, sırat-ı

ahlâk-ı insaniye:

insan ahlakı

hakikat: gerçek, doğru

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması

inkâr: inanmama, kabul etmeme

istikamet: doğruluk

kat'î: şüphesiz,

kesin

mukayese: kıyaslama

mustakîm: istikamet üzere olan dosdoğru olan

muvazene: karşılaştırma, ölçü

müşkülât: zorluklar, güçlükler

selâmet: esenlik, güven

sırat-ı müstakîm:

dinin belirlediği dosdoğru yol, orta yol

şirk: Allah'a ortak koşma

tevhid: birleme; herşeyin bir olan Allah'a ait olduğunu bilme ve inanma

vâcip: zorunlu

müstakîmde, istikamettedir. Meselâ, kuvve-i akliye, hadd-i vasat olan hikmeti ve kolay, faideli istikameti kaybetse, ifrat veya tefritle muzır bir cerbezeye ve belâlî bir belâhete düşer, uzun yollarında tehlikeleri çeker.

Ve kuvve-i gadabiye, hadd-i istikamet olan şecaati takip etmezse, ifratla çok zararlı ve zulümlü tehevvue ve tecebbüre ve tefritle çok zilletli ve elemli cebanet ve korkaklığa düşer, istikameti kaybetmesinin, hatâsının cezası olarak daimî vicdanî bir azabı çeker.

Ve insandaki kuvve-i şehviye selâmetli

azap: acı, sıkıntı
belâhet: aptallık, ahmaklık
cebanet: korkaklık, ürkeklik
cerbeze: hakkı bâtil, bâtili hak gösterecek derecedeki aldatıcı zekâ, demogoji
elem: acı, keder, sıkıntı
hadd-i istikamet: doğruluk sınırı, yolu
hadd-i vasat: orta derecede

hikmet: fayda, gaye; herşeyin belirli gayelere yönelik olarak, mânâlı, faydalı ve tam yerli yerinde yaratılması
ifrat: aşırılık, normalden yukarı olma
istikamet: doğruluk
kuvve-i akliye: akıl duygusu
kuvve-i gadabiye: öfke duygusu
kuvve-i şehviye: şehvet duygusu
muzır: zararlı

selâmet: esenlik, güven
şecaat: yiğitlik, cesurluk
tecebbür: büyülenme, zalim ve gaddar olmak
tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma
tehevvue: maddî ve mânevî korkusuzluk, saldırganlık
zillet: alçaklık, aşağılık
zulüm: haksızlık

istikameti ve iffeti zâyî etse, ifratla musibetli, rezaletli fücûra, fuhşâ ve tefritle humûda, yani nimetlerdeki zevk ve lezzetten mahrum düşer ve o mânevî hastalığın azabını çeker.

İşte bunlara kıyasen, hayat-ı şahsiye ve hayat-ı içtimaiyede, bütün yollarında istikamet en faideli ve kolay ve kısadır. Ve sırat-ı müstakîmi kaybedilse, o yollar pek belâlı ve uzun ve zararlı olur.

Demek **إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ**¹ pek çok câmi' ve geniş bir dua, bir ubudiyet olduğu gibi, bir hüccet-i tevhide ve bir ders-i

¹ "Bizi doğru yola ilet." Fatiha Sûresi: 1:6.

azap: acı, sıkıntı

câmi': kapsamlı, içine alan

fuhş: çok çirkin, aşağılık, helâl olmayan işler

fücûr: günahkarlık, zina, ahlâka aykırılık

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat

hayat-ı şahsiye: kişisel hayat

humûd: helâle de,

harama da iştihası olmamak, sö-nüklük

hüccet-i tevhid: Allah'ın birliğinin delili

iffet: namus

ifrat: aşırılık, normalden yukarı olma

istikamet: doğruluk

kıyasen: oranla, ölçüyle

mahrum: yoksun

musibet: belâ, felaket, sıkıntı

sırât-ı müstakîm: dinin belirlediği dosdoğru yol, orta yol

tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma

ubûdiyet: Allah'a kulluk

zayi etmek: kaybetmek

hikmete ve bir tâlim-i ahlâka işaret eder.

YEDİNCİ KELİME

¹ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ dir. Bundaki hüccete gayet kısa bir işaret:

Evvelâ: ² عَلَيْهِمْ kimlerdir diye,

مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ ³
âyeti beyan ederek, nev-i beşerde istikamet nimetine mazhar dört taifeyi beyan içinde, o taifelerin reislerine ⁴ النَّبِيِّينَ ile

¹ “Kendilerine nimet ve ihsanda bulunduğu peygamberlerinin ve onlara tâbi olan sâlih kullarının yoluna ile.” Fatiha Sûresi, 1:7.

² Üzerlerine

³ “Peygamberler, sıddıklar, şehidler ve sâlih kimseler...” Ni-sâ Sûresi, 4:69.

⁴ Peygamberler...

âyet: Kur’ân’ın her bir cümlesi

beyan: açıklama

ders-i hikmet: hikmet dersi

evvelâ: ilk olarak

hüccet: güçlü ve

sarsılmaz delil

istikamet: doğruluk

mazhar: erişme, nail olma

nev-i beşer: insan-

lar

reis: başkan

taife: grup, topluluk

tâlim-i ahlâk: ahlâk dersi, eğitimi

Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâma,

۱ وَالصِّدِّيقِينَ ile Ebubekir-i Sıddık'a (r.a.)

۲ وَالشُّهَدَاء ile Ömer, Osman, Ali'ye (r.a.) i-
şaret edip, Peygamberden (a.s.m.) sonra
Sıddık, sonra Ömer, Osman, Ali (r.a.), üçü
hem şehid, hem halife olacaklar diye,
gaybî ihbarla bir lem'a-i i'câz gösterir.

Saniyen: Nev-i beşerin en yüksek, en
müstakîm, en sadık bu dört taifesi, Âdem
(a.s.) zamanından beri hadsiz hüccetler,
mu'cizeler, kerametler, deliller, keşfiyatlar-
la bütün kuvvetleriyle dâvâ edip ve beşe-

۱ Sıddıklar...

۲ Şehidler...

Aleyhissalâtü

Vesselâm:

Allah'ın salât ve
selâmı onun
üzerine olsun

gaybî: bilinmeyen,

gayb âlemine ait

hüccet: güçlü de-
lil

keramet: Allah'ın
bir ikramı olarak,
Onun sevgili kul-

larında görünen

olağanüstü hal

keşfiyat: keşifler,
mânevî âlemlerde
bazı hakikatleri
görme

lem'a-i i'câz: mu'-
cizelik parıltısı

mu'cize: Allah'ın
izniyle peygam-
berler tarafından
gösterilen olağa-

nüstü haller

müstakîm: istika-

met üzere olan,

dosdoğru olan

nev-i beşer: in-
sanlar

sadık: doğru

saniyen: ikinci
olarak

taife: grup, toplu-
luk

rin ekseri onları tasdik ettikleri hakikat-ı tevhid, elbette güneş gibi kat'îdir. Bu hadsiz meşahir-i insaniye, yüz binler mu'cizelerle ve hadsiz hüccetlerle doğruluklarını ve hakkaniyetlerini gösterip tevhid ve vücub-u vücud ve vahdet-i Hâlık gibi müsbet meselelerde ittifakları ve icmâları öyle bir hüccettir ki, hiçbir şüpheyi bırakmaz. Aca-ba, kâinatın ehemmiyetli netice-i hilkatî ve zeminin halifesi ve zîhayatların istidatça en cemiyetli ve yükseği olan nev-i beşerin en

beşer: insanlar
cemiyetli: geniş, kapsamlı
ehemmiyet: önem, değer
ekseri: çoğunluk
hadsiz: sonsuz, sınırsız
hakikat-ı tevhid: Allah'ın bir ve tek olduğu ve ondan başka ilâh olmadığı gerçeği
hakkaniyet: doğruluk, gerçekçilik
halife: Hz. Peygamberin (a.s.m.) vefatından sonra Müslümanların din ve dünya işlerinin idaresini

gören başkan
hüccet: güçlü delil
icmâ: fikir birliği
istidat: kabiliyet, yetenek
ittifak: birleşme
kâinat: evren, bütün yaratılmışlar
kat'î: kesin
meşahir-i insaniye: insanların meşhurları
mu'cize: Allah'ın izniyle peygamberler tarafından ortaya konulup bir benzerini yapmakta başkalarını aciz ve hayrette bırakan olağanüstü hal ve hareket

müsbet: ispat edilmiş, doğrulanmış
netice-i hilkat: yaratılış neticesi
nev-i beşer: insanlar
tevhid: her şeyin bir olan Allah'a ait olması
vahdet-i Hâlık: herşeyi yaratan Allah'ın birliği
vücub-u vücud: Allah'ın varlığının zorunlu oluşu, var olmak için bir sebebe muhtaç olması
zîhayat: canlı, hayat sahibi

müstakîmleri, en sadık ve musaddak mürşidleri ve kemâlâtta reisleri olan mezkûr o dört taifenin icmâ ve ittifakla iman edip haber verdikleri ve kâinatı bütün mevcudatıyla delil gösterip hakkalyakîn, aynelyakîn, ilmelyakîn itikad ettikleri ve sarsılmaz kanaat getirdikleri bir hakikati tanımayan ve inkâr eden, hadsiz bir cinayet ve nihayetsiz bir azaba müstehak olmaz mı?

SEKİZİNCİ KELİME

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ¹ dir. Bun-

¹ “Gazabına uğrayanların ve sapıtmış olanların yoluna değil.” Fatiha Sûresi, 1:7.

aynelyakîn: gözlem ve müşahadeye dayanarak, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kesin bilme

azap: acı, sıkıntı

hakikat: gerçek, doğru

hakkalyakîn: biz-zat yaşamak sûretiyle, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kesin bilme

icmâ: fikir birliği

ilmelyakîn: ilme ve sağlam delillere dayanarak, kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kesin bilme

inkâr: inanmama

itikad: inanma

ittifak: birleşme

kanaat: inanma, razı olma

kemâlât: faziletler, iyilikler, ahlâk ve huy güzelliği

mevcudat: varlıklar

mezkûr: anılan, sözü geçen

musaddak: doğrulanan

mürşid: doğru yol gösteren

müstakîm: istikamet üzere olan, dosdoğru olan

müstehak: hak etmiş, lâıyk

nihayetsiz: sonsuz

reis: başkan

sadık: doğru

taife: grup, topluluk

daki hüccete kısa bir işaretir:

Evet, tarih-i beşer ve kütüb-ü mukadde-se, tevatürlere ve küllî ve kat'î hâdisat ve malûmat ve müşahadat-ı beşeriyeye istinaden bilittifak, sarîh ve kat'î bir sûrette haber veriyorlar ki, sırat-ı müstakîm ehli olan peygamberlere (aleyhimüsselâm) binler vâkıatta istimdatlarına harika bir tarzda gaybî imdat gelmesi ve onların istedikleri aynen verilmesi ve düşmanları olan münkirlere yüzer hâdisatta aynı zamanda gazap gelmesi ve semâvî musibet başlarına

aleyhimüsselâm:

Allah'ın selâmı onların üzerine olsun

bilittifak: ittifakla, fikir birliğiyle

gaybî: görünmeyen âleme ait

gazap: öfke, kızgınlık

hâdisat: hâdiseler, olaylar

hüccet: güçlü ve sarsılmaz delil

imdat: yardım

istimdat: yardım dileme

istinaden: daya-

narak

kat'î: kesin

küllî: büyük, kapsamlı

kütüb-ü mukadde-

se: kutsal olan kitaplar: Tevrat, Zebur, İncil, Kur'ân-ı Kerim

malûmat: bilgiler

musibet: belâ, felaket, sıkıntı

münkir: inkâr eden, inançsız

müşahadat-ı be-

şeriye: insanların gözlemleri, şahit olduğu olaylar

sarîh: açık

semâvî: Allah tarafından olan, ilâhî

sırât-ı müstakîm

ehli: dinin belirlediği dosdoğru yolda olanlar

sûret: şekil, biçim

tarih-i beşer: insanlık tarihi

tevatür: yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluk tarafından verilen haber

vâkıat: olaylar

inmesi, kat'î, şeksiz gösterir ki, bu kâinatın ve içindeki nev-i beşerin hâkim ve âdil ve muhsin ve kerîm ve azîz ve kahhar bir mutasarrıfı, bir Rabbi var ki, Nuh ve İbrahim, Mûsâ ve Hûd ve Salih gibi (aleyhimüsselâm) çok nebîlere pek harika bir sûrette tarihî ve geniş hâdiselerle muzafferiyet ve necatları vermiş; ve Semûd ve Âd ve Firaun kavimleri gibi çok zâlimlere ve münkirlere dahi, peygamberlere isyanlarına mukâbil dünyada dahi bir ceza olarak başlarına dehşetli semâvî musibetler indirmiş.

âdil: adalet sahibi, adaletle iş gören, herşeyin hakkını veren

aleyhimüsselâm: Allah'ın selamı onların üzerine olsun

aziz: izzetli, şeref ve yücelik sahibi

hâkim: hükmeden, herşeyi hükmü altında tutan, herşeye galip olan

kahhar: herşeye boyun eğdiren, mutlak galip gelen, kahreden

kâinat: evren, bütün yaratılmışlar

kat'î: kesin

kerîm: ikram, ihsan ve cömertlik sahibi

muhsin: bağış ve iyiliklerde bulunan

mukâbil: karşılık

musibet: belâ, felaket, sıkıntı

mutasarrıf: tasarruf hakkı olan, mülkünde dilediği gibi tasarruf eden, her işi kendi istek ve kurallarına göre idare eden

muzafferiyet: başarı, zafer kazanmak

münkir: inkâr eden, inançsız

nebî: peygamber

necat: kurtuluş

nev-i beşer: insanlar

Rab: herbir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri veren, onları terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulunduran Allah

semâvî: Allah tarafından olan

sûret: şekil, biçim

şeksiz: kuşkusuz, şüphesiz

zâlim: zulmeden, haksızlık eden

Evet, Âdem (a.s.) zamanından beri, beşeriyette, iki cereyan-ı azîm birbiriyle çarpışarak gelmiş. Biri istikamet yolunu takip-
le nimet ve saadet-i dâreyne mazhar olan ehl-i nübüvvet ve salâhat ve iman, kâinatın hakikî güzelliğine ve intizam ve kemâline mutabık olarak istikamette hareket ettiklerinden, hem Kâinat Sahibinin lütuflarına, hem iki cihanın saadetine mazhar olup, beşeri melekler derecelerine, belki fevkine terakki ettirmeye vesile olarak dünyada iman hakikatleriyle mânevî bir cennet, âhirette bir saadet kazanıp ve kazandırmışlar.

İkinci cereyan, istikameti bırakıp ifrat ve tefritle aklı bir vesile-i azap ve elemeler top-

âhiret: öteki dünya, öldükten sonraki hayat
beşer: insan
beşeriyet: insanlık
cereyan: akım, hareket
cereyan-ı azîm: büyük akım
cihan: dünya
ehl-i nübüvvet ve salâhat: peygamberler ve takva sahibi sâlih kimseler
elem: acı, keder

fevkine: üstüne
hakikat: gerçek, doğru
ifrat: aşırılık
intizam: düzen, tertip
istikamet: doğruluk
Kâinatın Sahibi: evrenin ve herşeyin yaratıcısı ve sahibi Allah
kemâl: kusursuzluk, mükemmellik
lütuf: iyilik, ihsan
mazhar: erişme,

nail olma
mutabık: uygun
saadet: mutluluk
saadet-i dâreyn: dünya ve âhiret mutluluğu
tefrit: tersine aşırılık, normalden aşağı olma
terakki ettirme: ilerletme, yükseltme
vesile: sebep
vesile-i azap: eziyete sebep olan

layıcı bir âlete çevirmesinden, insanıyeti en bedbaht bir hayvanıyetten aşağı düşürüp dünyada zulümlerine mukâbil gazab-ı İlâhî ve musibet tokatlarını yemekle beraber, dalâleti cihetinden, akıl alâkadarlığıyla kâinatı bir hüzüngâh ve matemhâne-i umumiye ve zevâlde yuvarlanan zîhayatlar için bir mezbaha, selhhane ve gayet çirkin ve karışık görüp ruhu, vicdanı dünyada bir mânevî cehennemde olup, âhirette daimî bir azap çekmeye kendini müstahak eder.

İşte, Fatiha-i Şerifenin âhîrinde

الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ

âhiret: öteki dünyaya, öldükten sonraki hayat

alâkadar: alâkalı, ilgili

azap: acı, sıkıntı, ceza

bedbaht: kötü bahtlı, talihsiz

cihet: yön, taraf

daimî: devamlı, sürekli

dalâlet: hak yoldan ayrılma, sap-

kınlık

Fatiha-i Şerife:

Kur'ân'ın ilk sûresi olan Fatiha Sûresi

gazab-ı İlâhî: Allah'ın gazabı, kahrı

hayvanıyet: hayvanlık

hüzüngâh: hüznü yer

matemhane-i umumiye: genel yas

evi

mezbaha: hayvan kesim yeri

mukâbil: karşılık

musibet: belâ, felaket, sıkıntı

müstehak: hak etmiş, lâyık

selhhâne: hayvanların derilerinin yüzüldüğü yer

zevâl: yokluk, kaybolma

zîhayat: canlı, hayat sahibi

وَلَا الضَّالِّينَ¹

âyeti, bu iki cereyan-ı azîmi ders veriyor. Ve Risale-i Nur'daki bütün muvazenelerin menbaı ve esası ve üstadı bu âyettir. Madem yüzer muvazenelerle Nurlar bu âyeti tefsir etmişler; biz dahi izahını ona havale ederek, bu kısa işarete iktifa ederiz.

DOKUZUNCU KELİME

أَمِينَ dir. Buna kısacık bir işaret:

Madem نَعْبُدُ... نَسْتَعِينُ² deki ن, üç cemaat-ı azîmeyi, bilhassa âlem-i İslâm camiindeki muvahhidîn cemaatini, hususan o va-

¹ “Kendilerine nimet ve ihsanda bulunduğun peygamberlerinin ve onlara tâbi olan sâlih kullarının yoluna ile—gazabına uğrayanların ve sapıtmış olanların yoluna değil.” Fatiha Sûresi, 1:7.

² “İbadet ediyoruz... Yardım diliyoruz...”

âlem-i İslâm: İslâm dünyası
âyet: Kur’ân’ın her bir cümlesi
bilhassa: özellikle
cemaat: topluluk
cemaat-ı azîme: çok büyük topluluk

cereyan-ı azîm: büyük akım
hususan: bilhassa, özellikle
iktifa: yetinme
izah: açıklama
menba: kaynak
muvahhidîn: Cenâb-ı Hakkın birli-

ğine inananlar
muvazene: denge; doğru ile yanlış karşılaştırma
tefsir: açıklama, yorum
üstad: hoca, öğretmen

kit namazda bulunan milyonlar cemaatini bize gösterip bizi içlerinde bulunduruyor ve dualarına ve söylediklerimizi aynen söylemeleriyle tasdiklerine ve bir nevi şefa-atlerine hissedar olmamıza yol açıyor. Biz dahi, bu “Âmin” kelimesiyle o cemaat-ı muvahhidîn ve musallînin dualarına yardım ve dâvâlarına tasdik ve şefaathlerinin ve istiânelerinin makbuliyetine o “Âmin” ile bir rica etmemizle, bizim cüz’î ubudiyet ve dua ve dâvâmızı küllî, geniş bir ubudiyete çevirip küllî, umumî rububiyete mukabele ettirir. Demek uhuvvet-i imaniye ve

âmin: Allah’ım kabul eyle

cemaat: topluluk

cemaat-ı muvah-

hidîn ve musal-

lîn: Cenâb-ı Hak-
kın birliğine ina-
nıp dua ve niyaz-
da bulunan ve na-
maz kılan toplu-
luk

cüz’î: ferdî, küçük,
az

hissedar: pay sa-
hibi

istiâne: yardım di-
leme

küllî: büyük, kap-
samlı

makbuliyet: kabul
olunmaya lâyık
olma

mukabele: karşı-
lık

nevi: çeşit, tür

rububiyet: Rablik;
herbir varlığa ya-
ratılış gayelerine
ulaşmaları için
muhtaç olduğu

şeyleri vermesi,
onları terbiye edip
idaresi ve ege-
menliği altında
bulundurması

şefaat: Allah’ın iz-
niyle affa vesile
olma

ubûdiyet: Allah’a
kulluk

uhuvvet-i imani-
ye: imandan ge-
len kardeşlik

umumî: genel

vahdet-i İslâmiye sırrıyla, her namaz vak-
tinde âlem-i İslâm mescidinde milyonlarla
efradı bulunan bir cemaatin rabita-i vah-
det itibarıyla ve mânevî radyolar vasıtasıyla
Fatiha'daki “Âmin” külliyyet kesb eder,
milyonlarla “Âmin”ler hükmüne geçebi-
lir. **HASIYE**

HASIYE İşte, derecâta göre bir âmî, bir çekirdek kadar bu
kudsî hakikatten hisse alsa, ruhen terakki etmiş bir kâmil
insan, bir hurma ağacı kadar hisse alır. Fakat daha terak-
ki etmeyen bir adam Fatiha okurken bu mânâları kasten
hatıra getirmemeli, tâ huzura zarar olmasın. Eğer o ma-
kama terakki etse, zaten o mânâlar kendilerini gösterirler.
[H A Ş İ Y E C İ K - Bu haşiyedeki “kasten” kelimesinin izahı-
nı Üstadımızdan sorduk. Aldığımız cevabı aynen yazıyoruz:

Üçüncü Medrese-i Yusufiyedeki
Risale-i Nur talebeleri namına
Ceylân ►

âlem-i islam: İslâm
dünyası
âmî: cahil, sıradan
kimse
âmin: Allahım ka-
bul eyle
cemaat: topluluk
derecât: dereceler
efrad: fertler,
Fatiha: Kur'ân'ın
ilk sûresi olan Fa-
tiha Sûresi
haşiye: dipnot
haşyecik: küçük

dipnot, açıklayıcı
not
hisse: pay
kâmil: kemâl ve
fazilet sahibi
kesb etme: kazan-
ma
kudsî: kutsal, mu-
kaddes, yüce
küllîyyet: bütünlük,
kapsamlık
Medrese-i Yusufi-
ye: Hz. Yusuf'un
(a.s.) hapiste kal-

masına benzetile-
rek, iman ve Kur'ân
hizmetinden dola-
yı tutuklananların
hapsedildiği yer
mânâsında hapis-
hane
namına: adına
rabita-i vahdet:
birlik bağı
terakki: ilerleme,
yükselme
vahdet-i İslâmiye:
İslâm birliği

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ❶
 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ
 الْحَكِيمُ ❷

► Teşehhüd ve Fatiha kelimelerinin geniş ve yüksek mânâları kastî değil, belki dolayısıyla meşguliyet ve huzura bir nevi gaflet veren tafsilâtı değil, belki mücmel ve kısa mânâları gafleti dağıtır, ubudiyeti ve münâcâtı parlatır görüyorum. Namazın ve Fatiha ve teşehhüdün pek yüksek kıymetlerini tam gösterir. İkinci kısmın âhîrinde “kasten meşgul olmamak”tan murad ise: O mânâların tafsilâtıyla bizzat iştigal bazen namazı unutturur, huzura belki doku-nur. Yoksa dolayısıyla ve muhtasar bir tarzda büyük fay-dalarını hissediyorum.]

❶ “Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah’a mahsustur.” Fatiha Sûresi, 1:2.

❷ “Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın.” Bakara Sûresi, 2:32.

âhir: son

Fatiha: Kur’ân’ın ilk sûresi olan Fatiha Sûresi

gaflet: dalgınlık, umursamazlık

iştigal: meşgul olma, uğraşma

muhtasar: kısa,

özet

murad: kastedilen, istenilen

mücmel: kısa, öz

münâcât: Allah’a yalvarış, dua

nevi: çeşit, tür

tafsilât: ayrıntı

teşehhüd: namaz-

larda çift rekatlar-da “et-tahiyyat”ı okuyuncaya ka-dar oturmak, bek-lemek

ubûdiyet: Allah’a kulluk

Yeryüzü bir mescid...

(Mesnevî-i Nûriye,
“Katre Risalesi”nden)

Nükte

Arkadaş! نَعْبُدُ¹ 'deki ن 'un ifade ettiği cem' ve cemaat, fikri ve kalbi ayık olan musallînin nazarında sath-ı arzı bir mescid şekline getirir. Ve bütün mü'minlerden teşekkül etmiş, şarktan garba kadar dizilmiş safları hâvi o cemaat-i kübrâ içinde namaz kıldığını ihtar ettirir.

Ve keza, لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ² olan kelime-i zikriye-yi bir insan vird-i zeban ettiği zaman, za-

¹ “İbadet ederiz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

² Allah'tan başka ilâh yoktur.

ayık: uyanık

cem': çoğul mânâsını ifade eden fiil kalıbı

cemaat: topluluk

cemaat-i kübrâ: büyük cemaat

hâvi: içine alan

ihtar etmek: hatırlatmak

musallî: namaz kılan

nazar: bakış açısı, görüş, düşünce

sath-ı arz: yeryüzü

şarktan garba: doğudan batıya

teşekkül etmek: meydana gelmek

vird-i zeban: dilden düşmeyen zikir

manı bir halka-i zikir tahayyül etmekle, o halkanın sağ tarafı olan mâzi cihetinde enbiyanın, sol tarafı olan istikbal cihetinde de evliyanın oturup cemaatle zikrettiklerini ve kendisi de, o cemaat-ı uzmâ içinde bulunarak şu kubbe-i minâyı dolduran yüksek, İlâhî ve tatlı sadâlarına iştirak ettiğini tahayyül etsin. Kuvve-i hayaliyesi daha keskin olanlar da kâinat mescidinde bütün masnuatın teşkil ettikleri halka-i zikirlerine girsin, şu fezayı velvelelendiren o sadâları dinlesin.

cemaat: topluluk

cemaat-ı uzmâ:

büyük cemaat,
topluluk

cihet: yön

enbiya: nebiler,
peygamberler

evliya: Allah dost-
ları, velîler

feza: uzay, gökyüzü

halka-i zikir: zikir
halkası

ilâhî: Allah tarafın-
dan olan

istikbal: gelecek
zaman

iştirak etmek: ka-
tılmak

kâinat: evren

kelime-i zikriye:
sürekli anılan ve
tekrar edilen cüm-
le

kubbe-i minâ: ma-
vi gökkubbe; geç-
miş ve geleceğin
bir bütün olarak
düşünümesiyle
ortaya çıkan ve
büyük bir mescidi
andıran varlıklar
âleminin kubbesi

kuvve-i hayaliye:

hayal duyusu, gücü

masnuat: her birisi
san'at eseri varlık-
lar

mâzi: geçmiş za-
man

sadâ: ses

tahayyül etmek:
hayal etmek

teşkil etmek: mey-
dana getirmek

velvele: coşku,
haykırış

zikretmek: Allah'ı
anmak

Namazda Kâbe'yi hayale getirmek

(Mesnevî-i Nûriye,
"Katrenin Zeyli"nden)

Remz

Arkadaş! Vaktin evvelinde, Kâbe'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak mendubdur ki, birbirine giren daireler gibi Beytin etrafında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Beyti ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâmı ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-ı uzmâya dahil olsun ki, o cemaatin icmâ ve tevatürü, onun namazda söylediği her dâvâyâ ve herbir sözüne bir hüccet ve bir burhan olsun.

âlem-i İslâm: İslâm dünyası

Beyt: Kâbe

burhan: güçlü ve sarsılmaz delil

cemâat-i uzmâ: büyük cemaat

evvel: önce

hayalen: hayal ederek

hüccet: kanıt, delil

icmâ: fikir birliği, birleşme

ihata etmek: kuşatmak

mendub: dinen yapılması emredilmese de, güzel

görülen davranış

nazara almak: dik-

kate almak

remz: işaret

teşekkül eden: oluşan

tevatür: güvenilir insanların birbirlerine anlatarak getirdikleri kesin haber

Meselâ: Namaz kılan **اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ** dediği zaman, sanki o cemâat-i uzmâyı teşkil eden bütün mü'minler "Evet, doğru söyledin" diye onun o sözünü tasdik ediyorlar. Ve bu tasdikler, hücum eden evham ve vesveselere karşı mânevî bir kalkan vazifesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hasseleri, lâtifeleri, duyguları o namazdan zevk ve hisselerini alırlar. Yalnız musallînin Kâbe'ye olan şu hayalî nazarı, kasdî değil, tebeî bir şuardan ibaret bulunmalıdır.

cemâat-i uzmâ:

büyük cemaat,
topluluk

evham: asılsız kurnuntu ve şüpheler

hasse: hisler, duygular

hayalî: hayale dayalı

hisse: pay

kasdî: bilerek, kasıtlı olarak

lâtife: insanın mânevî yapısındaki ince duygulardan her biri

musallî: namaz kılan

nazara almak: dikkate almak

şuur: bilinç, anlayış, idrak

tasdik etmek: doğruluğunu kabul etmek

tebeî: dolaylı

teşkil eden: meydana getiren

vesvese: şüphe, tereddüt

Fatiha'daki "biz" in mânevî sırrı

(Yirmi Dokuzuncu Mektup,
"Birinci Kısım"dan)

BEŞİNCİ NÜKTE

Meselâ, ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ bir cümle-i Kur'âniye-
dir. Bunun en kısa mânâsı, ilm-i nahiv ve
beyan kaidelerinin iktiza ettiği şudur:

كُلُّ فَرْدٍ مِنْ أَفْرَادِ الْحَمْدِ مِنْ آيِ حَامِدٍ صَدَرَ
وَعَلَى آيِ مَحْمُودٍ وَقَعَ مِنَ الْأَزَلِ إِلَى الْأَبَدِ خَاصٌّ
وَمُسْتَحَقٌّ لِلذَّاتِ الْوَاجِبِ الْوُجُودِ الْمُسَمَّى بِاللَّهِ ﷻ

Yani, "Ne kadar hamd ve medih varsa,
kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden

¹ "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü Allah'a mahsustur.

cümle-i Kur'âniye:
Kur'an'ın cümlesi,
âyeti

ezel: başlangıcı ol-
mayan sonsuzluk

hamd: şükür ve
övgü

iktiza etmek: ge-
rektirmek

**ilm-i nahiv ve be-
yan:** dilbilgisi ve
belâğatın hakikat,
mecaz, kinâye,
teşbih ve istiâre

gibi konularını öğ-
reten ilim dalı

kaide: kural, düs-
tur, prensip

medih: övgü

nükte: ince ve de-
rin anlamlı söz

ebede kadar hastır ve lâyıktır o Zât-ı Vâcibü'l-Vücuda ki, *Allah* denilir.”

İşte, “Ne kadar hamd varsa” *el-i istiğrak*-tan çıkıyor.

“Her kimden gelse” kaydı ise, *hamd* masdar olup fâili terk edildiğinden, böyle makamda umumiyeti ifade eder.

Hem *mef'ûlün* terkinde, yine makam-ı hitâbîde külliyet ve umumiyeti ifade ettiği için, “her kime karşı olsa” kaydını ifade ediyor.

“Ezelden ebede kadar” kaydı ise, fiilî cümlesinden ismî cümlesine intikal kaidesi

ebed: sonu olmayan gelecek zaman, sonsuzluk

el-i istiğrak: tanım-lama edatı olup başına geldiği isim, kendisiyle ilgili bütün mânâ-ları içerir, örneğin *el-insan=bütün insanlık*

ezel: başlangıcı olmayan sonsuzluk

fail: işi yapan, öz-ne

hamd: şükür ve

övgü

intikal: geçme, geçiş

kaide: kural, düstur, prensip

külliyet: bütünlük, genellik

makâm-ı hitâbî: hitap etme makamı, konuşma, seslenme mevkii

masdar: gr. bir fiilin yüklem ve zamana bağlı olmayan şekli, fiil kökü,

yazmak, okumak vb.

mef'ûl: dilbilgisinde tümleç; özne tarafından yapılan iş, öznenin fiilinin sonucu

umumiyet: genellik

Zât-ı Vâcibü'l-Vücud: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Zât, Allah

sebat ve devama delâlet ettiği için, o mânâyı ifade ediyor.

“Has ve müstehak” mânâsını, *lillâh*’taki *lâm*-ı cer ifade ediyor. Çünkü o *lâm* ihtisas ve istihkak içindir.

“Zât-ı Vâcibü’l-Vücut” kaydı ise, vücut-u vücut, ulûhiyetin lâzım-ı zarurîsi ve Zât-ı Zülcelâle karşı bir ünvan-ı mülâhaza olduğundan, lâfzullah sair esmâ ve sıfâta câmiyeti ve İsm-i Âzam olduğu itibarıyla, de-

câmiyet: geniş kapsamlı oluş

delâlet etmek: işaret etmek, sözün kullanılmış olduğu asıl anlamı göstermek

esmâ: Allah’ın isimleri

has: özel

ihtisas: kendine ait yapma, kendine özel kılma

İsm-i Âzam: Cenâb-ı Hakkın isimlerinden en büyük ve mânâca diğer isimleri kuşatmış olanı

istihkak: lâyük olma, hak etme

lâfzullah: “Allah”

lâfzı, kelimesi

lâm: Arap alfabesinin 23. harfi

lâm-ı cer: kendinden sonra gelen cümleyi öncekiyle bağlayan lâm harfi

lâzım-ı zarurî: zorunlu gerek

lillâh: Allah için

müstehak: lâyük, hak etmiş

sair: diğer, başka

sebat: kararlı olma, sabit olma

sıfât: nitelikler, özellik

ulûhiyet: ibadete ve itaat edilmeye lâyük olma, ilâhlık

ünvan-ı mülâhaza: birşeyin hakikatını

düşünebilmek için geçici olarak konulan isim ve vasıta

vücut-u vücut: Allah’ın varlığının zorunlu oluşu, var olmak için bir sebebe muhtaç olmaması

Zât-ı Vâcibü’l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Zât, Allah

Zât-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve azamet sahibi olan Zât, Allah

lâlet-i iltizamiye ile delâlet ettiği gibi, “Vâcibü'l-Vücut” ünvanına dahi o delâlet-i iltizamiye ile delâlet ediyor.

İşte, **إِلْحَمْدُ لِلَّهِ** cümlesinin en kısa ve ulema-yı Arabiyece müttefekun aleyh bir mânâ-yı zâhirîsi şöyle olursa, başka bir lisana o i'câz ve kuvvetle nasıl tercüme edilebilir?

Hem elsine-i âlem içinde lisan-ı nahvî, Arabîden başka birtek lisan var; o da hiçbir vakit Arap lisanının câmiyetine yetişmez. Acaba o câmi ve i'câzdârâne olan lisan-ı nahvî ile mu'cizekârâne bir sûrette ve

câmi: kapsamlı, içine alan

câmiyet: geniş kapsamlı oluş

delâlet etmek: işaret etmek, sözün kullanılmış olduğu asıl anlamı göstermek

delâlet-i iltizamiye: bir lâfzın vazolunduğu mânânın lâzımına zorunlu olarak işaret etmesi. Meselâ “ilâh” sözü zorunlu olarak “doğma-

mış, doğurma-mış” mânâsına işaret eder

elsine-i âlem: dünya dilleri

i'câz: mu'cize oluş

i'câzdârâne: mu'cize sûretinde

lisan: dil

lisân-ı nahvî: sarf nahiv ve belâgat kurallarına tâbi olan dil

mânâ-yı zâhirî: görünen mânâ, anlaşılacak mânâ

mu'cizekârâne: mucizeli bir şekilde

müttefekun aleyh: üzerinde birleşilmiş

suret: biçim, şekil

ulema-yı Arabiye: Arap dil bilimcileri ve edebiyatçıları

Vâcibü'l-Vücut: varlığı zorunlu olan, var olmak için hiçbir sebebe ihtiyacı bulunmayan Allah

her ciheti birden bilir, irade eder bir ilm-i muhit içinde zuhur eden kelimât-ı Kur'âniye, sair elsine-i terkibiye ve tasrifîye vasıtasıyla, zihni cüz'î, şuuru kısa, fikri müşevveş, kalbi karanlıklı bazı insanların kelimât-ı tercümiyesi nasıl o mukaddes kelimat yerini tutabilir? Hattâ diyebilirim ve belki ispat edebilirim ki, herbir harf-i Kur'ân, bir hakaik hazinesi hükmüne geçer; bazan birtek harf, bir sahife kadar hakikatleri ders verir.

ALTINCI NÜKTE

Bu mânâyı tenvir için, kendi başımdan geçmiş nurlu bir hali ve hakikatli bir hayali söylüyorum. Şöyle ki:

cihet: taraf, yön

cüz'î: ferdî, az, küçük

elsine-i terkibiye ve tasrifîye: kök üzerine hace ilâveli ve fiil çekimli diller

hakaik: doğru gerçekler

hakikat: doğru gerçek

harf-i Kur'ân: Kur'

an harfi

ilm-i muhit: herşeyi içine alan ilim

kelimât: kelimeler, sözler

kelimât-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın kelimeleri

kelimât-ı tercümiye: tercümede kullanılan kelimeler

mukaddes: her tür-

lû çirkinlikten ve eksiklikten arınmış, kutsal

müşevveş: dağınık, karışık

nükte: ince ve anlamlı söz

sair: diğer, başka

şuur: bilinç, anlayış, idrak

tenvir: aydınlatma

zuhur: belirme, görünme

Bir vakit ¹إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deki *nun*-u mütekellim-i maalgayri düşündüm ve mütekellim-i vahde sıygasından ²نَعْبُدُ sıygasına intikalin sebebini kalbim aradı. Birden, namazdaki cemaatin fazileti ve sırrı, o *nun*'-dan inkişaf etti.

Gördüm ki, namaz kıldığım o Bayezid Camiindeki cemaatle iştirakimi ve herbiri benim bir nevi şefaathim hükmüne ve kıraatimde izhar ettiğim hükümlere ve dâvâlara birer şahit ve birer müeyyid gördüm. Nâkıs ubûdiyetimi, o cemaatin büyük ve

¹ “Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz.”
Fatiha Sûresi, 1:5.

² Kulluk ederiz.

inkişaf etmek: açığa çıkmak

intikal: geçiş, geçme

iştirak: katılma

izhar etmek: ortaya çıkarmak, göstermek

kıraat: okuma

müeyyid: destek-

leyici

mütekellim-i vah-

de: birinci tekil şahıs, “ben”

nâkıs: eksik, noksan

nevi: tür, çeşit

nun-u mütekellim-i

maalgayr: birinci çoğul şahıs, “biz”

sıyga: gr. kip fiillerde belirli bir zamanla konuşanın, dinleyenin ve konuşulananın teklik veya çokluk olarak belirtilmiş biçimi

ubûdiyet: kulluk, ibadet

kesretli ibâdâtı içinde dergâh-ı İlâhiyeye takdime cesaret geldi.

Birden, bir perde daha inkişaf etti. Yani, İstanbul'un bütün mescidleri ittisal peydâ etti. O şehir, o Bayezid Camii hükmüne geçti. Birden, onların dualarına ve tasdiklerine mânen bir nevi mazhariyet hissettim.

Onda dahi, rû-yi zemin mescidinde, Kâbe-i Mükەرreme etrafında dairevî saflar içinde kendimi gördüm. ¹ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ dedim, benim bu kadar şefaathçilerim var, benim namazda söylediğim herbir sözü aynen söylüyorlar, tasdik ediyorlar.

Madem hayalen bu perde açıldı, Kâbe-i

¹ "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur." Fâtihâ Sûresi, 1:2.

dergâh-ı İlâhiye:

Allah'ın yüce katı, makamı

ibâdât: ibadetler

inkişaf etmek: açığa çıkmak

ittisal: bitişme, birleşme

Kâbe-i Mükerre-

me: Müslümanların kiblesi olan kutsal yapı

kesret: çokluk

mânen: mânevî yönden

mazhariyet: erişme, nail olma

nevi: tür, çeşit

peydâ etme: meydana ve açığa çıkma

rû-yi zemin: yer-yüzü

takdim: sunma

tasdik etmek: doğrulamak, onaylamak

Mükerreme mihrap hükmüne geçti. Ben bu fırsattan istifade ederek, o safları işhad edip, tahiyyatta getirdiğim

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ¹

olan imanın tercümanını mübarek Hacerü'l-Esvede tevdi edip emanet bırakıyorum derken, birden bir vaziyet daha açıldı. Gördüm ki, dahil olduğum cemaat üç daireye ayrıldı.

Birinci daire: Rû-yi zeminde mü'minler ve muvahhidîndeki cemaat-i uzmâ.

İkinci daire: Baktım, umum mevcudat, bir

¹ Şehadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Yine şehâdet ederim ki, Hz. Muhammed (a.s.m.) Allah'ın Re-sûlûdür.

cemaat-i uzmâ:

büyük cemaat

Hacerü'l-Esved:

Kabe'nin doğu köşesinde olup, yerden bir buçuk metre yükseklikte bulunan semavî, kutsal siyah taş

işhad etmek: şahid göstermek

Kâbe-i Mükerre-

me: Müslümanların kiblesi olan kutsal yapı

mevcudat: varlıklar

mihrap: imamın cemaate namaz kıldırıldığı yer

muvahhid: Cenâb-ı Allah'ın varlığını

ve birliğine inanan

rû-yi zemin: yer-yüzü

tahiyyat: selamlar ve dualar

tevdi etmek: bırakmak, emanet etmek

umum: bütün, genel olarak

salât-ı kübrâda, bir tesbihât-ı uzmâda, her taife kendine mahsus salâvat ve tesbihatla meşgul bir cemaat içindeyim. “Vezâif-i eşya” tabir edilen hidemât-ı meşhude, onların ubûdiyetlerinin ünvanlarıdır. O halde *Allahu ekber* deyip hayretten başımı eğdim, nefsim baktım:

Üçüncü bir daire içinde, hayret-engiz, zâhiren ve keyfiyeten küçük, hakikaten ve vazifeten ve kemiyeten büyük, bir küçük âlemi gördüm ki, zerrât-ı vücudiyemden tâ havâss-ı zâhiriye kadar, taife taife vazi-

Allahu ekber: “Allah en büyüktür”

hakikaten: gerçekten

havâss-ı zahiriye: zahirî duyular, beş duyu organı

hayret-engiz: hayret verici

hidemât-ı meşhude: görülen hizmetler

kemiyeten: sayıca, nicelik itibariyle

keyfiyeten: nitelik ve özellik bakımından

mahsus: has, özel

salât-ı kübrâ: en büyük namaz, dua ve niyaz

salâvat: namazlar, dualar

taife: grup, topluluk

tesbihat: tesbihler; Allah’ı her türlü kusurdan yüce tutarak şanına lâ-yık ifadelerle anma

tesbihât-ı uzmâ: büyük tesbihât; bütün varlıkların

Allah’ı her türlü kusurdan yüce tutarak şanına lâ-yık ifadelerle anmaları

ubûdiyet: kulluk, ibadet

vazifeten: görev olarak

vezâif-i eşya: eşyanın vazifeleri

zâhiren: görünürde

zerrât-ı vücudiye: vücudun hücreleri; atomları

fe-i ubûdiyetle ve şükrâniye ile meşgul bir cemaat gördüm. Bu dairede, kalbimdeki lâ-tife-i Rabbâniyem, **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ o cemaat namına diyor. Nasıl, evvelki iki cemaatte de lisanım o iki cemaat-i uzmâyı niyet ederek demişti.

Elhasıl, **نَعْبُدُ** *nun*'u şu üç cemaate işaret ediyor. İşte bu halette iken, birden Kur'ân-ı Hakîmin tercümanı ve mübelliği olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmın, Medine-i Münevvere denilen mânevî minberinde, şahsiyet-i mâneviyesi haşmetiyle te-

¹ "Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım isteriz." Fatiha Sûresi, 1:5.

Aleyhissalâtü Ves-selâm: Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun

cemaat-i uzmâ: büyük cemaat, topluluk

elhasıl: kısaca, özetle

haşmet: büyüklük, heybet, görkem

Kur'ân-ı Hakîm:

her âyet ve sûresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân

lâtife-i Rabbaniye:

İlâhî hakikatleri hisseden ve mânevî zevkleri alan his, duygu; kalp

lisan: dil

minber: câmide hutbe okunan yer

mübelliğ: tebliğ

edici, bildirici

Resul-i Ekrem: Allah'ın en şerefli ve değerli elçisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.)

şahsiyet-i mânevîye: mânevî şahsiyet, kişilik

vazife-i ubûdiyet

ve şükrâniye: kulluk ve şükür vazifesi

messül ederek, ¹ يَٰ أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ hitabını, mânen herkes gibi ben de işitip, o üç cemaatte herkes benim gibi عِبُدُ ile mukabele ediyor tahayyül ettim.

² إِذَا ثَبَتَ الشَّيْءُ ثَبَتَ بِلَوَازِمِهِ kaidesince, şöyle bir hakikat fikre göründü ki:

Madem bütün âlemlerin Rabbi, insanları muhatap ittihaz edip umum mevcudatla konuşur; ve şu Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, o hitab-ı izzeti, nev-i beşere,

¹ “Ey insanlar, Rabbinize kulluk edin.” Bakara Sûresi, 2:21.

² Birşey sabit olduğunda, bütün levazımatıyla birlikte sabit olur.

Aleyhissalâtü Ves-selâm: Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun
hakikat: doğru gerçek
hitâb-ı izzet: izzetli ve şerefli hitap
ittihaz etmek: edinmek, kabul etmek
kaide: kural, prensip
mânen: mânevî

yönden
mevcudat: varlıklar
mukabele etmek: karşılık vermek
nev-i beşer: insanlar, insanlık türü
Rab: her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri veren, onları terbiye edip idaresi ve hâkimi-

yeti altında bulunduran Allah
Resul-i Ekrem: Allah'ın en şerefli ve değerli elçisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.)
tahayyül etmek: hayal etmek
temessül etmek: belirlemek, görünmek
umum: bütün, genel olarak

belki umum zîruha ve zîşuura tebliğ ediyor. İşte, bütün mazi ve müstakbel, zaman-ı hazır hükmüne geçti; bütün nev-i beşer bir mecliste, safları muhtelif bir cemaat şeklinde olarak, o hitap, o sûretle onlara ediliyor.

O vakit, herbir âyât-ı Kur'âniye, gayet haşmetli ve vüs'atli bir makamdan, gayet kesretli ve muhtelif ve ehemmiyetli muhatabından, nihayetsiz azamet ve celâl sahibi Mütekellim-i Ezelîden ve makam-ı mahbubiyet-i uzmâ sahibi tercüman-ı âlişanından aldığı bir kuvvet-i ulviyet, cezâlet ve belâ-

âyât-ı Kur'âniye:

Kur'an'ın âyetleri

azamet: büyüklük, yücelik

celâl: yücelik, haşmet

cezâlet: akıcı ve düzgün ifade, güzel anlatım

ehemmiyet: değer, önem

gayet: çok

haşmetli: heybetli, görkemli

kesret: çokluk

kuvvet-i ulviyet: ulvî, yüce, ilâhî kuvvet

makâm-ı mahbû-

biyet-i uzmâ: en büyük sevgi makamı

mazi: geçmiş zaman

muhatap: kendisine karşı konuşulan

muhtelif: çeşitli

müstakbel: gelecek zaman

Mütekellim-i Ezelî: ezeli kelâm sıfatına sahip olan ve konuşması, hiçbir varlığın konuşmasına ben-

zemeyen, Allah

nev-i beşer: insanlar, insanlık türü

nihayetsiz: sonsuz

suret: biçim, görünüş

tebliğ etmek: bildirmek, ulaştırmak

tercümân-ı âlişan:

şanlı tercüman

umum: bütün, genel

vüs'at: genişlik

zaman-ı hazır:

şimdiki zaman

zîruh: ruh sahibi

zîşuur: şuur sahibi, bilinçli

ğat içinde, parlak, hem pek parlak bir nur-u i'câzı içinde gördüm. O vakit, değil umum Kur'ân, ya bir sûre, yahut bir âyet, belki herbir kelimesi birer mucize hükmüne geçti. 1 **أَلْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَىٰ نُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ** dedim; o ayn-ı hakikat olan hayalden, **نَعْبُدُ** *nun*'una girdiğim gibi çıktım ve anladım ki, Kur'ân'ın değil âyetleri, kelimeleri, belki *nun-u* 2 **نَعْبُدُ** gibi bazı harfleri dahi mühim hakikatlerin nurlu anahtarlarıdır.

Kalb ve hayal, o *nun-u* **نَعْبُدُ**'den çıktıktan sonra, akıl karşılıklarına çıktı, dedi: “Ben de hisse isterim. Sizin gibi uçamam. Ayaklarım delildir, hüccettir. Ayn-ı **نَعْبُدُ** ve **نَسْتَعِينُ** 3'de,

1 İman ve Kur'ân nurundan dolayı Allah'a hamd olsun.

2 Kulluk ederiz.

3 Yardım dileriz.

ayn-ı hakikat: gerçeğin ta kendisi

belâğat: sözün düzgün, kusursuz, yerinde hâlin ve

makamın icabına göre söylenmesi

hakikat: doğru, gerçek

hüccet: kanıt, delil

nur-u i'câz: mu'cizelik nuru

umum: bütün, genel

Mâbud ve Müsteân olan Hâlîka giden yolu göstermek lâzımdır ki, sizinle gelebileyim.”

O vakit kalbe şöyle geldi ki:

O mütehayyir akla de: Bak, kâinattaki bütün mevcudata: Zîhayat olsun, câmid olsun, kemâl-i itaat ve intizamla vazife sûretinde ubûdiyetleri var. Bir kısmı, şuursuz, hissiz oldukları halde, gayet şuurkârâne, intizamperverâne ve ubûdiyetkârâne vazife görüyorlar. Demek bir Mâbud-u Bilhak ve bir Âmir-i Mutlak vardır ki, bunları ibadete sevk edip istihdam ediyor.

Âmir-i Mutlak: kesin emir sahibi olan, mutlak emredici, Allah

câmid: cansız

Hâlîk: yaratıcı, herşeyi yaratan Allah

husussan: özellikle

intizam: düzen,

tertîp

intizamperverâne: düzenliliği sevene

yakışır bir şekilde

istihdam etmek:

görevlendirmek,

çalıştırmak

kâinat: evren, yaratılan herşey

kemâl-i itaat: tam ve mükemmel bir itaat

Mâbud: kendine ibadet edilen, Allah

Mâbûd-u Bilhak: hakkıyla ibadete lâyık olan Allah

mevcudat: varlıklar

Müsteân: kendisinden yardım istenen,

yardım beklenen Allah

mütehayyir: hayrete düşmüş

suret: biçim, görünüş

şuurkârâne: şuurlu ve bilinçli bir şekilde

şuursuz: bilinçsiz, akılsız

ubûdiyet: kulluk, ibadet

ubûdiyetkârâne:

kulluğa yakışır

tarzda

zîhayat: hayat sahibi, canlı

Hem bak, bütün mevcudata, hususan zî-hayat olanlara: Herbirinin gayet kesretli ve gayet mütenevvi ihtiyacı var ve vücut ve bekâsına lâzım pek kesretli, muhtelif mat-lupları var; en küçüğüne elleri ulaşmaz, kudretleri yetişmez. Halbuki o hadsiz mat-lapları, ummadığı yerden, vakt-i münasipte, muntazaman onların ellerine veriliyor ve bilmüşahede görünüyor.

İşte, şu mevcudatın bu hadsiz fakr ve ihtiyacı ve bu fevkalâde iânât-ı gaybiye ve imdâdât-ı Rahmâniye bilbedâhe gösterir ki, bir Ganiyy-i Mutlak ve Kerîm-i Mutlak ve

bekâ: devamlılık
ve kalıcılık

bilbedâhe: açık
bir şekilde

bilmüşahede: göz-
lemlenerek

fakr: fakirlik, muh-
taçlık

fevkalâde: olağa-
nüstü

Ganiyy-i Mutlak:
sınırsız zenginliğe
sahip olan Allah

hadsiz: sınırsız

hâmi: himaye eden,
koruyan

iânât-ı gaybiye:
gaybî yardımlar

ihtiyacat: ihtiyaç-
lar

**imdâdât-ı Rahmâ-
niye:** sonsuz rah-
met sahibi Allah'ın
yardımları

Kadîr-i Mutlak:
herşeye gücü ye-
ten, sınırsız güç
ve kudret sahibi
Allah

Kerîm-i Mutlak:
lütuf ve cömertliği
sınırsız olan Allah

kesretli: çoklukla

kudret: güç, kuv-
vet

matlup/matlap: is-
tek, istenilen

mevcudat: varlıklar

muhtelif: çeşitli

muntazaman: dü-
zenli olarak

mütenevvi: farklı

râzık: rızık veren
vakt-i münasip:
uygun zamanda
vücut: varlık
zîhayat: hayat sa-
hibi, canlı

Kadîr-i Mutlak olan bir hâmi ve râzıkları vardır ki, herşey ve her zîhayat Ondan istiâne eder, medet bekliyor, mânen

إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ¹ der.

O vakit akıl, “Âmennâ ve saddaknâ” dedi.

YEDİNCİ NÜKTE

Sonra, o halde

إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ²

dediğim vakit, baktım ki:

Mazi tarafına göçüp giden kàfile-i beşer içinde gayet nuranî, parlak enbiya, sıddı-

¹ “Ancak Senden yardım isteriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

² “Bizi doğru yola ilet—kendilerine nimet ve ihsanda bulunduklarının yoluna.” Fatiha Sûresi, 1:6-7.

âmennâ ve saddaknâ: İnaniyor ve tasdik ediyoruz

enbiya: nebiler, peygamberler

evliya: Allah dostları, velîler

istiâne etmek:

yardım dilemek

kàfile: grup, toplu-

luk

kàfile-i beşer: insan topluluğu

mazi: geçmiş zaman

medet: yardım

nuranî: nurlu

nükte: ince ve anlamlı söz

salihîn: dinin emir ve yasaklarına uy-

gun hareket edenler, Allah'ın sevgili kulları

sıddıkîn: daima doğruluk üzere ve Allah'a ve peygambere çok sâdık olanlar

şüheda: şehitler

zîhayat: canlı

kîn, şüheda, evliya, salihîn kàfilelerini gördüm ki, istikbal zulümatını dağıtıp, ebede giden yolda bir cadde-i kübrâ-yı müstakîmde gidiyorlar. Bu kelime beni o kàfileye iltihak etmek için yol gösteriyor, belki iltihak ettiriyor. Birden, “Fesübhânallah,” dedim. “Zulümat-ı istikbali tenvir eden ve kemâl-i selâmetle giden bu nuranî kàfile-i uzmâya iltihak etmemek, ne kadar hasâret ve helâket olduğunu, zerre miktar şuuru olan, bilmesi lâzım. Acaba bid’aları icad etmekle o kàfile-i uzmâdan inhıraf eden, nereden nur bulabilir, hangi yoldan gide-

bid’a: aslen dinde olmayıp sonradan dine aykırı şekilde ortaya çıkan şeyler

cadde-i kübrâ-i müstakim: büyük ve istikâmetli yol, Kur’ân yolu

ebed: sonu olmayan sonsuzluk

Fesübhânallah: “Allah’ım kusur ve noksan sıfatlardan uzaksın” anlamına gelen bu söz daha çok hayret ifa-

desi için kullanılır

hasâret: zarar

helâket: mahvolma, yok oluş

icad etmek: yapmak, meydana getirmek

iltihak etmek: katılmak

inhıraf etmek: doğru yoldan sapmak, dönmek

istikbal: gelecek zaman

kàfile: grup, topluluk

kàfile-i uzmâ: mu-

azzam, büyük topluluk

kemâl-i selâmet: mükemmel bir güvenirlik

nuranî: nurlu, nur saçan

tenvir etmek: aydınlatmak, ışıklandırmak

zerre miktar: çok az

zulümat: karanlıklar

zulümat-ı istikbal: gelecek zaman karanlıkları

bilir?"

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, reberimiz ferman etmiş ki:

كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ ¹ Acaba bu ferman-ı kat'îye karşı, ulemâü's-sû' tabiri-ne lâyük bazı bedbahtlar hangi maslahatı buluyorlar, hangi fetvâyı veriyorlar ki, lüzumsuz, zararlı bir sûrette şeâir-i İslâmiye-nin bedîhiyâtına karşı geliyorlar, tebdili kâbil görüyorlar? Olsa olsa, muvakkat bir cilve-i mânâdan gelen bir intibah-ı muvakkat, o ulema-i sû'u aldatmıştır.

¹ "Her bid'at dalâlettir ve her dalâlet Cehennem ateşindedir." Müslim, Cum'a: 43; Ebû Dâvud, Sünnet: 5; Nesâî, İ'tidâ: 22; İbni Mâce, Mukaddime: 6, 7; Dârimî, Mukaddime: 16, 23; Müsned, 3:310, 371, 4:126, 127.

Aleyhissalâtü Vesselâm: Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun
bedbaht: kötü bahtlı, talihsiz
bedihiyât: delil ve ispatı gerektirecek ölçüde apaçık şeyler
ferman etmek: emretmek, buyurmak
ferman-ı kat'î: ke-

sin, kat'î emir
fetvâ: dinî hüküm, karar
intibah-ı muvakkat: geçici uyanış
kâbil: mümkün, olabilir
maslahat: fayda, gaye
Resul-i Ekrem: Allah'ın en şerefli ve değerli elçisi olan Hz. Muhammed

(a.s.m.)
suret: biçim, şekil
şeâir-i İslâmiye/şeâir: İslâma sembol olmuş iş ve ibâdetler
tebdil: değiştirme
ulemâü's-sû: kö-tü âlimler, geçici menfaatler uğruna hakikatleri gizleyen ve gerçekleri çarpıtan âlimler

Meselâ, nasıl ki bir hayvanın veyahut bir meyvenin derisi soyulsa, muvakkat bir zarafet gösterir; fakat az bir zamanda o zarif et ve o güzel meyve, o yabanî ve paslı ve kesif ve ârızî deri altında siyahlanır, taaffün eder. Öyle de, şeâir-i İslâmiyedeki tabirat-ı Nebeviye ve İlâhiye, hayattar ve sevabdar bir cilt, bir deri hükmündedir. Onların soyulmasıyla, maânîdeki bir nuraniyet, muvakkaten çıplak, bir derece görünür. Fakat, ciltten cüdâ olmuş bir meyve gibi, o mübarek mânâların ruhları uçar, zulmetli kalb ve kafalarda beşerî postunu bırakıp gider. Nur uçar, dumanı kalır. Her ne ise...

ârızî: kendisinden olmayan, ilinti

beşer: insanî, insana has olan

cilve-i mânâ: mânânın yansıması, görünmesi

cüdâ: ayrılık, ayrılmış

hayattar: canlı

kesif: yoğun, katı

maânî: mânâlar,

anlamlar

muvakkat: gelip geçici

muvakkaten: geçici olarak

mübarek: bereketli, hayırlı

nuraniyet: nurlu oluş, parlaklık

sevabdar: çok sevaplı

şeâir-i İslâmiye/şe-

âir: İslâma sembol olmuş iş ve ibâdetler

taaffün etmek:

kokuşmak

tabirat-ı Nebeviye ve İlâhiye: Allah

ve Resulünün tabirleri, ifadeleri

zarafet: zariflik, incelik, kibarlık

zulmetli: karanlık

Fatiha'nın ahirindeki üç yol

(Otuzuncu Söz, Birinci Maksat'tan)

Bu risalenin telifinden sekiz sene evvel, İstanbul'da, Ramazan-ı Şerifte, meslek-i felsefeyle münasebette bulunan Eski Said'in Yeni Said'e inkılâb edeceği bir hengâmdadır ki, Fatiha-i Şerifenin âhirinde

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ¹

ile işaret ettiği üç mesleği düşünürken, şöyle bir vakıa-i hayaliye, bir hadise-i misaliye, rüyaya benzer bir hadise gördüm ki:

Kendimi bir sahrâ-yı azîmede görüyorum. Bütün zeminin yüzünü karanlıklı, sı-

¹ "Kendilerine in'âm ve ihsanda bulunduklarının yolu—, gazabına uğrayanların ve sapıtmış olanların yolu değil." Fatiha Sûresi, 1:7.

âhir: son

hadise: olay

hadise-i misaliye:
misal âlemi ile ilgili olay

hengâm: zaman

inkılâb: dönüşme

meslek-i felsefe:

felsefe mesleği
münasebet: bağlantı, ilişki

sahrâ-yı azîme: bü-

yük çöl

telif: yazım

vakıa-i hayaliye:

hayalî olay

zemin: yer

kıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesîm var, ne ziya, ne âb-ı hayat—hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafı canavarlar, muzır ve muvahhiş mahlûklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi ki, şu zeminin öteki tarafında ziya, nesîm, âb-ı hayat var, oraya geçmek lâzım. Baktım ki, ihtiyarsız sevk olunuyorum. Zeminin içinde tünelvâri bir mağaraya sokuldum. Git gide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki, benden evvel o tahte'l-arz yolda çok kimseler gitmişler, her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum; sonra sesleri kesiliyordu.

Ey hayaliyle benim seyahat-i hayaliyeme iştirak eden arkadaş! O zemin tabiattır ve felsefe-i tabiiyedir. Tünel ise, ehl-i felsefe-

âb-ı hayat: hayat suyu

felsefe-i tabiiye: herşeyi tabiata dayandıran felsefe

ihtiyarsız: irade dışı, istemsiz

iştirak etmek: katılmak

mahlûk: yaratık

muvaahhiş: ürküten, korkutan

muzır: zararlı

nesîm: hoş ve hafif rüzgâr

seyahat-i hayaliye: hayalî (keşfi) yolculuk

tabiat: kâinat ve

içindekiler, canlı cansız varlıklar, maddî âlem

tahte'l-arz: yeraltı

tevehhüm etmek: zannetmek

tünelvâri: tünel gibi

zemin: yer

ziya: ışık

nin efkârıyla hakikate yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflâtun ve Aristo **HASIYE** gibi meşahirlerindir. İşittiğim sesler, İbn-i Sina ve Fârâbî gibi dâhilerin-

HASIYE Eğer desen: “Sen necisin, bu meşahire karşı meydana çıkıyorsun? Sen bir sinek gibi olup da kartalların uçmalarına karışıyorsun?” Ben de derim ki: Kur’ân gibi bir üstad-ı ezeliyem varken, dalâlet-âlûd felsefenin ve evham-âlûd aklın şakirtleri olan o kartallara, hakikat ve marifet yolunda sinek kanadı kadar da kıymet vermeye mecbur değilim. Ben onlardan ne kadar aşağı isem, onların üstadı dahi benim üstadımdan bin defa daha aşağıdır. Üstadımın himmetiyle, onları gark eden madde ayağımı da ıslatamadı. Evet, büyük bir padişahın, onun kanununu ve evâmirini hâmil küçük bir neferi, küçük bir şahın büyük bir müşirinden daha büyük işler görebilir.

Aristo: (MÖ 384-322) tecrübeden çok akıllı önplana çıkaran ve Müslüman filozoflar üzerinde önemli etkiler bırakan ilkçağ Yunan filozofu
dalâlet-âlûd: hak yoldan sapmış, inançsızlık bulaşmış

efkâr: fikirler, düşünceler

Eflâtun: (MÖ 429-347) Sokrates’in talebesi, Aristo’nun hocası olan ve düşünce tarihini sis-

temleştiren Yunan filozofu

ehl-i felsefe: felsefe ile uğraşanlar

evâmir: emirler

evham-âlûd: vehimler ve kuruntular karışmış

hakikat: gerçek, doğru

hâmil: taşıyan

hasiye: dipnot

himmet: mânevî yardım

İbn-i Sina: İslâm Meşşâî felsefe ekolünün Farâbî’den sonra gelen

en büyük filozofu ve ortaçağ tıbbının en önemli ismi

marifet: geniş bilgi ve beceri

meşahir: meşhurlar, ünlüler

müşir: mareşal

nefer: asker, er

şah: şehzade

şakirt: öğrenci, talebe

üstad: hoca, öğretmen

üstad-ı ezeliye: varlığının başlangıcı olmayan üstad, öğretmen

dir. Evet, İbn-i Sina'nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyordum. Sonra bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her neyse, seni meraktan kurtarmak için hayalin altındaki hakikatin bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatime dönüyorum.

Gid gide, baktım ki, benim elime iki şey verildi: biri, bir elektrik, o tahtel'arz tabiatın zulûmatını dağıtır; diğeri bir âlet ile dahi azîm kayalar, dağ-misal taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: "Bu elektrikle o âlet Kur'ân'ın hazinesinden size verilmiştir."

Her ne ise, çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde, bulutsuz bir güneş, ruh-efzâ bir nesîm, hayattar bir âb-ı leziz,

âb-ı leziz: lezzetli su

dâhi: son derece zeki, deha ve hikmet sahibi kimse

hakikat: gerçek, doğru

hayattar: canlı

İbn-i Sina: İslâm

Meşşâî felsefe ekolünün Farâbî'den sonra gelen en büyük filozofu ve ortaçağ tıbbının en önemli ismi

nesîm: hoş ve hafif rüzgâr

ruh-efzâ: ruha hoş

gelen

tabiat: kâinat ve içindekiler, canlı cansız varlıklar, maddî âlem

tahte'l-arz: yeraltı

zulûmat: karanlıklar

her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. “El-hamdülillâh” dedim. Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor.

Yine evvelki vaziyette, o sahrâ-yı azîmede, boğucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda, bir sâik beni sevk ediyordu. Bu defa tahte’z-zemin değil, belki seyir ve seyahatle yeryüzünü kat’ edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatimde öyle acaip ve garaibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdit eder, herşey bana müşkülât peydâ eder. Fakat yine Kur’ân’dan bana verilen bir vasıta-i seyahatimle geçiyordum, galebe çalıyordum.

acaib: şaşırtıcı, garip şeyler

âlem: dünya

elhamdülillâh: her türlü övgü ve şükür yalnızca Allah’a aittir

galebe çalmak: üstün gelmek

garaib: tuhaf, hayret verici şeyler

hiddet: öfke, kızgınlık

kat’ etme: alma, kesme

mâlik: sahip

müşkülât: zorluklar

peydâ etme: meydana ve açığa çıkma

sahrâ-yı azîm: bü-

yük çöl

sâik: sevk eden, sürükleyen

seyir: yolculuk, gezinti

tahte’z-zemin: yer altı

tehdit: korkutma

vasıta-i seyahat: yolculuk aracı

vaziyet: durum

Git gide bakıyordum, her tarafta seyyahların cenazeleri bulunuyor. O seyahati bitirenler, binde ancak birdir.

Her ne ise, o buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruh-efzâ nesîmi teneffüs ederek “El-hamdülillâh” dedim. O cennet gibi o âlemi seyre başladım.

Sonra baktım, biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müthiş sahrâya getirdi. Baktım ki, yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda bazı tayyare, bazı otomobil, bazı zembil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gayet güzel, mü-

âlem: dünya
elhamdülillâh: her türlü övgü ve şükür yalnızca Allah'a aittir
fevkine: üstüne
istidad: kabiliyet, yetenek

muhtelif: çeşitli
nesîm: hoş ve hafif rüzgâr
ruh-efzâ: ruha hoş gelen
sahrâ: çöl
seyyah: gezgin,

yolcu
tayyare: uçak
zembil: hasırdan örülerek yapılan kulplu torba, sepet
zemin: yer

zeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası dağın yarısına kadar gelmemişti. En lâtif bir nesîm, en leziz bir âb-ı hayat, en şirin bir ziya her tarafta görünüyor.

Baktım ki, o asansörler gibi nuranî menziller her tarafta var. Hattâ iki seyahatimde ve zeminin öteki yüzünde onları görmüş-tüm, anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki, şunlar Kur'ân-ı Hakîmin âyetlerinin cilveleridir.

İşte, وَلَا الضَّالِّينَ¹ ile işaret olunan evvelki yol, tabiata saplananların ve tabiiyyun fikrini taşıyanların mesleğidir ki, onda hakikate ve nura geçmek için ne kadar müşkülât olduğunu hissettiniz.

¹ “Sapıtmış olanların yoluna değil.” Fatiha Sûresi, 1:7.

âb-ı hayat: hayat

suyu

cilve: yansıma, görüntü

evvelki: önceki

hakikat: gerçek

Kur'ân-ı Hakîm:

her âyet ve sûresin de sayısız hikmet ve faydalar

bulunan Kur'ân

lâtif: güzel, hoş

leziz: lezzetli

menzil: durak, yer

müşkülât: zorluklar

müzeyyen: süslü

nesîm: hoş ve hafif rüzgâr

nuranî: nurlu, par-

lak

tabiat: canlı cansız bütün varlıklar

tabiiyyun: tabiatçılar, yaratıcı olarak tabiatı kabul edenler

zemin: yer

ziya: ışık

1 **غَيْرِ الْمَغْضُوبِ** ile işaret olunan ikinci yol, esbabperestlerin ve vesaite icad ve tesir verenlerin, meşâiyyun hükeması gibi yalnız akılla, fikirle hakikatü'l-hakaika ve Vâcibü'l-Vücudun marifetine yol açanların mesleğidir.

2 **الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ** ile işaret olunan üçüncü yol ise, sırat-ı müstakim ehli olan ehl-i Kur'ân'ın cadde-i nuraniyesidir ki, en kısa, en rahat, en selâmet ve herkese açık, semâvî ve Rahmânî ve nuranî bir meslektir.

1 "Gazabına uğrayanların yoluna değil." Fatiha Sûresi, 1:7.

2 "Kendilerine in'âm ve ihsanda bulunduklarının yolu..." Fatiha Sûresi, 1:7.

cadde-i nuraniye:

nurlu, aydınlık
cadde

ehl-i Kur'ân: Kur'ân

ehli

esbabperest: se-
beplere tapan

hakikatü'l-hakaika:
gerçeklerin gerçe-
ği, en büyük haki-
kat

hükema: felsefeciler,
filozoflar

icad: yaratma, var

etme

marifet: Allah'ı ta-
nıma ve bilme

meşâiyyun: sade-
ce akla güvenen
Aristo geleneğini
izleyen felsefeciler

nuranî: nurlu, ay-
dınlık

Rahmânî: rahmeti
sonsuz olan Allah
tarafından gönde-
rilen

selâmet: esenlikli,

güvenli

semâvî: vahye da-
yanan

sırat-ı müstakim:
dosdoğru yol

tesir: etki

Vâcibü'l-Vücud:
varlığı zorunlu olan,
var olmak için hiç-
bir sebebe ihtiyacı
bulunmayan Allah

vesait: vasıtalar,
araçlar

(Lemeât'tan)

Fatiha'nın âhîrinde işaret olunan üç yolun beyanı¹

Ey birader-i pür-emel! Hayalini ele al,
benimle beraber gel. İşte bir zemindeyiz.
Etrafına bakarız; kimse de görmez bizi.
Çadır direkleri hükmünde yüksek dağlar
üstünde, karanlıklı bir bulut tabakası atıl-
mış. Hem o dahi kaplatmış zeminimizin
yüzü,
Müncemid bir sakf olmuş. Fakat altı, yüzü
açılmış; o yüz güneş görürmüş. İşte bu-
lut altındayız; sıkıyor zulmet bizi.
Sıkıntı da boğuyor; havasızlık öldürür. Şim-
di bize üç yol var, bir âlem-i ziyadar. Bir

¹ “Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet ve ihsanda bulundu-
ğun peygamberlerin ve onlara tâbi olan sâlih kullarının yolu-
na ilet—gazabına uğrayanların ve sapıtmış olanların yoluna
değil” Fatiha Sûresi, 1:6-7.

ahîr: son

âlem-i ziyadar:

ışıklı âlem

birader-i pür-emel:

çokça emelleri ar-

zu ve istekleri olan

kardeş

müncemid: don-

muş, katılmış

sakf: tavan

zemin: yer

zulmet: karanlık

kere seyrettimdi bu zemin-i mecâzî.

Evet bir kere buraya da gelmişim, üçünde ayrı ayrı gitmişim. *Birinci yolu* budur: Ekseri burdan gider. O da devr-i âlemdir, seyahate çeker bizi.

İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz.

Bak şu sahrânın kum deryalarına, nasıl hiddet saçıyor, tehdit ediyor bizi.

Bak şu deryanın dağvâri emvâcına: O da bize kızıyor. İşte elhamdülillâh, öteki yüze çıktık. Görürüz güneş yüzü.

Fakat çektiğimiz zahmeti ancak da biz biliriz. Of, tekrar buraya döndük; şu zemin-i vahşetzar, bulut damı zulmettar. Bize lâzım, revnaktar eder kalbdeki gözü

Bir âlem-i ziyadar. Fevkalâde eğer bir cesaretin var; gireriz de beraber bu yolu pür-hatarkâr. *İkinci yolumuzu*,

âlem-i ziyadar:

ışıklı âlem

dağvâri: dağ gibi

derya: deniz

devr-i âlem: dünya

seyahati, gezisi

elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun

emvâc: dalgalar

fevkalâde: olağanüstü

pür-hatarkâr: tehlikelerle dolu, çok tehlikeli

revnaktar: parlak, hoş

sahrâ: çöl

zemin-i mecâzî:

mecazî olan yer, zemin; hayâlî yer

zemin-i vahşetzar:

yabanî, ıssız yer

zulmettar: karanlıklılık

Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fitrî bir tünelden titreyerek gideriz. Bir vakitte bu yolda seyrettim de geçtim bî-naz ve pür-niyazı.

Fakat o zaman tabiatın zemini eritecek, yırtacak bir madde var idi elimde. *Üçüncü yolun* o delil-i mu'cizi,

Kur'ân onu bana vermişti. Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma. Bak, ha, şurada tünelvâri mağaralar, tahte'l-arz akıntılar beklerler ikimizi.

Bizi geçirecekler. Tabiatta şu müthiş cümudiye-leri de seni hiç korkutmasın. Zira bu abus çehresi altında merhametli sahibinin tebessümlü yüzü.

Radyumvâri o madde-i Kur'ân'ı ışıkla sezi-miştim. İşte, gözüne aydın! Ziyadar âle-

abus: asık ve ekşi
yüzlü

bî-naz: naz etme-
den, nazlanma-
dan

cümudiye: cansız-
lık; buzdağı gibi
olma

delil-i mu'ciz: mu'-
cizeli delil

fitrî: doğal, yaratı-
lıştan gelen

madde-i Kur'ân:
Kur'ân'ın maddesi

pür-niyaz: yalva-
rarak, niyaz ede-
rek

radyumvâri: rad-
yum gibi

tabiat: kâinat ve

içindekiler, canlı
cansız varlıklar,
maddî âlem

tabiat-ı arz: yerin
tabiatı

tahte'l-arz: yer altı
tünelvâri: tünel
gibi

zemin: yer

ziyadar: ışıklı

me çıktık. Bak şu zemin-i pür-nâzı.

Bu fezâ-yı lâtif, şirin. Yahu başını kaldır. Bak, semâvâta ser çekmiş, bulutları da yırtmış, aşağıda bırakmış, davet ediyor bizi Şu şecere-i tûbâ. Meğer o Kur'ân imiş. Daları her tarafa uzanmış. Tedellî eden bu dala biz de asılmalıyız; oraya alsın bizi.

O şecere-i semâvî bir timsali zeminde olmuş şer'-i enveri. Demek zahmet çekmeden o yol ile çıkardık bu âlem-i ziya-ya, sıkmadan zahmet bizi.

Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz. Bak, *üçüncü yolu-muz*, şu dağlar üstünde durmuş olan şehbâzi,

Hem de bütün cihana okuyor bir ezanı. Bak müezzin-i âzama: Muhammedü'l-Hâşimî

âlem: dünya

âlem-i ziya: ışıklı

âlem, dünya

cihan: dünya

fezâ-yı lâtif: güzel,

hoş uzay

müezzin-i âzam:

en büyük müezzin

Muhammedü'l-Hâ-

şimî: Haşimoğul-

ları soyundan ge-

len Peygamberimiz

Hz. Muhammed

semâvât: gökler

ser: baş

şecere-i semâvî:

göğe ait ağaç

şecere-i tûbâ: tû-

ba ağacı

şehbâz: atik, be-

cerikli, şanlı yiğit

şer'-i enver: çok

nurlu, parlak şeriat

tedellî: uzanıp aşağıya inme, eğilme

timsal: örnek, gö-

rüntü

zemin: yer

zemin-i pür-nâz:

çok nazlı yer

(a.s.m.) davet eder insanı âlem-i nur-u envere. İlzam eder niyaz ile namazı.

Bulutları da yırtmış, bak bu hüdâ dağlarına. Semâvâta ser çekmiş, bak şeriat cibâline. Nasıl müzeyyen etmiş zeminimin yüzü gözü.

İşte çıkmalıyız buradan himmet tayyaresiyle. Ziya-yı nesim orada, nur-u cemâl orada. İşte buradadır Uhud-u tevhid, o cebel-i azizi.

İşte şuradadır Cûdî-i İslâmiyet, o cebel-i selâmet. İşte Cebelü'l-Kamer olan Kur'-

âlem-i nur-u enver: çok parlak nur âlemi

cebel-i aziz: şerefli, üstün ve yüce dağ

cebel-i selâmet: kurtuluşun sembolü olan esenlikli ve güvenli dağ

Cebelü'l-Kamer: Kamer Dağı; Nil Nehrinin çıktığı dağ

cibâl: dağlar

Cûdî-i İslâmiyet: İslâmiyetin Cûdî Dağı; insanları

maddî ve mânevî tufanlardan ve felâketlerden koruyan İslâm dini için bir benzetme olarak kullanılmış

himmet: çalışma, gayret gösterme

hüdâ: hidayet, doğru yol olan hak din, İslâmiyet

ilzam etme: lüzumlu kılma, ayrılmaz bir unsur yapma; yükümlü tutma

müzeyyen: süsleme

niyaz: dua, yalvarış

nur-u cemâl: güzelliği nuru

semâvât: gökler

ser: baş

şeriat: Allah tarafından bildirilen kanun ve hükümler

tayyare: uçak

Uhud-u tevhid:

tevhidin Uhud Dağı; sağlam ve sarsılmaz tevhid inancı için bir benzetme olarak kullanılmış

ziya-yı nesim: tatlı, hoş rüzgâr ışığı

ân-ı ezher; zülâl-i Nil akıyor o muhteşem menbadan. İç o âb-ı lezizi.

فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ 1

وَأُخِرْ دَعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ 2

Ey arkadaş! Şimdi hayali baştan çıkar, akli kafaya geçir. Evvelki iki yolun mağdub ve dâllîn yolu; hatarları pek çoktur, kıstır daim güz, yazı.

Yüzde biri kurtulur: Eflâtun, Sokrat gibi. Üçüncü yol sehildir, hem karîb, müsta-

1 “Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde bulunan Allah’ın şanı ne yücedir!” Mü’minûn Sûresi, 23:14.

2 “Duamızın sonu, ‘Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun’-dan ibarettir.” (Yûnus Sûresi, 10:10’dan iktibas edilmiştir.)

âb-ı leziz: lezzetli su

dâllîn: hak yoldan sapmış, inançsız kimseler

Eflâtun: (MÖ 429-347) Sokrates’in talebesi, Aristo’nun hocası olan ve düşünce tarihini sistemleştiren Yunan filozofu

karîb: yakın

Kur’ân-ı ezher:

parlak Kur’ân (ayrıca burada Kur’ân, insanlığın bütün kabiliyet ve donanımının gelişmesine hitap ettiği için evrensel üniversite anlamında Ezher Üniversitesine benzetilmiş de olabilir.)

mağdup: Allah’ın

hiddet ve gazabına uğramış

menba: kaynak

sehil: kolay

Sokrat: (MÖ 470-399) Yunan felsefesinin temelini atanlardan olan Sokrates, ahlak felsefesinin kurucusudur

zülâl-i Nil: Nil Nehri’nin tatlı, hoş suyu

kîmdir. Zayıf-kavî müsâvi; herkes o yoldan gider. En rahatı budur ki, şehid olmak ya gazi.

İşte neticeye gireriz. Evet, dehâ-yı fennî-evvelki iki yoldur ona meslek ve mezhep. Fakat hüdâ-yı Kur'ânî-üçüncü yoldur onun sırat-ı müstakîmi. İsal eder o bizi.

اللَّهُمَّ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ
أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

﴿١﴾ آمين

¹ “Allahım! Bizi doğru yola ilet-kendilerine in'amda bulunan kimselerin yoluna. Yoksa gazabına uğrayanların yahut sapıtanların yoluna değil. Âmin.”

dehâ-yı fennî: eğitimini fen ve felsefeden almış olağanüstü akıl
hüdâ-yı Kur'ânî: Kur'ân'ın hak ve doğru yolu

isal: ulaştırma, eriştirme
kavî: kuvvetli
meslek: gidilen yol, metod
mezhep: tutulan

yol, usul
müsâvi: eşit
müstakîm: dosdoğru olan
sırat-ı müstakîm: dosdoğru yol

Hazırane ibadetin anahtarı: Fatiha

(On Birinci Söz'den)

Şu bahtiyar cemaat, o Resulü dinleyip Kur'ân'a kulak verdiler. Kendilerini, envâ-ı ibâdâtın fihristesi olan namaz ile, birçok makamat-ı âliye içinde çok lâtif vazifelerle telebbüs etmiş gördüler. Evet, namazın mütenevvi ezkâr ve harekâtıyla işaret ettiği vezâîfi, makamâtı mufassalan gördüler. Şöyle ki:

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibâne muamele sûretinde, saltanat-ı Rububiyetin mehâsinine temâşâger makamında kendilerini gördüklerinden, tekbir ve tesbih vazifesini eda edip *Allahu ekber* dediler.

Allahu ekber: Allah en büyüktür
âsâr: eserler
cemaat: topluluk
envâ-ı ibâdât: çeşit çeşit ibadetler
ezkâr: zikirler
gaibâne muamele: yüz yüze olmadan, üçüncü şahıs olarak anmak
harekât: hareketler
lâtif: güzel, hoş
makamat: makamlar

makamat-ı âliye: yüce makamlar
mehâsin: güzellikler
mufassalan: ayrıntılı olarak
mütenevvi: çeşitli
resul: peygamber
saltanat-ı Rububiyet: Allah'ın her bir varlığa yaratılış gayelerine ulaşmaları için muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onları

terbiye edip idaresi ve egemenliği altında bulundurması
tekbir: Allah'ın her şeyden büyük olduğunu ifade etmek
telebbüs: giyinme
temâşâger: seyirci, gözlemci
tesbih: Allah'ı, yüce şanına lâyık ifadelerle anma
vezâîf: vazifeler, görevler

Saniyen: Esmâ-i kudsiye-i İlâhiyenin cilverleri olan bedâyiine ve parlak eserlerine dellâllık makamında görünmekle, *sübhanallah velhamdülillâh* diyerek takdis ve tahmid vazifesini ifa ettiler.

Salisen: Rahmet-i İlâhiyenin hazinelerinde iddihar edilen nimetlerini zâhir ve bâtin duygularla tadıp anlamak makamında şükür ve senâ vazifesini edaya başladılar.

Rabian: Esmâ-i İlâhiyenin definelerindeki cevherleri, mânevî cihazat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında tenzih ve medih vazifesine başladılar.

bedâyi: harika özellikler

cevher: değerli şey

cihazat: duyular, donanımlar

cilve: görüntü, yansıma

dellâl: ilan edici, duyurucu

eda/ifa (etmek): yerine getirmek

esmâ-i ilâhiye: Allah'ın isimleri

esmâ-i kudsiye-i ilâhiye: Allah'ın her türlü kusur ve noksandan yüce isimleri

iddihar edilen: depolanan, toplanan

medih: övme

mizan: ölçü, terazi

rabian: dördüncü olarak

rahmet-i ilâhiyenin

hazineleri: Allah'ın rahmet hazineleri

salisen: üçüncü olarak

senâ: övme ve yüceltme

sübhanallah velhamdülillah: Allah her türlü eksiklikten sonsuz derecede yücedir; te-

şekkür ve övgü de Allah'a mahsustur

tahmid: Allah'ı övme ve O'na teşekkürlerini sunma

takdis: kutsama, Allah'ı her türlü

eksiklik ve çirkinlikten yüce tutma

saniyen: ikinci olarak

tenzih: her türlü noksan ve çirkinliklerden arınmış

tutma

zâhir ve bâtin duygular: insanın madî ve mânevî duyguları

Hamisen: Mistar-ı kader üstünde kalem-i kudretiyle yazılan mektubât-ı Rabbâniyeyi mütalâa makamında tefekkür ve istihsan vazifesine başladılar.

Sadisen: Eşyanın yaratılışında ve masnuatın san'atındaki lâtif incelik ve nazenin güzellikleri temâşâ ile tenzih makamında, Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni-i Zülcemâllerine muhabbet ve iştiyak vazifesine girdiler.

Demek, kâinata ve âsâra bakıp, gaibâne muamele-i ubûdiyetle mezkûr makamatta

âsâr: eserler

eşya: varlıklar

Fâtır-ı Zülcelâl:

sonsuz haşmet sahibi olan ve herşeyi benzersiz üstün sanatıyla yaratan Allah

gaibâne: yüzyüze olmadan, gaybî olarak

hamisen: beşinci olarak

istihsan: beğenme, güzel bulma

iştiyak: şiddetli arzu ve istek

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kalem-i kudret:

varlıkların ve olayların düzenli olarak vücuda gelişinde bir kalem gibi eserini gösteren İlâhî güç

lâtif: ince, güzel

makamat: makamlar, yerler

masnuat: sanat eseri varlıklar

mektubât-ı Rabbâniye: şuur sahiplerine hitap eden birer mektup gibi

anamlı şekilde yaratılmış varlıklar

mezkûr: sözü geçen

mistar-ı kader: ka-

der şablonu

muamele-i ubûdiyet: kulluğa ait davranışlar

muhabbet: sevgi

mütalâa: inceleme

nazenin: pek ince ve değerli

sadisen: altıncı olarak

Sâni-i Zülcemâl: sonsuz güzellik

sahibi olan ve herşeyi sanatla yaratan Allah

tefekkür: düşünme

temâşâ: seyretme

tenzih: eksik ve çirkinliklerden arınmış tutma

mezkûr vezâifi eda ettikten sonra, Sâni-i Hakîmin dahi muamelesine ve ef'âline bakmak derecesine çıktılar ki, hazırâne bir muamele sûretinde evvelâ Hâlık-ı Zülcelâlin kendi san'atının mu'cizeleriyle kendini zîşuura tanıttırmasına karşı hayret içinde bir marifet ile mukabele ederek

1 سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ dediler.

“Senin tarif edicilerin, bütün masnuatındaki mu'cizelerindir.”

Sonra, o Rahmân'ın, kendi rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine

1 “Ey Rabbimiz! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Seni hakkıyla tanıyamadık.” El-Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 2:410; Mer'î b. Yûsuf; *Ekâvîlü's-Sikât* s. 45.

eda etmek: yerine getirmek

ef'âl: fiiller, işler

evvelâ: ilk olarak

Hâlık-ı Zülcelâl:

sonsuz haşmet ve yücelik sahibi ve herşeyin yaratıcısı olan Allah

hazırâne muamele: yüz yüze, karşılıklı muamele

marifet: Allah'ı bil-

me ve tanıma

masnuat: sanat eseri varlıklar

mezkûr: sözü geçen

mu'cize: bir benzerini yapma konusunda başkalarını âciz bırakan olağanüstü şey

mukabele etmek: karşılık vermek

Rahmân: rahmet

ve şefkati sınırsız olan Allah

rahmet: şefkat, merhamet

Sâni-i Hakîm: herşeyi hikmetle ve sanatlı bir şekilde yaratan Allah

sûret: şekil

tarif edici: tanıtıcı

vezâif: görevler

zîşuur: şuurlu, bilinçli

karşı, muhabbet ve aşk ile mukabele edip

1 **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** dediler.

Sonra, o Mün'im-i Hakikînin, tatlı nimetleriyle terahhum ve şefkatini göstermesine karşı, şükür ve hamd ile mukabele ettiler,

dediler: 2 **سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ** “Senin hak şükürünü nasıl eda edebiliriz? Sen öyle şükre lâyık bir meşkûrsun ki, bütün kâinata serilmiş bütün ihsânâtın açık lisan-ı hâlleri, şükür ve senânızı okuyorlar. Hem, âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün nimetlerin ilânâtıyla hamd ve

1 “Yalnız Sana ibadet eder ve yalnız Senden yardım dileriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

2 Bu ifade pekçok hadiste geçmektedir: *Müslim*, salât 218; *Ebû Dâvûd*, edeb 98; *Nesâî*, iftitâh 17; *Müsned* 6:77, 151.

âlem: dünya
eda etmek: yerine getirmek
hak: gerçek, asıl
hamd: teşekkür ve övgü
ihsânât: ihsanlar, ikramlar, bağışlar
ilânât: duyurular

kâinat: evren, yaratılmış herşey
lisan-ı hâl: hal ve beden dili
meşkûr: kendisine şükredilen
muhabbet: sevgi
mukabele etmek: karşılık vermek

Mün'im-i Hakikî: gerçek nimet verici olan Allah
senâ: yüceltme, övme
terahhum: şefkat ve merhamet gösterme
zemin: yer

medhinizi bildiriyorlar. Hem, rahmet ve nimetin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, Senin cûd ve keremine şehadet etmekle, Senin şükrünü enzâr-ı mahlûkat önünde ifa ederler.”

Sonra, şu kâinatın yüzlerinde değişen mevcudat âyinelerinde cemâl ve celâl ve kemâl ve kibriyâsının izharına karşı *Allahu ekber* deyip, tazim içinde bir aczle rûkûa gidip, mahviyet içinde bir muhabbet ve hayretle secde edip mukabele ettiler.

Sonra, o Ganiyy-i Mutlakın, servetinin çokluğunu ve rahmetinin genişliğini göstermesine karşı, fakr ve hacetlerini izhar e-

acz: âcizlik, güçsüzlük

Allahu ekber: Allah en büyüktür

âyine: ayna

celâl: haşmet

cemâl: güzellik

cûd: cömertlik

enzâr-ı mahlûkat

önünde: bütün varlıkların gözü önünde

fakr: fakirlik

Ganiyy-i Mutlak: sınırsız zenginliğe sahip olan Allah

hacet: ihtiyaç

ifa etmek: yerine getirmek

izhar: ortaya çıkarma, gösterme

kâinat: evren, yaratılmış herşey

kemâl: kusursuzluk, mükemmellik

kerem: lütuf, cömertlik, iyilik

kibriyâ: büyüklük

mahviyet: alçakgönüllülük

manzum: düzenli

medih: övgü, şü-

kür

mevcudat: varlıklar

mevzun: ölçülü

muhabbet: sevgi

mukabele: karşılık verme

rahmet: şefkat, merhamet

rûkûa gitmek: namazda eğilmek

şehadet: şahitlik

tâzim: Allah'ın büyüklüğünü dile getirme

dip, dua edip, istemekle mukabele edip

1 وَأَيَّاكَ نَسْتَعِينُ¹ dediler.

Sonra, o Sâni-i Zülcelâlin, kendi san'atının lâtiflerini, harikalarını, antikalarını sergilerle teşhîrgâh-ı enamda neşrine karşı, *Maşaallah*² deyip takdir ederek, “Ne güzel yapılmış” deyip istihsan ederek, *bârekallah* deyip müşahede etmek, *âmennâ* deyip şehadet etmek, “Geliniz, bakınız,” hayran olarak *hayye ale'l-felâh* deyip herkesi şahit tutmakla mukabele ettiler.

Hem o Sultan-ı Ezel ve Ebed, kâinatın

¹ “Yalnız senden yardım dileriz.” Fatiha Sûresi, 1:5.

² bk. En'âm Sûresi, 6:128; A'râf Sûresi, 7:188.

âmennâ: İman etmek

bârekallah: Allah mübarek etsin

hayye ale'l-felâh: Haydi kurtuluşa!

istihsan: beğenme, güzel bulma

kâinat: evren, yaratılmış herşey

lâtif: ince, hoş

Maşaallah: Allah ne güzel dilemiş

ve yaratmış
mukabele: karşılık verme

müşahede etmek: gözlemlemek

neşr: yayma

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz haşmet ve yücelik sahibi ve herşeyi sanatlı bir şekilde yaratan Allah

Sultan-ı Ezel ve Ebed: başlangıç ve sonu olmaksızın, hüküm ve saltanatı ezelden ebede devam eden Sultan, Allah

şehadet: şahitlik
teşhîrgâh-ı enam: yaratılmışların sergi yeri

aktârında kendi rububiyetinin saltanatını ilânına ve vahdâniyetinin izharına karşı, tevhid ve tasdik edip *Semi'nâ ve eta'nâ*¹ diyerek itaat ve inkiyad ile mukabele ettiler.

Sonra, o Rabbü'l-Âlemîn'in ulûhiyetinin izharına karşı, zaaf içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlarını ilândan ibaret olan ubûdiyet ile ve ubûdiyetin hülâsası olan namaz ile mukabele ettiler.

Daha bunlar gibi gûnâgûn ubûdiyet vazifeleriyle şu dar-ı dünya denilen mescid-i kebîrinde farîze-i ömürlerini ve vazife-i ha-

¹ bk. Mâide Sûresi, 5:7; Nûr Sûresi, 24:51.

acz: âcizlik, güçsüzlük

aktâr: bölgeler, taraflar

dar-ı dünya: dünya yurdu

fakr: fakirlik

farîze-i ömür: ömür borcu

gûnâgûn: türlü türlü, renk renk

hülâsa: özet, öz

inkiyad: boyun eğme

izhar: ortaya çı-

karma, gösterme

mescid-i kebîr:

büyük mescid

mukabele: karşılık verme

Rabbü'l-Âlemîn:

bütün âlemlerin

rabbi olan Allah

rububiyet: Allah'ın

bütün varlıklar

üzerindeki ege-

menliği, her varlığı

yaratılış amacına

hikmetle ulaştıran terbiyesi

saltanat: egemenlik

Semi'nâ ve eta'nâ:

işittik ve itaat ettik

tasdik etme: doğrulama, onaylama

tevhid: Allah'ın birliğini kabul etme

ubûdiyet: kulluk

ulûhiyet: ibadete

ve itaat edilmeye

layık olma, ilâhlık

vahdâniyet: Allah'ın birliği

zaaf: zayıflık

yatlarını eda edip ahsen-i takvim sûretini aldılar.¹ Bütün mahlûkat üstünde bir mer-tebeye çıktılar ki, yümn-ü iman ile emn ü emanet² ile mücehhez, emin bir halife-i arz³ oldular. Ve şu meydan-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan sonra, onların Rabb-i Kerîmi, onları, imanlarına mükâfat olarak saadet-i ebediyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak dârüsselâma davet ederek öyle bir ikram etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve kalb-i beşere hutur etmemiş derecede parlak bir tarzda rahmeti-

¹ bk. Tîn Sûresi, 95:4.

² bk. Ahzâb Sûresi, 33:72.

³ bk. Bakara Sûresi, 2:30; Enâm Sûresi, 6:165; Yûnus Sûresi, 10:14.

ahsen-i takvim: insanın yaratılışının en güzel şekilde ve tam kıvamında olması

dârüsselâm: esenlik yurdu, Cennet

destgâh-ı imtihan: sınav tezgahı

emin: güvenilir

emn ü emanet:

emanetin güvenliği

halife-i arz: yeryü-

zünde Allah'ın emirlerini yerine getirip O'nun namına tasarrufta bulunan insan

hutur etmek: hatıra gelmek

kalb-i beşer: insan kalbi

mahlûkat: yaratıklar

meydan-ı tecrübe: deneme alanı

mücehhez: cihaz-

lanmış, donanmış

Rabb-i Kerim: sonsuz ikram, ihsan ve iyilik sahibi, herşeyi idare ve terbiye eden Allah

saadet-i ebediye:

sonsuz mutluluk

suret: şekil

vazife-i hayat: hayat görevi

yümn-ü iman: inanın getirdiği bereket ve uğur

ne¹ mazhar etti ve onlara ebediyet ve bekâ verdi.

Çünkü ebedî ve sermedî olan bir cemâlin seyirci müştâkı ve âyinedar âşığı, elbette bâki kalıp ebede gidecektir. İşte Kur'ân şakirtlerinin akıbetleri böyledir. Cenâb-ı Hak bizleri onlardan eylesin. Âmin!

* * *

(Yirmi Dördüncü Söz, Beşinci Dal'dan)

... Nasıl bir zabıt bütün neferâtının yekûn hizmetlerini kendi namına padişaha takdim

¹ bk. Secde Sûresi, 32:17; Zuhuf Sûresi, 43:71; *Buhârî*, Bed'ü'l-Halk 8; Tefsîru Sûre (32) 1, Tevhid 35; *Müslim*, İmân 312, Cennet 2-5; *Tirmizî*, Cennet 15, Tefsîru Sûre (32) 2, (56) 1; *İbni Mâce*, Zühd 39; *Dârimî*, Rikak 98, 105; *Müsned* 2:313, 370, 407, 416, 438, 462, 466, 495, 506, 5:334.

âkıbet: son, netice

âyinedar: ayna olan, yansıtan

bâki kalmak: kalıcı ve sürekli olmak

bekâ: süreklilik, devamlılık

cemâl: güzellik

Cenâb-ı Hak: Hak-
kın ta kendisi olan
şeref ve yücelik

sahibi Allah

ebed/ebediyet:
sonsuzluk

mazhar etmek:
eriştirmek

müştâk: düşkün,
âşık

rahmet: şefkat,
merhamet

sermedî: sürekli,

devamlı

şakirt: öğrenci, ta-
lebe

zabıt: subay

neferât: askerler,
erler

yekûn: bütün, top-
lam

takdim etmek:
sunmak

eder. Öyle de, mahlûkata zabitlik eden ve hayvânat ve nebâtâta kumandanlık yapan ve mevcudat-ı arziyeye halifelik etmeye kabîl olan ve kendi hususî âleminde kendini herkese vekil telâkki eden insan,

1 **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ**¹ der, bütün halkın ibadetlerini ve istiânelerini kendi namına Mâbûd-u Zülcelâle takdim eder.

1 “Ancak Sana kulluk eder, ancak Senden yardım dileriz.”
Fatiha Sûresi, 1:5.

âlem: dünya
hayvanât: hayvanlar
hususî: özel
istiâne: yardım dileme
kabil: kabiliyetli
Mâbûd-u Zülcelâl:
sonsuz haşmet
ve heybet sahibi

ve herşeyin kendisine ibadet ettiği Allah
mahlûkat: yaratıklar
mevcudât-ı arziye:
dünyadaki varlıklar
nam: ad
nebâtât: bitkiler

neferât: askerler, erler
takdim etmek:
sunmak
telâkki etmek: kabul etmek
yekûn: bütün, toplam
zabit: subay

Namazda Fatiha'nın Türkçesi okunabilir mi?

(Yirmi Dokuzuncu Mektup,
“Yedinci Kısım”dan)

Ehl-i ilhâda kapılan ulemâü's-sû, milleti aldatmak için diyorlar ki: “İmam-ı Âzam, sair imamlara muhalif olarak demiş ki: ‘İhtiyaç olsa, diyar-ı baîdede, Arabî hiç bilmeyenlere, ihtiyaç derecesine göre, Fatiha yerine Fârisî tercümesi cevazı var.’¹ Öyle ise biz de muhtacız, Türkçe okuyabiliriz.”

Elcevap: İmam-ı Âzâmın bu fetvâsına kar-

¹ Serahsî, el-Mebsût, 1:37; 234; Kâsânî, Bedâiü's-Sanâî', 1:112.

Arabî: Arapça
cevaz: izin, müsaade, ruhsat
diyar-ı baîde: uzak diyarlar, ülkeler
ehl-i ilhâd: inkarcılar, dinsizler
Fârisî: Farsça
fetvâ: dinî hüküm,

karar
İmam-ı Âzam: Ehl-i Sünnetin amelde dört hak mezhebinden olan Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı Âzam Ebû Hanife
muhalif: zıt, aykırı

sair: diğer, başka
ulemâü's-sû: kötü âlimler; geçici menfaatlar veya baskılar karşısında hakikatları gizleyen ve gerçekleri çarpıtan âlimler

şı, başta âzamî imamların en mühimleri ve sair on iki eimme-i müçtehidîn, o fetvânın aksine fetvâ veriyorlar. Âlem-i İslâmın cadde-i kübrâsı, o umum eimmenin caddesidir; muazzam ümmet, cadde-i kübrâda gidebilir. Başka hususî ve dar caddeye sevk edenler, idlâl ediyorlar.

İmam-ı Âzamın fetvâsı beş cihette hususîdir.

Birincisi: Merkez-i İslâmiyetten uzak diyar-ı âharde bulunanlara aittir.

İkincisi: İhtiyac-ı hakikîye binaendir.

Üçüncüsü: Bir rivayette¹ lisan-ı ehl-i Cen-

¹ Aliyyü'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa*, s. 182.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi

âzamî: en büyük

binaen: dayanarak

cadde-i kübrâ: büyük ve geniş cadde

cihet: yön, taraf

diyar-ı âhar: başka ülkeler

eimme: imamlar

eimme-i müçtehidîn: içtihad eden imamlar

fetvâ: dinî hüküm, karar

hususî: özel

idlâl etme: hak

yoldan çıkarma, saptırma

ihtiyac-ı hakikî: gerçek ihtiyaç

İmam-ı Âzam: Ehl-i Sünnetin amelde dört hak mezhebinden olan Ha-

nefî mezhebinin kurucusu İmam-ı

Âzam Ebû Hanife

merkez-i İslâmî-

yet: İslâmın merkezi

muazzam: azametli, çok büyük

rivayet: Peygamber Efendimizden (a.s.m.) duyulan bir haber veya hadis in aktarılması

sair: diğer, başka

umum: bütün, genel

ümmet: dindar millet, topluluk

netten sayılan Fârisî lisanıyla tercümeğe mahsustur.

Dördüncüsü: Fatiha'ya mahsus olarak cevaz verilmiş—tâ Fatiha'yı bilmeyen namazı terk etmesin.

Beşincisi: Kuvvet-i imandan gelen bir hamiyet-i İslâmiye ile, maânî-i mukaddesinin, avâmın tefehhümüne medar olmak için cevaz gösterilmiş. Halbuki, zaaf-ı imandan gelen ve menfi fikr-i milliyetten çıkan ve lisan-ı Arabîye karşı nefret ve zaaf-ı imandan tevellüt eden meyl-i tahrip saikasıyla tercüme edip Arabî aslını terk etmek, dini terk ettirmektir!

Arabî: Arapça
avâm: halk tabakası, sıradan insanlar
cevaz: izin, müsaade, ruhsat
Fârisî: Farsça
hamiyet-i İslâmiye: din ve İslâm gibi mukaddes değerleri koruma duygusu ve gayreti

kuvvet-i iman: imanın kuvveti, gücü
lisan: dil
lisan-ı Arabîye: Arapça
lisan-ı ehl-i Cennet: cennet ehlinin dili
maânî-i mukaddese: mukaddes mânâlar
mahsus: hususî, özel

medar olmak: sebep olmak
menfi fikr-i milliyet: ırkçılık fikri
meyl-i tahrip: yıkma arzusu
saika: sevk eden
tefehühüm: anlama
tevellüt eden: doğan, meydana gelen
zaaf-ı iman: iman zayıflığı

Fatiha'daki külliyyet

(Emirdağ Lâhikası II,
115. Mektup'tan)

... En son ömrümde en ziyade kıymettar mânevî bir hazineyi kaybetmekteki mânevî eleme karşı, Nur'un has şakirtlerinin her birisi şirket-i mâneviye sırrıyla umum namına dahi dua ile ve amel-i sâlihle çalıştıklarından, hem *Elhüccetü'z-Zehra*'da, hem *Nur Anahtarı*'nda izah edilen; teşehhüdde ve Fatiha'da bütün mevcudat ve zîhayat cemaatinin dualarına ve tevhiddeki dâvâlarına iştirak sûretiyle, hususan top-

amel-i salih: dinin emir ve yasaklarına uyan amel, iş
dâvâ: ülkü, iddia
elem: acı, keder
Elhüccetü'z-Zehra: parlak ve güzel delil; On Beşinci Şuâ
has şakirt: özel talebe, Risale-i Nur'un önde gelen talebesi

hususan: özellikle
iştirak: ortak olma, katılma
kıymettar: kıymetli, değerli
mevcudat: varlıklar, var edilenler
Nur Anahtarı: "Nur Âleminin Bir Anahtarı" isimli risale
sûret: şekil, biçim

şirket-i mâneviye: mânevî şirket, ortaklık
teşehhüd: namazda Tahiyat duâsını okuma
tevhid: birleme; her şeyi bir olan Allah'a ait kılma
umum: bütün
zîhayat: canlı
ziyade: fazla

rak, hava, su ve nur unsurları birer dil olmasıyla, topraktan çıkan bütün hayat hediyeleri ve sudan mübârekât ve tebrikât ve havadan şükür ve ibadetin temessülleri ve nur unsurundan maddî ve mânevî tayyibatlar, güzellikler tarzında, teşehhüdde ve Fatiha'da, kâinattaki bütün nimetlerden gelen şükürler ve hamdler ve bütün mahlûkâtın, hususan zîhayatların küllî ibadetleri ve bütün istiâneleri ve doğru yolda giden bütün ehl-i hakikate ve ehl-i imanın yolundan gidenlere, mânevî refakat etmekle onların dualarına ve dâvâlarına tasdik sûretinde âminlerle iştirak ederek, âmin demek-

dâvâ: ülkü, iddia
ehl-i hakikat: doğru ve hak yolda olan kimseler, Kur'ân ve Sünnet yolundan gidenler
ehl-i iman: Allah'a ve Allah'tan gelen her şeye inanan kimseler, mü'minler
hamd: övgü, teşekkür, minnet
hususan: özellikle
istiâne: yardım di-

leme
iştirak: ortak olma, katılma
kâinat: evren
küllî: genel, kapsamlı; bir sınıfın bütün fertlerini içine alan
mahlûkat: yaratılmışlar, varlıklar
mübârekât: bereketli şeyler, mübarekler
refakat: arkadaşlık
sûret: şekil, biçim

tasdik: onay, doğrulama
tayyibat: iyi ve güzel işler, hareketler, ibadetler
tebrikât: mübârek kılmalar, kutlamalar
temessül: görünme, belirme
teşehhüd: namazda Tahiyat duâsını okuma
unsur: madde
zîhayat: canlı

le hissedar olmanın küllî sırrı o gece imdadıma geldi. Gayet hasta, zaif, meyus bir halde, cüz'î bir hizmet edememeekteki mânevî elîm hastalığıma öyle bir tiryâk oldum ki, ben hakikaten en sağlam hallerimde ve en genç zamanlarımda, en zevkli ve lezzetli evradımda bulamadığım bir mânevî süruru hissettim. Ve hadsiz şükür edip, o dehşetli hastalığıma razı oldum.

cüz'î: ferdî, küçük
elîm: acı ve sıkıntı veren
evrad: virdler; zikirler
hadsiz: sınırsız, sonsuz
hakikaten: gerçek-

ten
hissedar: pay sahibi
imdat: yardım
küllî: genel, kapsamlı; bir sınıfın bütün fertlerini içine alan

meyus: ümitsiz
sürur: mutluluk
şükür: Allah'a karşı minnet duyma, teşekkür etme
tiryâk: güçlü derman, ilaç
zaif: zayıf

İndeksler

- *Konu İndeksi*
- *Esmâ-i İlâhiye İndeksi*
- *Şahıs İndeksi*
- *Mekân İndeksi*

Konu İndeksi

- adalet, 33–38
adl, 33–38
ağaç, 60
âhiret, 65–68
ahkâm, tebeddül-ü, 43–45
ahlâk, 81, 84
ahsen-i takvim, 142
akıl, 17, 19, 51, 60, 91,
112, 126
âlem, 11, 12, 14, 15, 56,
57
 âlem-i gayb, 12
 âlem-i şehadet, 12
 duygular ve âlemler, 11–
 12
anne şefkati, 60
Arapça, 147
arşlan, 60
ayân makamı, 28
ayna, 12
aynelyakîn, 87
azamet, 20, 26
beka, 10
Besmele, 58
bid'at, 116
burhan makamı, 28–29
Cebriye, 22–23, 36–37
Cehennem, 67
celâl, 45–46, 66, 136, 137,
139, 140
cemâl, 10–12, 45–46, 66,
136, 139
cûd, 139
çekirdek, 59, 79
çirkinlik, 47, 61
dâllîn, 125
Dârü's-Selâm, 142
dehâ, 133
din, 39–40
 din günü, 18–21
dua, 140
 cevap, 70–75, 79
 ihtiyac-ı fitrî lisanı, 73
 istidat lisanı, 73
duygular, 55, 60, 74, 135
Ehl-i Sünnet, 36–37
elhamdülillah, 100–103,
135
emanet-i kübrâ, 142
emir, 74
enbiya, 38–43, 67, 80
 ene, 127
enfüsî deliller, 32
esbab, 19–30, 126
 daire-i itikad ve daire-i
 esbab, 21–30
Eski Said, 119
esmâ-i ilâhiye, 66, 102,
135
faaliyet, 76
Fatiha, 9–10, 94, 148, 149
fatiha (tercümesi), 145–47
felsefe, 125–26
fısk, 50
firak, 67
füruat, 44

154 ■ Fatiha Tefsiri

gazab (gazap, gadab), 50
göl, 60
hakaik-i hakikiye, 47–48
hakaik-i nisbiye, 46–48
hâkimiyet, 64
hakkalyakîn, 87
halk, 32
hallâkiyet, 76
hamd, 10–13, 39–40, 54,
55, 100–103, 149
haşır, 19–21, 65, 68
hava, 149
havf ve firar makamı, 45–
46
hayal, 106, 109, 112
hayır
 hayır ve şerrin hilkati,
 61–63
 hayr-ı küllî, 46–47
 terk-i hayır, 47–48
Hıristiyanlık, 51
hidayet, 30–32, 39–40
hikmet, 33–36, 57, 79, 81,
84
hilâfet-i kübrâ, 142
hissiyat, 63
hitap makamı, 31–32,
136–37
huzur, 28–29
hücre, 57
hüdâ, 131
hüsün ve kubh, 46–47
ibadet, 27–30, 39–40, 70,
149
 ibadet ve ücret, 29
 illeti, 27
icad, 126
idare, 56, 58

ifrat, 33–38, 82
ihسان, 55
ihtiyarî fiiller, 36–37
ikram, 55
ilhâd, 145
ilim, sıfât-ı, 57, 104
ilmelyakîn, 87
iltifat, 23–24
iman ve dalâlet
 lezzet ve elem, 63–65,
 90–92
in'âm, 42, 55
inâyet, 74
insan
 âlem-i asgar, 64
 bedeni, 73
 esmâ ve sıfâta aynadarlı-
 ğı, 11–12
 hayatının gayesi, 10
irade, 56–58, 56–58, 74,
104
 irade-i cüz'îye, 36–37
 irade-i külliye, 36–37
İslâm âlemi, 71, 92, 98
İsm-i Âzam, 102
istiane, 29, 70, 149, 115
istibdat, 35–36
istimdat, 76
iştirak-i a'mâl, 150
itidal, 33–34
itikad, daire, 21–23
kader, 56, 136
kâinat
 âlem-i ekber, 64
 iman ve dalâlet gözüyle,
 63
 kâinatın ibadeti, 72
kalb, 60, 64, 69

- kanun, 58, 64
 kehkeşan, 57
 kemâl, 66, 139
 kemâl, nokta-i, 14
 kerem, 139
 kıble, istikbal-i, 98
 kıyamet, 19
 kibriyâ, 139
 korku, 35–36
 kudret, 56, 136
 azamet ve kudret, 26
 Kur'ân, 122, 123, 125, 126,
 129, 130, 132, 134
 i'câzı, 38, 69, 111–12
 ihbarat-ı gaybiye, 84
 meal ve tercüme, 117,
 145–47
 okuma adabı, 24–25
 kuvveler
 kuvve-i aklıye, 34, 36, 82
 kuvve-i gadabiye, 33–36,
 49–50, 82
 kuvve-i şeheviye, 33–36,
 82
 lâtime-i Rabbâniye, 109
 mâbudiyet, 76
 mağdub, 126, 92, 126
 Manzume-i Şemsiye, 57
 marifetullah, 126, 136–37
 mazarrat, def-i, 17–18
 meal ve tercüme, 117
 medrese-i Yusufiye, 52
 mektubât-ı Samedâniye,
 136
 menfaatin celbi, 18, 33–34
 meşâiyyun, 126
 meyil, 14
 mısır, 60
 mide, 55
 mucize, 85
 muhabbetullah, 136
 musibet (rahmet ve ada-
 let), 61–64
 Mutezile, 22–23, 36–37
 mübarekât, 149
 müşahede ve dellâllık,
 134–43
 müştak seyirci, 143
 namaz, 93, 105, 106, 134,
 141
 cemaatle namaz, 70
 namazda tefekkür, 93
 nefis, 51, 55
 neşe-i ûlâ ve uhrâ, 9–10
 nimet, 49
 akıl nimeti, 19
 fiyatı, 55
 hamd ve nimet, 9–10,
 39–40
 nizam, 22–23, 29–30, 47–
 48
 nun-u na'büdü, 25–26, 68–
 75, 92, 104–15
 nur, 148, 149
 nübüvvet, 127
 ömür
 ömr-ü beşer, 20–21
 ömr-ü dünya, 20–21
 Rahmâniyet, 64
 rahmet, 19, 39–40, 57, 58,
 61, 62, 64, 135, 137,
 139, 143
 haşır ve rahmet, 18–19
 recâ, 45–46
 rızık, 55, 59, 60, 79
 risalet, 42–43

156 ■ Fatıha Tefsiri

- rızık, 55, 59, 60, 79
risalet, 42–43
rububiyet, 45–46, 56, 58,
63, 66, 73, 134, 141
ruh, 60, 64
saltanat, 134, 141
san'at, 136, 137, 140
semâvî felâketler, 88
semâvî kitaplar, 67
sıfât-ı İlâhiye, 11–12, 66,
102
 sıfât-ı kemâliye, 10–12,
 23–24
sırat-ı müstakim, 33–38,
81, 83, 116, 126
sofra-i nimet, 60
su, 149
suleha, 39–40
Sübhanallah, 135
süt, 54, 60
şeâir, 118
şefkat, 19
şehadet, 139, 140
şehvet, 34–35
şer, 46–48
 kesb ve halk-ı şer, 46–48
 şerr-i cüz'î, 47–48
şeriat
 fitrî şeriat, 26
 zaman ve şeriat, 44–45
şerr-i cüz'î, 62
şirk, 81
şüheda, 39–40
şükür, 9–12, 54, 149, 150
 şükür-ü örfî, 11–12
tabiat, 120, 122, 125
tabiiyyun, 125
tahakküm, 35–36
tahiyyat, 149
tatil, 37
tayyibat, 149
tedbir, 56
tefekkür, 20–23, 136
tefrit, 33–38, 82
terbiye, 14, 56, 58
 esası, 17–18
 kemâli, 39–40
tercüme ve meal, 145–47
tesbihat, 108
tesir (kudret), 22–23
tesir-i hakikî, 125–26
teşbih (itikad), 37
teşehhüd, 95, 148, 149
tevatür, 41–42
teveddüd, 138
tevekkül, 45–46
 tembellik ve tevekkül,
 22–23, 29–30
tevhid, 37, 81
tohum, 79
toprak, 59, 149
ubudiyet, 45–46, 93, 136,
141
uhuvvet, 93
ulema, 39–40
ulemâü's-sû, 117, 145
ulûhiyet, 76, 141
vahdâniyet, 80, 141
vahdet, 57
vasat, 33–37
vezâif-i eşya, 108
vücub-u vücud, 57, 77
Yahudi, 49–50
yavrular, 55
Yeni Said, 119
zât, 27

zekâ, 36
zerre, 57
zevâl, 67

zikir, 96, 97
zulüm, 35–36, 37–38, 49–
50

Esmâ-i İlâhiye İndeksi

Âlemlerin Rabbi, 110
Allah, 101
Âmir-i Mutlak, 113
Cenâb-ı Hak, 11, 14, 16,
19, 22, 29, 30, 46, 143
Fâtır-ı Zülcelâl, 136
Gaffâr, 18
Ganiyy-i Mutlak, 114, 139
Hâlık, 15, 20, 74, 79, 86,
113
Hâlık-ı Kerîm, 79
Hâlık-ı Zülcelâl, 137
Kadîr-i Mutlak, 114
Kâinat Sahibi, 90
Kâinat Sâni, 66
Kerîm-i Mutlak, 114
Mâbud, 113
Mâbud-u Bilhak, 113
Mâbud-u Mahmud, 55
Mâbud-u Mukaddes, 77
Mâbud-u Zülcelâl, 73, 144
Mucîb, 78
Müdebbir, 78
Mün'im-i Hakikî, 138
Mün'im-i Rahîm, 55

Müsteân, 113
Mütellim-i Ezelî, 111
Rab, 42, 89, 136
Rabb-i Kerîm, 142
Rabb-i Rahîm, 78
Rabbü'l-Âlemîn, 57, 141
Rahîm, 9
Rahîm-i Kerîm, 61
Rahmân, 9, 59, 137
Rahmân-ı Rahîm, 59
Rahmân-ı Rezzâk, 61
Rezzâk, 18, 59
Rezzâk-ı Rahîm, 59
Sâni, 17, 20
Sâni-i Hakîm, 137
Sâni-i Zülcelâl, 140
Sâni-i Zülcemâl, 136
Sultan-ı Ezel ve Ebed, 140
Vâcibü'l-Vücut, 13, 103,
126
Zât-ı Akdes, 13
Zât-ı Vâcibü'l-Vücut, 101,
102
Zât-ı Zülcelâl, 102

Şahıs İndeksi

Âdem (a.s.), 85, 90
Ali (r.a.), 85
Aristo, 121
Bediüzzaman Said Nursî

Eski Said, 119
Yeni Said, 119
Ebu Bekir (r.a.) (Sıddık-ı
Ekber), 85

158 ■ Fatiha Tefsiri

Eflâtun, 121, 132

Fârâbî, 121

Firavun, 89

Ganiyy-i Mutlak, 46

Hûd (a.s.), 89

İbn-i Sina, 121, 122

İbrahim (a.s.), 89

İmam-ı Âzam, 145, 146

Muhammed (a.s.m.), 130

Muhyiddin-i Arabî, 12

Mûsâ (a.s.), 89

Nuh (a.s.), 89

Osman (r.a.), 85

Ömer (r.a.), 85

Salih (a.s.), 89

Socrates, 132

Mekân İndeksi

Bayezid, 71

Bayezid Camii, 70, 105,

106

İstanbul, 70, 71, 106, 119

Kâbe, 71, 98, 99, 106, 107

Medine, 109

Mekke, 71

Samanyolu, 57

